

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI**  
**FILOZOFICKÁ FAKULTA**

KATEDRA MUZIKOLOGIE

**Tradiční hudba a identita Rusínů na příkladu situace  
na východním Slovensku**

Traditional music and Ruthenian Identity on the example  
of the situation in eastern Slovakia

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní obor: Muzikologie

Autor: Sára Mrázová, Dis.

Vedoucí práce: PhDr. Marian Šidlo Friedl, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila pouze zdroje, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

V Ostravě 2023

podpis.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Marianu Šidlo Friedlovi, Ph.D., za užitečné rady, připomínky, podněty a skvělé vedení. Mé poděkování patří také sdílným obyvatelům a vedení obce Kamienska, kteří mi ochotně předali mnoho informací, materiálů, a nechali mě nahlédnout do svých (rusínských) životů. Konkrétně děkuji starostovi obce Ing. Juraji Jedinákovi a předsedovi Rusínskej obrody na Slovensku Ing. Martinu Karašovi. Děkuji všem svým blízkým za podporu a motivaci.

## Obsah

Úvod.....	6
1 Historicko-etnologická část .....	10
1.1 Rusínské etnikum a jeho vymezení .....	11
1.2 Rusínský jazyk .....	15
1.3 Stručné dějiny podkarpatských Rusínů .....	15
2 Tradiční rusínská hudba na východě Slovenska .....	27
2.1 Vymezení pojmu tradiční hudba .....	27
2.2 Rusínská komunita v obci Kamienska .....	29
2.3 Hudba v životě Rusínů v minulosti .....	34
2.4 Současný stav hudby rusínské komunity v obci Kamienska .....	39
2.4.1 Hudba v běžném životě.....	40
2.4.2 Hudební život v obci (Hudební festivaly a folklórní akce).....	48
2.4.3 Festival folklóru Rusínov-Ukrajincov Slovenska v Kamience / Русинсько-український фольклорний фестиваль Словаччини в Каменці ..	50
2.4.4 Dni rusínskych zvykov a tradícií obce Kamienska / Дні русинських звичаїв і традицій села КамЮнка.....	53
2.4.5 Puščaňova krojova zabava .....	55
2.4.6 Folklórní soubor Barvinok .....	57
2.4.7 Tradiční kamienský kroj a jeho funkce.....	63
2.4.8 Osobnost Ing. Martina Karaše.....	68
2.4.9 Hudební preference Rusínů z Kamienky .....	72
3 Závěrečná část – interpretace.....	81
Závěr .....	86
Resumé.....	87
Summary .....	88

Zusammenfassung.....	89
Seznam použité literatury.....	90
Seznam příloh.....	97

## Úvod

Rusíni jsou slovanské etnikum bez vlastního státu. Tvoří etnickou menšinu šesti států východní Evropy, konkrétně Ukrajiny, Polska, Maďarska, Slovenska, Rumunska a Srbska. V důsledku nepříznivých socioekonomických okolností posledních staletí opouštěli však příslušníci tohoto etnika své původní karpatské teritorium, takže se setkáme s lidmi rusínského původu i v mnoha dalších místech světa, kde tvoří větší či menší komunity. V průběhu své existence sice nezískali vlastní stát, ale v těžkých podmínkách si vybudovali svou národní identitu a bohatou tradiční kulturu, jejíž významnou součástí je i tradiční hudba. Zvyky a tradice, které byly s hudbou nerozlučně spjaty, se po staletí přirozeně generačně předávaly a udržovaly. V souvislosti s urbanizací a proměnou způsobu života od 2. poloviny 20. století začaly být přirozené procesy narušovány a tlak moderní doby změnil podobu každodenního života a tím i zvyků a tradic.

Předmětem této práce je pohled na současnou situaci tradiční rusínské hudby a její roli při formování rusínské identity v kontextu dnešní doby. Z dostupných pramenů víme, že hudba byla vedle jazyka důležitou součástí procesu sebeuvědomování v procesu konstruování národní identity. Tradiční kultura obecně tvořila donedávna větší díl běžného života rusínských komunit a byla výchozím zdrojem sebeidentifikace a nástrojem vytváření kategorií my a oni. Významnou úlohu zde sehrávalo také sepětí s východním ritem a na něj navázanou tradicí vícehlasého zpěvu, který má v rusínské tradiční hudbě dominantní postavení obecně. Jak ale vypadá rusínská hudba dnes? Jak čelí silnému tlaku moderní hudby? Vstupují do ní prvky prosazované masmédií nebo jim odolává? Vnímají sami Rusíni specifika své hudby a udržují ji mladí lidé v komunitě? Je rusínská hudba stále aktivní součástí života tohoto etnika, nebo již žije pouze ve vzpomínkách pamětníků? A jak tato situace ovlivňuje rusínskou identitu?

Práce je rozdělena do tří kapitol, z nichž první je historicko-etnologický pohled na rusínské etnikum a jeho specifika. Druhá kapitola mapuje samotný výzkum a poslední část obsahuje interpretaci získaných dat.

Při psaní jsem vycházela z rešerše literárních zdrojů, týkajících se Rusínů na východě Slovenska. O rusínské etnikum se v průběhu dějin zajímala celá řada osobností z řad etnologů, etnomuzikologů, lingvistů, historiků a dalších vědeckých pracovníků. Historií Rusínů a jejich kulturou se nejintenzivněji věnovali historikové Paul Robert Magosci a Ivan Pop.<sup>1</sup> Otázkou rusínského jazyka a jeho vývojem se v 1. polovině 20. století zabývali lingvista a historik Georgij Gerovský<sup>2</sup> a haličský dialektolog a slavista Ivan Paňkevč.<sup>3</sup> Současnou jazykovou situaci intenzivně mapují lingvistka Júlia Dudášová-Kriššáková a pedagožka Ústavu rusínského jazyka a kultúry univerzity v Prešově Anna Plišková.<sup>4</sup> Významné etnologické a etnomuzikologické výzkumy uskutečnil Mikuláš Mušinka a Růžena Šišková,<sup>5</sup> kteří společně s kolektivem autorů publikovali výsledky v knize *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska*. Z různých zdrojů si tak můžeme vytvořit poměrně dobrou představu o historii etnika, konstrukci moderní národní identity i o postavení tradiční hudby v životě Rusínů v minulosti.

Druhá část práce vychází z výzkumu, který mapuje situaci rusínské tradiční hudby v současnosti. Sběr dat probíhal kvalitativními metodami v rámci terénního výzkumu v obci Kamienka, který jsem uskutečnila v létě roku 2022. Zdrojem informací byly polostrukturované rozhovory s místním rusínským obyvatelstvem a vedením obce, kteří mi během mých návštěv poskytli cenné informace o soukromých

---

<sup>1</sup> KONEČNÝ, S. *Náčrt dejín karpatských Rusínov*: Vysokoškolská učebnica. Prešov: Prešovská univerzita; Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2015.

MAGOSCI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďaka, 2014.

POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Nakladatelství Libri, 2005

POP, Ivan. *Malé dějiny Rusínov*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska.

<sup>2</sup> GEROVSKIJ, Georgij. *Jazyk Podkarpatské Rusi. Československá vlastivěda, díl III. Jazyk*. Praha: Sfinx, 1934.

<sup>3</sup> PANKEVIČ, Ivan. *Jazyková otázka v Podkarpatské Rusi*. Praha: Orbis, 1923.

<sup>4</sup> DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia.: *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry 2015.

PLIŠKOVÁ, Anna.: *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Prešov, 2007.

JABUR, Vasiľ, Plišková, Anna: *Sučasnyj rusyňskij spysovnyj jazyk*. Prešov, 2010.

<sup>5</sup> ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009.

i veřejných hudebních událostech v obci v minulosti i dnes. Součástí výzkumu byly přirozeně i neformální rozhovory a mimo to jsem slyšela řadu hudebních nahrávek, které byly pořízeny při různých příležitostech. Většinu stěžejních rozhovorů jsem uskutečnila během návštěvy od pondělí 30. května do pondělí 6. června 2022, kdy jsem mimo jiné navštívila 57. ročník *Festivalu folklóru Rusínov a Ukrajincov Slovenska*, který se v Kamience konal 4. a 5. června. Nadále jsem byla s respondenty v kontaktu prostřednictvím emailu a sociálních sítí. Během výzkumu jsem použila také kvantitativní metodu získání dat ve formě rozeslání online dotazníku vytvořeném na webu *survio.cz*. Ten byl distribuován mezi vybrané respondenty emailem.

V rámci kvalitativního výzkumu jsem vstoupila do přirozeného prostředí Rusínů, na což většina respondentů reagovala velmi pozitivně a bylo znát, že jsou rádi za projevený zájem o jejich kulturní bohatství. V obci žije část mé vzdálené rodiny a tito lidé fungovali jako klíčoví informanti při mém spojení s komunitou, což mi významně pomohlo při vstupu do komunity a při komunikaci s respondenty, kteří mi i díky tomu byli velmi nápomocní a ochotní. Vstřícný přístup mělo také vedení obce - starosta Juraj Jedinák a místostarosta Martin Karaš. Drobným úskalím se zdála být jazyková bariéra, protože moje znalost rusínštiny je pouze okrajová. Mé obavy se ale nakonec nepotvrdily, protože s naprostou většinou respondentů jsme hovořili ve slovenštině, což minimalizovalo riziko nepochopení nebo nedorozumění. Přesto si uvědomuji, že část informací souvisejících s hlubšími strukturami kultury jsou ukryté právě v jazykovém kódu a v jistém smyslu tedy má neznalost rusínštiny limituje mé poznání.

Během terénního výzkumu jsem prostřednictvím rozhovorů a pozorování získala cenné informace, z nichž jsem se pokusila vytvořit analýzu hudebních událostí se všemi specifiky, které v této komunitě probíhaly v minulosti a dnes. Následně jsem vyvodila kulturní významy hudebních událostí směrem k rusínskému národu a jeho identitě, jež zpracovávám v interpretaci dat ve třetí části práce.

Cílem mé práce je zjistit, jak dnes vypadá rusínská hudba, jak čelí tlaku moderní doby, jak vnímají sami Rusíni svou hudbu a jak významnou roli dnes hraje v jejich životech. Dále zhodnotit postavení tradiční hudby a její udržování mladšími generacemi a jaký to vše má vliv na formování identity. Stanovila jsem si tři hlavní výzkumné cíle:



1. Jakou úlohu hraje hudba při formování a udržování rusínské identity? Jakým způsobem?
2. Jak si Rusíni svou tradiční hudbu vymezují? Jak a proč tuto hudbu interpretují a co na ní sami vnímají specificky rusínského?
3. Jaký je současný stav hudby v rusínské komunitě v obci Kamienska v okrese Stará Ľubovňa na východním Slovensku? Přetrvává zde tradiční hudba? Provozuje ji i mladší generace? Jak se rusínští hudebníci vyrovnávají se současnými hudebními trendy? Jak Rusíni reagují na probíhající změny?

# 1 Historicko-etnologická část

Karpatští Rusíni obývali severní a jižní stranu středoevropského pohoří Karpaty a tvořili většinu obyvatelstva na území historicky nazývaném Karpatská Rus.<sup>6</sup> V dnešním světě se tato oblast rozprostírá na území Ukrajiny, Slovenska, Polska, Rumunska a Maďarska.

Většina Rusínů nyní žije v nejzápadnější části Ukrajiny a poměrně velká skupina obývá severovýchod Slovenska, tedy území dříve zvané Prešovská Rus. Konkrétně se jedná o oblast Šarišsko-Zemplinskej župy a okresy Prešovského kraje (Bardejov, Humenné, Stará Ľubovňa, Snina atd.). Další část rusínské populace sídlí na severní straně Karpat v oblasti dříve známé jako Lemkovská Rus či „Lemkowina“, která se rozkládá na jihovýchodě dnešního Polska. Název vznikl z typického slova zdejšího rusínského obyvatelstva „lem“, které je synonymem slovenského slova „len“ nebo „iba“ a českého „jen“. Po skončení 2. světové války se stala oblast Lemkovské Rusi součástí Polska, z něž komunistická vláda deportovala část Lemků (rusínských obyvatel) do Sovětského svazu (na Ukrajinu) a zbytek přesídlila v rámci tzv. operace Visla<sup>7</sup> na území severního a západního Polska.<sup>8</sup> Tito lidé byli násilně vytrženi ze svého domácího horského prostředí a po roce 1950 se začali většinou protizákonně vracet zpět. Jejich příbytky byly zničeny a své bývalé majetky museli znovu odkupovat do svého vlastnictví. Přesto se jich do 80. let minulého století téměř 10 tisíc vrátilo do své domoviny.<sup>9</sup>

---

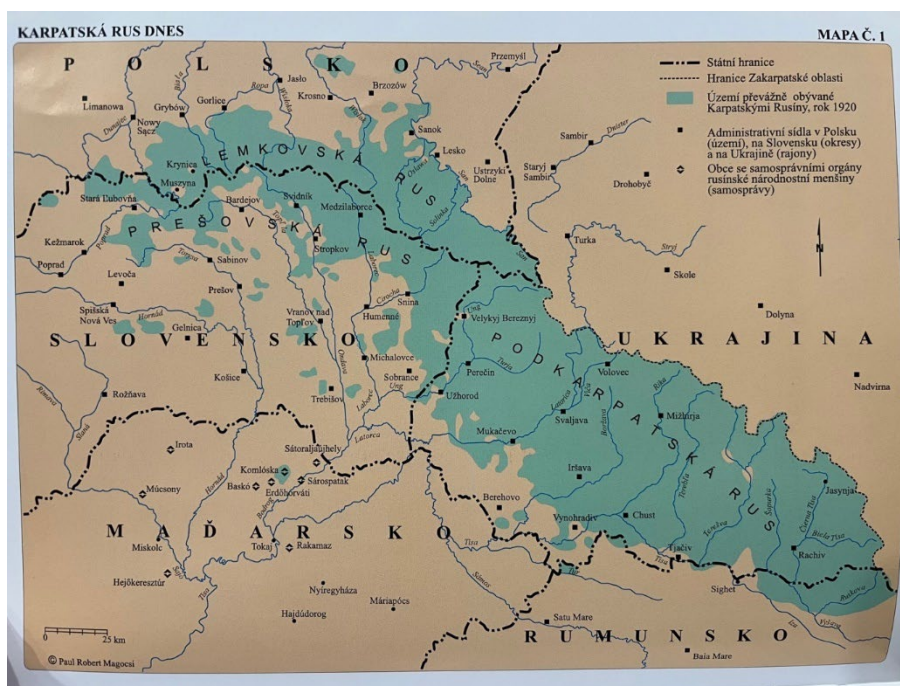
<sup>6</sup> Termín Karpatská Rus používá ve svých knihách profesor Magosci jako označení oblastí, ve kterých žili Rusíni. Toto území není označením existujícího státního či politického území, ale je jakýmsi jednotícím označením pro historická území Prešovské, Lemkovské a Podkarpatské Rusi.

<sup>7</sup> V roce 1947 proběhla tzv. operace Visla, jejímž cílem bylo přesídlení určité skupiny obyvatel (Lemků, Bojků, Ukrajinců a Dolinianů) na území západního a severního Polska, které patřilo Německu. Tyto oblasti získalo Polsko jako kompenzaci za oblasti připojené k Sovětskému svazu. Řada rusínských vesnic byla zničena či obsazena polskými obyvateli.

<sup>8</sup> KONEČNÝ, Stanislav. *Náčrt dejín karpatských Rusínov*: Vysokoškolská učebnica. Prešov: Prešovská univerzita; Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2015, str. 9-10.

<sup>9</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďáka, 2014, str. 94-98.

K rusínskému etniku se hlásí také obyvatelé severního Rumunska, především vesnic Komlóška a Músony, a několik rusínských vesnic leží v severovýchodním Maďarsku.



Obrázek 1 Mapa Karpatské Rusi, zdroj: Magosci 2014, str. 8

Mimo tato území, která můžeme označit jako domovská, žije rusínské obyvatelstvo i v jiných zemích. Imigrační komunity jsou dnes usazené v okolních státech, konkrétně na severu Srbska, na východě Chorvatska, na severovýchodě USA a také v České republice.<sup>10</sup> Část karpatských Rusínů emigrovala během 20. století do Kanady, Austrálie a Argentiny. Uvádí se, že do průmyslových měst v zámoří<sup>11</sup> emigrovalo přes 200 000 Rusínů.

K rusínské národnosti se nyní po celém světě hlásí oficiálně zhruba 103 000 lidí. Některé zdroje však uvádí daleko vyšší čísla, jako například slovenský vědec a historik doktor Stanislav Konečný, který ve své vysokoškolské učebnici *Náčrt dejín karpatských Rusínov* z roku 2015 píše, že „optimistické odhady (...) rusínsky pôvod

<sup>10</sup> Většina Rusínů přišla do Čech po 2. světové válce a usadila se na severní Moravě, v Praze a v okolí Chomutova, kde dnes sídlí komunita Skejušanů.

<sup>11</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďáka, 2014, str. 61-62.

pripisujú až 1 637 000 obyvateľom, ktorí žijú skoro na všetkých kontinentoch.“<sup>12</sup> Historik Paul Robert Magosci píše v knize *Národ odnikud: Ilustrované dejiny podkarpatských Rusínů* z roku 2014: „V Evropě žije zhruba milion lidí karpatsko-rusínského původu. K tomu je třeba připočítat ještě 20 tisíc osob v USA a 20 tisíc osob v Kanadě, které mají alespoň jednoho předka pocházejícího z vesnic, které na začátku XX. století obývali karpatsští Rusíni.“<sup>13</sup> Tyto počty však autor v poznámce uvádí jako neoficiální a podrobně vysvětlil, jak k nim dospěl. Sociolog Ladislav Polášek v knize *Společný stát Rusínů a Čechoslováků (1919-1939)*<sup>14</sup> z roku 2001 uvádí, že na světě žije nyní asi 3 miliony Rusínů.

Ani oficiální zdroje však zřejmě nikdy nevystihnou reálný počet příslušníků tohoto etnika, protože situace je hned v několika ohledech komplikovaná. Prvním problémem je fakt, že Ukrajina, kde se nachází jádro rusínského osídlení, Rusíny dodnes neuznává jako národnostní menšinu, ale pouze jako subetnikum ukrajinského národa. Řada rusínského obyvatelstva na Ukrajině tak při sčítání nemá jinou možnost, než se zařadit do převládající majoritní kategorie a uvést ukrajinskou národnost. Při sčítání lidu v roce 2001 na Slovensku uvedlo rusínskou národnost 24 201 osob, ale rusínský jazyk jako rodný uvedlo víc jak dvojnásobné množství lidí, což můžeme interpretovat velmi rozporuplně.<sup>15</sup>

## 1.1 Rusínské etnikum a jeho vymezení

Na tomto místě je nutné se podívat na otázku rusínské národnosti. Jsou Rusíni etnografická skupina nebo je lze považovat za národ? Definice národnosti se v průběhu času měnila,<sup>16</sup> což můžeme vidět na stránkách Českého statistického úřadu. V našem

---

<sup>12</sup> KONEČNÝ, S. *Náčrt dejín karpatských Rusínov: Vysokoškolská učebnica*. Prešov: Prešovská univerzita; Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2015, str. 8.

<sup>13</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dejiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďaka, 2014, str. 12.

<sup>14</sup> POLÁŠEK, Ladislav. *Společný stát Rusínů a Čechoslováků (1919-1939)*. Nový Jičín: Ladislav Polášek, 2001.

<sup>15</sup> SULITKA, Andrej (2016). *K otázce etnické identity Rusínů v České republice*. Český Lid, 103(3), 451–472. <http://www.jstor.org/stable/26426199>.

<sup>16</sup> Způsoby zjišťování, metody a definice národnosti se při sčítáních v průběhu 1921 – 2001 let měnily. Při prvním sčítání v roce 1921 byla národnost vysvětlena jako „kmenová příslušnost, jejímž hlavním vnějším znakem je zpravidla mateřský jazyk.“ Nebyla ale od jazyka mateřského jednoznačně odvozena, ale byla

evropském pojetí však můžeme shrnout určité charakteristiky, které musí společenství splňovat, aby mohlo být považováno za národ či národnostní menšinu. Autoři na fenomén národa nahlíží různě a pojem obsahuje několik dimenzí, kterými může být sledován.<sup>17</sup> Jedná se o dimenzi kulturní, kdy národ identifikují společné znaky jako je spisovný jazyk, společné náboženství a společná historie. Druhá dimenze je politická, kdy je hlavním kritériem národa vlastní stát nebo uznání daného společenství v rámci jiného státu. Třetí kritérium je psychologické a má zásadní význam – jedinci si svou příslušnost k národu uvědomují.

V kontextu problematiky různého vymezení národa také můžeme sledovat dvě odlišná pojetí: západní (především v Americe vznikaly státy bez kulturní identity a národy se utvářely z různých etnických skupin) a východní (v Evropě byly národy definovány na základě výše uvedených společných znaků).<sup>18</sup>

V otázce rusínské národnosti bychom mohli polemizovat hned o několika výše zmíněných bodech. Prvním z nich je vlastní území, které Rusíni nemají. Nejsou však zdaleka jediným etnikem bez vlastního státu. Dalšími příklady v Evropě mohou být třeba Baskové a Katalánci ve Španělsku, Frísové v Německu, Gagauzové v Moldávii nebo Romové v řadě států světa atd..

Dalším bodem, který by bylo možné při vymezení tohoto problému zkoumat, je jazyk. Opět se zde nabízí srovnání s řadou států, v nichž se nemluví jazykem

---

doložena „přiznáním“ daného občana. Více národností nebylo v této době možné uvést. V roce 1930 byl hlavním ukazatelem mateřský jazyk. V roce 1950 a 1961 je národnost definována jako kulturní a pracovní společenství, ke kterému se osoba hlásí a je s ní vnitřně spjata. V dalších třech sčítáních bylo na každém, aby zapsal národnost dle svého uvážení. Sčítání v roce 1991 bylo ve znamení společenského uvolnění a svobodného vyjádření názoru. Bylo možné zapsat národnost zcela bez omezení. V roce 2001 bylo možné se hlásit k národu, národnostní nebo etnické menšině a nerozhodovala zde ani mateřská řeč, ani převážně užívaná řeč, ale pouze vlastní rozhodnutí občana. V předválečných letech mělo zjišťování národnosti úzkou souvislost s mateřským jazykem. Po válce se definice postupně přestala vázat na mateřský jazyk a dnes již není určující vůbec. In: Český statistický úřad: *Národnosti v ČR od r. 1921*. Český statistický úřad [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: [https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti\\_v\\_cr\\_od\\_r\\_1921](https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti_v_cr_od_r_1921).

<sup>17</sup> Více o problematice rozdílného nahlížení na fenomén národa viz

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*; Slon, Praha 2003

<sup>18</sup> NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. [Online] <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1rod>

původních obyvatel (Mexiko, Brazílie, Skotsko, Irsko) a přesto zde existuje vědomí národní identity. Vývoj rusínštiny byl velmi složitý, mnoho nechybělo a zařadila se k dalším zaniklým nebo téměř zmizelým evropským jazykům, ale podařilo se ji udržet a dokonce kodifikovat několik spisovných forem (více o rusínském jazyce viz níže).

Další znaky jsou však zcela neoddiskutovatelné. Je to společná historie, která u Rusínů v karpatském regionu sahá až do 5. století po Kr., a převažující pravoslavné náboženství. Nejdůležitější charakteristikou národa je to, že jsou si jeho příslušníci vědomi všech výše zmíněných bodů a sami sebe chápou a identifikují se v tomto širokém kontextu.

Národnostní otázka byla v průběhu dějin značně ovlivněna politickými procesy na územích, kde se Rusíni nacházeli. Příslušníci této menšiny byli nuceni potlačit otázku své národní identity především po roce 1945, kdy byla Zakarpatská Rus pod vlivem sovětské ideologie. V této době převládl názor, že jsou Rusíni pouze odvětvím Ukrajinského národa a tato ideologie byla šířena především skrze školství.

V průběhu 19. století se v Evropě projevovalo nacionální hnutí, které se v kulturní oblasti projevovalo tzv. etapou *národního obrození* a v politické rovině docházelo následně ke sjednocování území a vzniku nových států. Na pozadí těchto politických a historických událostí se formovala rusínská identita, avšak proces byl roztržštěn na území několika států a jeho projevy byly různorodé.

Na tyto události navázaly po roce 1989 nové rusínské aktivity, které po pádu komunismu začaly intenzivně vstupovat do veřejného povědomí. Značnou roli zde hrála kultura, která se promítala do všech oblastí. Na Slovensku se objevily počínající meziregionální kontakty, společné akce, koordinace rusínské kulturní činnosti a v neposlední řadě vznik profesionálního rusínského divadla. Dále se konaly přednášky, kongresy a představení, která vedla k setkávání rusínských autorit, výměně názorů, inspirací a myšlenek. Později začala vznikat periodika, došlo k myšlence kodifikace jazyka a proces pokračoval. Rusíni si začali být vědomi svého bytí a snažili se ho udržet jako národnost, což se jim přes veškeré překážky podařilo.

## 1.2 Rusínský jazyk

S etnickými otázkami úzce souvisí také jazyk, který je „často rozhodujícím činitelem při vzniku, formování a zachování národů a národností.“<sup>19</sup> Rusínský jazyk patří do skupiny slovanských jazyků, jež měly kořeny v praslovanštině. Ta byla do 10. století společným jazykem slovanských kmenů. Postupně se začaly diferencovat jednotlivé lokální dialekty a formovat se do samostatných jazyků na základě zeměpisných a politických změn, kterými slovanské území procházelo. Dnes se na základě příbuznosti slovanské jazyky vnitřně dělí na skupinu jazyků jihoslovanských, západoslovanských a východoslovanských, přičemž rusínština patří do poslední zmíněné skupiny společně s ruštinou, běloruštinou a ukrajinštinou.<sup>20</sup>

Protože Rusíni nikdy neměli svůj stát, vývoj jejich jazyka byl značně komplikovaný a zcela logicky se do jazyka dostávaly vlivy jazyků, kterými se primárně mluvilo na územích, kde Rusíni žili. Z historického hlediska se rusínština vyvíjela na základě tří skupin řeči, které se na území obývaném Slovany vyskytovaly – (velko)ruský jazyk, hovorový rusínský jazyk a církevně slovanský jazyk. Kromě toho rusínštinu ovlivňovaly výrazy přejaté z polštiny, maďarštiny, ruštiny, ukrajinštiny a dalších území, kde Rusíni žili.<sup>21</sup>

V církevním prostředí, ale také jako forma spisovného jazyka, se na slovanském území používal církevně slovanský jazyk, vycházející ze staroslověnštiny. Tento liturgický a literární jazyk byl Slovany používán až do doby, kdy se začaly vyčleňovat oficiální spisovné jazyky. Zajímavostí je, že měl několik různých podob podle místa vzniku, které jsou dnes označovány tzv. redakcemi. Církevněslovanský jazyk se v 17. století dostal do krize, protože byl pod tlakem západních vlivů, především latiny. Jeho funkce zůstala zachována v církevním prostředí a literatuře.

V 19. století si rusínští autoři začali uvědomovat, že jazyk založený na církevněslovanském jazyce s prvky ruského jazyka (používaný především

---

<sup>19</sup> DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia.: *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry 2015, str. 5.

<sup>20</sup> GENZOR, Jozef. *Jazyky světa: historie a současnost*. V Brně: Lingea, 2015, str. 120 – 124.

<sup>21</sup> PLIŠKOVÁ, Anna. *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2007

duchovenstvem a vzdělanci), byl velmi vzdálený od podoby hovorového rusínského nářečí, kterým mluvila většina rusínské populace. Od poloviny 19. století tak proces národního obrození vedl přirozeně i k formování oficiálního jazyka a na území obývaném Rusíny se postupně vyvinulo několik verzí rusínštiny. Z nich mají dnes nejvýznamnější postavení tyto:

1. Prešovská rusínština (karpatská), která se užívá v prostředí východního Slovenska v prešovském regionu a jeho okolí. Tato verze spisovného jazyka byla kodifikována v roce 1995 v Bratislavě.

2. Panonská rusínština je jazykem srbských a chorvatských Rusínů. Ve Vojvodině byla tato verze kodifikována v roce 1974.

3. Lemkovská rusínština (karpatský dialekt Lemků) se užívá na polském území obývaném Rusíny-Lemky. Ke kodifikaci lemkovského dialektu byly položeny základy v 90. letech 20. století.<sup>22</sup>

Všechny podoby rusínštiny se zapisují cyrilicí, avšak setkat se lze i s přepisy do latinky. Přes kodifikaci spisovné rusínštiny ji ne všechny státy s rusínskou menšinou jako samostatný jazyk uznávají. Odhaduje se, že na území dnešní Ukrajiny žije přes půl milionu Rusínů, jejichž etnická identita zde ale není uznána. Rusínštinu vnímá tento stát jako ukrajinské nářečí a k žádnému zrovnoprávnění či dokonce kodifikaci zde nikdy nemohlo dojít.

Situace na Slovensku je v tomto směru lepší. Spisovná rusínština zde byla kodifikována 27. ledna 1995 v Bratislavě. Samotný proces byl velmi náročný, protože se přeci jen jednalo o vytvoření platné verze jazyka, který je pod silným lokálním vlivem nářečí různých území. Odpůrci používali právě „nářečnost“ a závislost na ukrajinském národě jako hlavní argumenty, proč kodifikovaná rusínština nemůže vzniknout. Čím silnější byl ovšem proces národního uvědomování rusínského obyvatelstva, čím více se při sčítání hlásilo lidí k rusínské identitě, tím byly silnější argumenty mluvící ve prospěch kodifikace.<sup>23</sup>

---

<sup>22</sup> GENZOR, Jozef. *Jazyky světa: historie a současnost*. V Brně: Lingea, 2015.

<sup>23</sup> Více o kodifikaci najdeme v těchto publikacích:

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia.: *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry 2015.



Příznivá situace pro rozvoj nového oficiálního jazyka vznikala dlouho. Velký význam mělo literární a pedagogické působení národního buditele Alexandra Duchnoviče ve 2. polovině 19. století. Jako tvůrce nejznámějších textů měl Duchnovič velký vliv na národní uvědomování. V jazykové otázce však byly jeho názory problematické. Zastával totiž názor, že existuje dvojí forma jazyka: vyšší (spisovná) a nižší (hovorová). To způsobilo rozkol ve vnímání jazyka mezi Rusíny, kteří začali mít pocit, že se jejich hovorový jazyk nehodí pro oficiální a vážnou komunikaci.<sup>24</sup> Přesto v roce 1848 vydal učebnici *Knyžycja čytaľnaja dl'a načynajuščych* (Čítanka pro začátečníky), která přinesla zásadní gramatické zpracování hovorového jazyka Rusínů na Slovensku. Od začátku obrození, počínaje rokem 1848, až do 90. let 19. století se v rusínském jazyce a písemnictví projevovaly dvě výrazné jazykové větve. Byla to podoba jazyka ruská a rusínská (v tehdejší terminologii karpatoruská).<sup>25</sup>

Významnou událostí směrem k uzákonění rusínštiny byla tzv. sametová revoluce v roce 1989 a následný pád komunismu, který rusínskou identitu dlouhodobě potíral a neuznával. V roce 1990 vznikla Česká a Slovenská federativní republika a ve stejném roce také významné sdružení *Rusínská obroda*, které iniciovalo změny tehdejší ústavy ČSFR. Základním požadavkem tohoto sdružení byla změna postavení rusínské národnosti a její vyvázání ze spojení s ukrajinskou menšinou a odlišení. Požadovali, aby se změnil oficiální název menšiny z „ukrajinská (rusínská) menšina“

---

DORUĽA, J.: *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy na úrovni nárečí a spisovných jazykov*. In: Doruľa, J., ed.: *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodzenia po súčasnosť*. Bratislava 2000.

PLIŠKOVÁ, Anna. *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2007

MAGOCSI, P. R. and FISHMAN, J. A.: *Scholarly Seminar on the Codification of the Rusyn Language*. In: *International Journal of the Sociology of Language*, č. 104, Berlín and New York 1992, s. 119-125.

MAGOCSI, P. R., ed.: *A New Slavic Language is Born. The Rusyn Literary Language of Slovakia./Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York 1996.

KONEČNÝ, S.: *Rusíni na Slovensku a vývoj otázky ich spisovného jazyka*. In: *Člověk a společnost. Štúdie a články*.

<sup>24</sup> MAGOCSI, Paul R. *Rusíni a jejich vlast*. Praha: Česká expedice, 1996. Podkarpatská Rus (Česká expedice), str. 10-11.

<sup>25</sup> PLIŠKOVÁ, Anna. *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove, 2007

na „rusínská menšina“, vyzývali mocnosti k uznání Rusínů jako národnosti a zrovnoprávnění jazyka.<sup>26</sup>

Po vzniku samostatného Slovenska v roce 1993 se začaly objevovat další procesy, které postupně vedly směrem k oficiální kodifikaci rusínštiny. Především v pedagogickém a akademickém okruhu se začaly rodit první podněty a zpracování rusínské gramatiky. Hlavním vedoucím započatého procesu kodifikace byl vysokoškolský učitel Juraj Paňko. Významnou měrou přispěli také vysokoškolský pedagog Vasil' Jabur a středoškolský kantor Štefan Bunganič, všichni učitelé ruského jazyka. V květnu roku 1991 se konal v Prešově jazykový seminář, kde profesor Paňko přednesl svůj plán o vytvoření spisovné rusínštiny. Na jednoznačnou negativní reakci vzpomínal takto: „Bolo mi povedané, že z dialektu sa vytvorit' spisovný jazyk nedá. Odpovedal som, že z každého dialektu sa dá vytvorit', treba však na ňom pracovať.“<sup>27</sup>

Základy spisovné rusínštiny vznikly ze dvou nejvýznamnějších a územně největších dialektů zemplínské oblasti, ze kterého kodifikátoři převzali živý hovorový jazyk vesnických lidí, kteří po staletí udržovali podobu původních nářečí. Samotné kodifikaci předcházelo vydání několika publikací, které upravovaly základní normy spisovného jazyka. Do roku 1995 vyšla *Pravidla rusínského pravopisu, Slovensko-rusínský slovník*, slabikář a čítanka. Později byly vydávány i básně<sup>28</sup>, dětské knihy<sup>29</sup>, romány<sup>30</sup>, náboženská literatura<sup>31</sup> a další.<sup>32</sup>

---

<sup>26</sup> RUNDESOVÁ, Táňa. *Pred 18 rokmi kodifikovali rusínsky jazyk na Slovensku*. In: *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 09.12.2013 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-18-rokmi-kodifikovali-rusinsky-jazyk-na-slovensku/>

<sup>27</sup> RUNDESOVÁ, Táňa. *Pred 18 rokmi kodifikovali rusínsky jazyk na Slovensku*. In: *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 09.12.2013 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-18-rokmi-kodifikovali-rusinsky-jazyk-na-slovensku/>

<sup>28</sup> Milan Gaj: *Mojim rodákom z roku 2016*.

<sup>29</sup> Ľudmila Šandalová: *Mame doma psyk z roku 2022*.

<sup>30</sup> Štefan Suchy: *Jak rusnaky relaxujúť z roku 2017*.

<sup>31</sup> Molitvennik "Radujte sja v Hospodí" z roku 2021, vydalo Obščestvo sv. Joana Krestiteľa.

<sup>32</sup> RUNDESOVÁ, Táňa. *Pred 18 rokmi kodifikovali rusínsky jazyk na Slovensku*. In: *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 09.12.2013 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-18-rokmi-kodifikovali-rusinsky-jazyk-na-slovensku/>

Oficiální podoba zdejšího jazyka naráží na řadu problémů především mezi samotnými Rusíny. Problematické je z dnešního pohledu především vnímání kodifikované rusínštiny mezi jejími uživateli. Vzhledem k tomu, že kodifikovaná podoba prešovské rusínštiny vznikla z dialektů užívaných v této oblasti, mají ji problém přijmout Rusíni z jiných částí Slovenska či z vesnic s jinými dialekty. Zdá se, že každá rusínská obec má své lokální odlišnosti a své výrazy. Martin Karaš vidí problém v tom, že do oficiální kodifikace nejsou zahrnuta další synonyma jiných slovenských rusínských dialektů.

„Problém je ten, že my slyšíme nějaké písničky nebo slova a děláme si na ně nárok. Vnímáme je jako naše. Stejně tak to mají ale i v dalších obcích.“<sup>33</sup>

Doteď se tedy nepodařilo vytvořit obecnou podobu spisovného rusínského jazyka, která by zahrnovala všechny lokální odlišnosti a odchylky, a byla by tak přijímána větším počtem Rusínů. Nicméně kodifikace rusínštiny na Slovensku, ať byla jakkoliv nedokonalá, zřejmě významně přispěla národnímu uvědomění a probuzení. Při sčítání lidu o 6 let později stoupl počet Rusínů o 40 procent a v roce 2011 se k této národnosti přihlásilo na Slovensku o 96 procent obyvatel více, než v roce 1991.

### 1.3 Stručné dějiny podkarpatských Rusínů

Slovanští předci Rusínů pronikali do horské oblasti Karpat již od 5. století. Za pravlast Slovanů je všeobecně považováno území na severu tohoto pohoří, tedy teritorium dnešní severozápadní Ukrajiny, Polska a Běloruska. V tomto období nastala mohutná invaze asijských kočovných národů v čele s Huny, kteří se usadili v tzv. Panonské oblasti v okolí Dunaje a také na úpatí Karpat.

Dalšími příchozími kmeny byli Avarové a Bílí Chorvaté, kteří se postupně usazovali na tomto území nazývaném Podkarpatská Rus, v některých pramenech označovaném pojmem Karpatská Rus.<sup>34</sup>

---

<sup>33</sup> Z rozhovoru se starostou z 5. června 2022.

<sup>34</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Paďáka, 2014, str. 30.

Velmi významnou událostí v historii Rusínů byl příchod křesťanských misionářů Cyrila a Metoděje v 9. století. Církev v této době ještě nebyla rozdělena, ale měla již dvě sídla. V Římě sídlil papež jako hlava katolické církve a v Konstantinopoli se již formovalo centrum pozdější pravoslavné církve. Obě odvětví se prostřednictvím misijních cest pokoušela obyvatele tehdejší Evropy vést od pohanství ke křesťanství římského (latinského) obřadu nebo byzantského (řeckého) obřadu.

Jako důležitý mezník označujeme příliv dalších asijských kmenů na konci 9. století, které obecně označujeme jako Maďaři. Přešli přes Karpaty, usadili se v Panonské nížině a zde i v přilehlém karpatském prostoru postupně zformovali různé středověké politické jednotky vedoucí až ke vzniku Uherského království, které existovalo jako samostatný stát v letech 1301–1526. Přestože zde měli vojenskou nadvládu, nebyli schopni kontrolovat celé území Karpatské Rusi, kam postupně od východu a severu začali pronikat další slovanští osídlenci. Od 11. století se tito lidé, spolu s původními slovanskými obyvateli, začali nazývat Rusi, tedy „ruskými“ anebo Rusíny.<sup>35</sup> Nové označení podkarpatských Slovanů - Rusíni (Rutheni) - zřejmě také souviselo s definováním náboženského vyznání této části obyvatel Podkarpatské Rusi, která přijala východní byzantský obřad.

Celé podkarpatské území Rusínů bylo postupně začleněno do Uherského království pod vládou Štěpána I. Vzhledem k rostoucímu území vytvořili během 12. a 13. století uherští králové systém rozdělení celého území na menší župy (komitáty), na které administrativně a soudně dohlížel župan. Severní území Karpat zvané Lemkovina bylo v 11. století rozděleno mezi Polské království (Malopolsko) a Kyjevskou Rus (Haličské knížectví). V roce 1387 byla Halič i s rusínským obyvatelstvem připojena k Polsku.

Migrace skupin na území Karpatské Rusi se ani v dalších staletích nezastavila. Stále přicházeli Slované z východu, především z Haliče a také Valaši (románským jazykem hovořící horští pastýři), kteří prošli přes toto území až na Moravu a přinesli s sebou způsob horského chovu ovcí zvaný *salašnictví*.

---

<sup>35</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Paďáka, 2014, str. 35 – 36.

Jak tedy shrnout nejstarší původ Rusínů? Podle profesora Magosciho neexistuje žádné spojení s Kyjevskou Rusí, jak by mohla naznačit etymologie slova Rusíni, nýbrž jejich původ vychází z několika různorodých skupin:<sup>36</sup>

1. raně-slovanské národy, které přišly do povodí Dunaje zároveň s Huny a Avary
2. Bílí Chorvaté
3. Rusíni z Haliče a Podolí
4. porusínštění Valaši z jihovýchodu

V 16. století dobyli Uherské království Turci a Karpatská Rus se stala místem ozbrojených konfliktů mezi vojsky katolického Rakouska a protestantského Sedmihradska (části dnešního Rumunska), mezi nimiž se rozkládala. Během 17. a 18. století se počet obyvatel v této oblasti významně snižoval v důsledku útěků a nemocí. Během 18. století získali rakouští Habsburkové význačné evropské postavení, postupně porazili sedmihradská vojska a v roce 1699 vystrnadili Turky z Uherska. Karpatské Rusíni se tak na dlouhou dobu dostali pod vládu habsburského rodu, který v roce 1711 po skončení posledního protihabsburského povstání vedeného Františkem II. Rákócim<sup>37</sup>, ovládl území Karpatské Rusi, a o rok později také oblast bývalé polské provincie Halič. Tato situace trvala až do roku 1918.<sup>38</sup>

V 19. století prošla Evropou vlna nacionalismu a národního uvědomování, jakožto procesu rozvoje jazyka, kultury a vlastních práv jednotlivých národů. Významný je především revoluční rok 1848, kdy započalo rusínské národní obrození prostřednictvím katolického kněze Alexandra Duchnoviče a rakouského úředníka Adolfa Dobrianského. Tito národní buditelé měli obrovský význam pro konstruování a udržení rusínské identity v následujících letech.

Alexandr Duchnovič (1803–1865) je označován jako hlavní tvůrce koncepce samostatného rusínského národa na východním Slovensku a okolí. Zásadní význam

---

<sup>36</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďáka, 2014, str. 37.

<sup>37</sup> František II. Rákóczi, někdy též uváděn jako Ferenc II. Rákoci (1676 – 1735) byl sedmihradský kníže, který v letech 1703 – 1711 vedl poslední velké povstání proti Habsburkům.

<sup>38</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavateľství V. Paďáka, 2014, str. 45 – 53.

mělo jeho pedagogické působení, skrze které šířil rusínskou národní osvětu. Přes 20 let učil na řeckokatolickém gymnáziu v Prešově latinu a ruštinu. Mimo to působil také jako školní inspektor, církevní hodnostář, spisovatel, básník, etnograf a folklorista. Významným počinem pro rusínskou komunitu bylo založení prvního rusínského vzdělávacího a literárního spolku *Literaturnoje zavedenije Prjaševskoje* (*Prešovský literární spolek*) v letech 1850-1853. Spolek podporoval chudé rusínské studenty ve studiu, za jeho činnosti vyšlo několik knih, první ukrajinský kalendář a tři ročníky almanachu *Pozdravlenje Uhorskich Rusinov*. Kromě toho je Duchnovič autorem prvního rusínsko-ukrajinského slabikáře napsaném v rodném jazyce *Knyžycja čytaľnaja dl'a načynajuščych* a je také autorem hlavního kréda Rusínů, veršů z básně *Vručanie*:<sup>39</sup>

„Ja Rusin byl, jesm i budu,  
Ja rodilsja Rusinom,  
Čestnyj moj rod ne zabudu,  
Ostanus jeho synom.

Rusyn byl moj otec, maty,  
Russkaja vsja rodina,  
Rusiny sestry, i braty,  
I široka družyna.

Velykij moj rod, i hlavnyj,  
Miru jest' sovremennij,  
Duchom i siloju slavnyj,  
Vsim narodam prijemnyj.

„Já Rusín byl, jsem i budu,  
Já se narodil jako Rusín,  
Na svůj rod zapomenu,  
zůstanu jeho synem.

Rusín byl můj otec, máti,  
Rusínská je celá rodina,  
Rusíny jsou sestry, i bratři,  
I široká rodna.

Velký můj rod, a hlavně  
míru je věrný,  
Duchem i silou známý,  
Všem národům příjemný.

---

<sup>39</sup> Překlad autorky za pomoci rodilých mluvčích.

Ja svit uzril pod Beskydom,  
Pervyj vozduch ruskij ssal,  
I kormylsja russkym chlibom,  
Rusyn mene kolysal.

Já světlo světa spatřil pod Beskydy,  
První vzduch rusínský vdechl,  
A krmil jsem se rusínským chlebem,  
Rusín mě i kolébal.

Koľ pervyj raz otvoril rot,  
Russkoje slovo prorek,  
Na az-buci pervyj moj pot,  
S molodoho čela tek.“

Když jsem poprvé otevřel pusu,  
Rusínské slovo já řekl,  
Na azbuce první můj pot,  
Z mladého čela tekł.“

Po Duchnovičovi je dnes pojmenováno rusínské divadlo v Prešově a je přezdíván Komenským Podkarpatska. Druhou významnou osobností rusínského obrození byl Adolf Dobriansky (1817–1901), který jako první na politické úrovni dlouhodobě a systematicky usiloval o vytvoření samostatné rusínské provincie na území Habsburské říše a uznání Rusínů jako samostatného národa. Za svého působení v Prešově sestavil *Memorandum uhorských Rusínov*,<sup>40</sup> jež v čele delegace prešovských Rusínů odevzdal v roce 1849 samotnému císaři.

V roce 1870 podpořila uherská vláda jazyk, kulturu a postavení Maďarů a tím došlo k maďarizaci nejen Rusínů, ale i dalších národnostních menšin. Veškeré národně obrozenecké snahy jiných národů na území Uherska tak byly v 70. letech potlačeny. Následkem této situace se pozastavilo vyučování rusínštiny i činnost spolků. Rusínská

---

<sup>40</sup> „Memorandum obsahovalo 11 bodov: 1. rozšíriť platnosť ústavy zo 4. marca 1849 na Rusínov Uhorska a uznať rusínsku národnosť v uhorskej korunnej krajine, 2. vymedziť rusínske územie, 3. zaviesť rusínsky jazyk do škôl a úradov na tomto území, 4. vymenovať úradníkov a učiteľov rusínskeho pôvodu a umožniť ich platové a postupové zrovnoprávnenie, 5. vydávať noviny v rusínčine, 6. preložiť zákony a nariadenia do rusínčiny, 7. zrušiť obmedzenia v knižnej tlači v cyrilike, 8. zastúpiť rusínsku národnosť pri obsadzovaní dôstojníckych hodností v armáde a na ústredných úradoch vo Viedni, 9. zriadiť inštitúciu rusínskych poľných kaplánov vo vojenských útvaroch, kde je väčšina príslušníkov patriaca k východnej cirkvi, 10. zriadiť rusínske gymnázium a právnickú akadémiu v Užhorode a sprístupniť Ľvovskú univerzitu pre Rusínov z Uhorska. Posledným 11. bodom bola požiadavka pomerného zastúpenia Rusínov na úradoch okresov, kde tvoria Rusíni menšinu. Recipročne mali byť zastúpené aj iné národnostné menšiny v rusínskych okresoch.“ In: RUNDESOVÁ, Táňa a Ivan POP. Pred 205 rokmi sa narodil Adolf Dobriansky. *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 2022, 18.12.2022 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-205-rokmi-sa-narodil-adolf-dobriansky/>

populace se navíc ocitla v těžké ekonomické situaci. Nebyl k dispozici dostatek půdy pro obdělávání, ani pracovní místa v jiných odvětvích, populace se přitom stále zvětšovala. To vše vedlo k významné migraci Rusínů především do USA n přelomu 19. a 20. století.<sup>41</sup>

Během 1. světové války padlo mnoho Rusínů v bojích v rakousko-uherské armádě. Další tragédií byla roční ruská okupace rakousko-uherských obcí Haliče a Bukoviny v letech 1914 až 1915. Po stažení ruských vojsk pozatýkala habsburská vláda několik tisíc Rusínů a obvinila je z podporování Ruska. Tito lidé byli vězněni a umírali v koncentračních táborech.

Po ukončení války a následném zániku Rakouska-Uherska se Rusíni začali napříč světem vzpamatovávat a přemýšlet, jak naložit se svou budoucností a vrátili se k logickému požadavku vlastního autonomního státu. K tomu došlo, ale pouze částečně. Území jižně od Karpat bylo připojeno k nově vzniklému Československu jako rusínská Podkarpatská Rus. Podnět k tomu dali americký Rusín G. Žatkovič, W. Wilson a T. G. Masaryk. Pro Rusíny toto období znamenalo rozvoj hospodářství, kultury a především školství. Obyvatelé ostatních částí Karpat se však k tomuto území připojit nemohli. Severní lemkovská oblast byla přidána k Polsku a Rusíni žijící ve Vojvodině připadli se Srby, Chorvaty a Slovinci Jugoslávii.

Podkarpatská Rus sice nebyla samostatnou republikou, ale její autonomie jí umožňovala rozvíjet rusínštinu jako oficiální jazyk, volit rusínské zástupce do politiky a celkově ovládat život tohoto území. Důkazem je vznik znaku, vlajky a národní hymny. Toto období bývá označováno jako druhé karpatsko-rusínské národní obrození, protože ve velkém vznikaly organizace, kluby, spolky, umělecké instituce a rozvíjely se mnohé aspekty kulturního rusínského života.

---

<sup>41</sup> V letech 1880-1914 emigrovalo do USA až 225 tisíc karpatských Rusínů. (Magosci 2014, str. 61)





Obrázek 3 Rusínská hymna, zdroj: P. R.

Magosci 2014, str. 54



Obrázek 2 Znak Podkarpatské Rusi, zdroj: P.R.

Magosci 2014, str. 73.

Tento „zlatý věk“ však nezažívali Rusíni v jiných geografických oblastech, kteří měli k autonomii velice daleko. Jednalo se o obyvatele Prešovské Rusi na území Slovenska či polské Rusíny-Lemky, kteří byli pod vlivem majoritní národnostní skupiny.

Na počátku 2. světové války proběhl další pokus politiků Podkarpatské Rusi o získání vlastního autonomního státu. Oblast byla na chvíli přejmenována na Karpatskou Ukrajinu a vyhlásila nezávislost, ale hned vzápětí byla anektována Maďarskem, pod jehož nadvládou zůstala až do konce války. Také ostatní území obývaná Rusíny se dostala pod vládu nacistického Německa nebo spojeneckého Maďarska a Slovenska. Ti, kteří nesouhlasili s režimem, přecházeli přes pohoří Karpat do tehdejšího Sovětského svazu. Ani zde však nezískali svobodu, nýbrž byli zadrženi a posláni do pracovních táborů za nezákonné překročení hranic. Po třech letech dostali utečenci možnost vstoupit do Československého armádního sboru a bojovat proti Německu.<sup>42</sup>

<sup>42</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Pad'aka, 2014, str. 85–88.

Po druhé světové válce byly snahy o autonomní stát Rusínů opět zastaveny tentokrát komunistickými režimy, které vládly jak v Sovětském svazu, kterému připadla Podkarpatská Rus jako území Ukrajiny, tak na Slovensku, Polsku, Srbsku, Rumunsku i Maďarsku. Pro Rusíny to znamenalo potlačení národnostně uvědomovacích procesů a na dlouhou dobu ztrátu možnosti hlásit se k vlastní identitě. I přes všechny těžkosti si však Rusíni svou národní identitu zachovali.<sup>43</sup>

Po pádu komunismu nastalo třetí rusínské národní obrození. V této době vznikaly nové rusínské organizace, spolky, periodika v rusínském jazyce a po uvolnění hranic začali členové menšiny spolupracovat i mezinárodně. Z nejdůležitějších organizací jmenujme: *Společnost karpatských Rusínů* (Ukrajina), *Rusínská obroda* (Československo), *Sdružení Lemků* (Polsko), *Ruská Matka* (Jugoslávie), *Organizace Rusínů Maďarska*, *Společnost přátel Podkarpatské Rusi* (Československo). Z novin a časopisů vydávaných v rusínštině: *Rusyn*, *Narodny novinky* (Československo), *Besida* (Polsko), *Rusynskij život* (Maďarsko) a *Podkarpatska Rus* (Ukrajina). V březnu roku 1991 se také uskutečnil první světový kongres Rusínů v Medzilaborcích na Slovensku a o rok později kongres rusínského jazyka. Od té doby se kongresy konají každé dva roky.<sup>44</sup>

V současnosti téměř všechny vlády států, v nichž Rusíni žijí, uznávají Rusíny jako národnostní menšinu. Jediná Ukrajina je stále považuje za své subetnikum, nikoliv za samostatný národ. Rusínský jazyk se vyučuje na školách v Polsku, Maďarsku a Slovensku a je možné jej studovat i na řadě vysokých škol.

Karpatští Rusíni si přes všechny historické nástrahy a překážky udrželi svoji národnostní identitu. Slovy prof. Magosciho: „Karpatští Rusíni existovali v minulosti. Žijí v současnosti. A budou žít v budoucnosti“<sup>45</sup>

---

<sup>43</sup> POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Nakladatelství Libri, 2005.

<sup>44</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Paďáka, 2014, str. 101 – 103.

<sup>45</sup> MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Paďáka, 2014, str. 111.

## 2 Tradiční rusínská hudba na východě Slovenska

*Hudba běžně bývá prostředkem identifikace sociálních skupin... Pokud nějaké sociální skupině nikdo nenaslouchá, například je-li utlačována skupinou silnější, bývá to často právě hudba, jež poskytne jejím příslušníkům možnost hlasitě a upřímně vyjádřit své pocity a názory a dát jiné skupině najevo samotnou svoji existenci.*

*Timothy Rice<sup>46</sup>*

Z předchozí kapitoly lze usoudit, že rusínský národ v průběhu historie prošel tvrdými zkouškami a vždy se musel vymezovat vůči majoritním skupinám. Přestože jsou jeho příslušníci rozestí na širokém území zasahujícím do několika států, stále udržují svou identitu, zvyky a kulturu. Nedílnou a velmi důležitou součástí této specifické kultury je tradiční rusínská hudba.

### 2.1 Vymezení pojmu tradiční hudba

Podle sociologů je „tradice – jeden ze způsobů orientace kolektivního jednání: zpřítomňuje hodnoty, které jsou v dané kultuře či subkultuře považovány za zvlášť významné, a které se proto často mění v normální vzorce chování, ve zvyky, obyčeje, mravy.“<sup>47</sup> Tradici můžeme charakterizovat jako dlouhodobé generační předávání hodnot, které jsou typické pro určité prostředí, skupinu či komunitu. Tento proces je vázán na kulturní, společenský, ekonomický a politický život daného společenství. Slovo tradice je spojováno s několika významy: tradice ve smyslu normativnosti a závaznosti určitého děje (takto to má být), tradice ve smyslu znázornění kvality (takto se to dělá a je to dobré), tradice ve smyslu dlouhodobé nepřetržité činnosti (takto to

---

<sup>46</sup> RICE, Timothy. *Etnomuzikologie: velmi krátký úvod*. Přeložil Vít ZDRÁLEK. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2020, str. 62.

<sup>47</sup> PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, str. 326.

dělali naši předci), tradice ve smyslu frekvence výskytu nějakého děje (obvyklé, opakované činnosti).<sup>48</sup>

Aby mohla být tradice udržována, musí si ji její nositelé uvědomovat a vědomě ji předávat. A to i přesto, že se během delšího časového úseku může proměňovat, prolínat s novějšími vlivy či být zcela rozrušována inovacemi: „Obecně však platí, že tradice je jevem upevňujícím a formujícím kontinuitu a integritu společnosti, je kategorií vztahovou ve smyslu historickém, sociálním a funkčním.“<sup>49</sup> V našem pohledu můžeme toto adjektivum použít ve spojení tradiční hudba či tradiční hudební kultura.

Pojem tradiční hudební kultura označuje širší významový okruh. Patří sem kromě samotné hudby také chování celého společenství ve vztahu k ní, což je široká škála sociálních, kulturních a psychologických jevů. V centru tradiční hudební kultury stojí samotná tradiční hudba. Pod tento pojem můžeme zahrnout mnoho dalších fenoménů jako lidová hudba, hudební folklór či hudba etnická. Z etnomuzikologie známe i řadu dalších pojmů jako primitivní hudba, kmenová hudba, hudba „odjinud“ nebo hudba orientální.<sup>50</sup> Ať už zvolíme pojmosloví jakékoliv, rozumíme pod ním soubor hudebních projevů, které jsou společně sdílené v rámci určitého společenství, národa či skupiny a jejich podmínkou je generační předávání. V takové skupině se utvoří lidová hudba a s ní spojená lidová (doprovodná) instrumentální hudba, která vychází z podvědomých pravidel a respektovaných tvůrčích postupů dané skupiny.

Na výslednou podobu rozmanitých tradičních žánrových projevů má vliv celý proces jejich tvoření a přenosu a především kulturní kontext, ve kterém vznikají. Tradiční hudba je tedy řada hudebních produktů – písně, instrumentální hudba, hudební nástroje, ale také samotný proces jejího provozování v rámci dané skupiny. U Rusínů má zvláštní postavení především zpívaná liturgie východního ritu, která je prvkem, na němž tato identita staví a má zásadní vliv na význam zpěvu mezi Rusíny.

---

<sup>48</sup> TYLLNER, Lubomír. *Tradiční hudba: hledání kořenů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, str. 49 – 55.

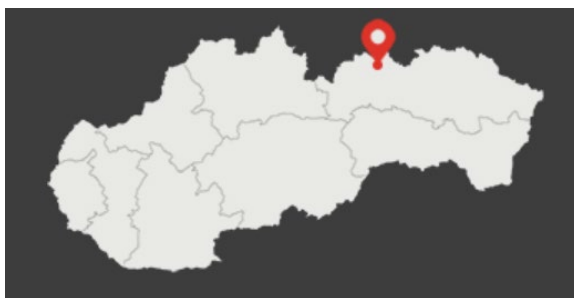
<sup>49</sup> TYLLNER, Lubomír. *Tradiční hudba: hledání kořenů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010, str. 51.

<sup>50</sup> NETTL, Bruno. *The study of ethnomusicology: thirty-one issues and concepts*. New ed. Urbana: University of Illinois Press, 2005.

Rusínská tradiční hudba a tradiční kultura přežívá v komunitách především díky samotným nositelům těchto tradic – rusínským zpěvákům, interpretům a tanečnickům, ale také díky duchovním a všem, kteří dodržují obřadní tradice, udržují řemesla, nosí kroje a účastní se komunitního života. Významnou roli v udržení kultury hrají také badatelé, výzkumníci, nadšenci, podporovatelé, pořadatelé festivalů a další osobnosti. Tito specialisté zaznamenávají podobu této jedinečné kultury, pracují s ní, zprostředkovávají ji a pomáhají v místních komunitách jejím členům nalézat své kořeny, opírat se o ně a předávat je dál. Jedna z takových komunit, která se stala předmětem mého výzkumu, se nachází na východním Slovensku, v malé vesnici Kamienka v okrese Stará Ľubovňa.

## 2.2 Rusínská komunita v obci Kamienka

Kamienka (rusínsky *Камюнка / Kamjunka*) je obec v Prešovském kraji na Slovensku. Rozkládá se na necelých 30 kilometrech čtverečních a má 1336 obyvatel, z čehož se k rusínské národnosti oficiálně hlásí 769 osob.<sup>51</sup> Region Spiš leží na území historicky osídleném Rusíny zhruba od přelomu 14. a 15. století.<sup>52</sup>



Obrázek 4 Kamienka na mapě Slovenska, zdroj: [www.obeckamienka.sk](http://www.obeckamienka.sk)

<sup>51</sup> Údaj je ze Statistického úřadu slovenské republiky, konkrétně ze sčítání obyvatelstva z roku 2021.

<sup>52</sup> FURMANIK, Martin, Juraj PAVLIS, Mária STAŇOVÁ MICHALKOVÁ a Miroslav ŠTEVÍK. *Dejiny Rusínov na Spiši*. Spišská Nová Ves: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, 2020.

## Obecný znak



## Obecná vlajka



Obrázek 5 Vlajka a znak obce Kamienka, zdroj: [www.obeckamienka.sk](http://www.obeckamienka.sk)

Poloha obce a její klimatické podmínky v minulosti určovaly způsob života tamních obyvatel. Obživu zajišťovalo především pastýřství, rolnictví a řemeslná výroba. Existenčně byli lidé závislí především na půdě, kterou byli nuceni zúrodňovat a obdělávat i v těžko přístupném svahovitém terénu. Typickým jevem byl chov dobytka a ovcí na „poloninách“, což byly přechodné letní příbytky na horských lukách. Řemeslná výroba byla v Kamience velmi rozšířená především v 19. století. Nejčastěji se lidé věnovali kovářství, zpracování textilních tkanin, tkaní a barvířství, dřevovýrobě a drátenictví.<sup>53</sup>

V obci sídlí počtem i vlivem významná komunita Rusínů aktivně se snažících udržovat své tradice. Každoročně se zde koná řada akcí, které místní národnostní menšinu oslavují a podporují. Organizace *Rusínská obroda na Slovensku* organizuje

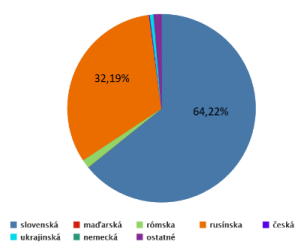
---

<sup>53</sup> Drátenictví (slovensky drotárstvo) vzniklo původně jako praktické řemeslo. Jednalo se o „drátěné“ opravy nádob, plechového nádobí, porcelánu. Poté se začaly vyrábět pasti na myši, nádobí do kuchyně, náhubky pro zvířata, dětské hračky, lustry, čajníky, později i umělecké předměty, vánoční ozdoby, dekorativní zdobení oken, plotů a spoustu dalších výrobků. Některé manufakturní dílny vydávaly i své katalogy, které obsahovaly stovky výrobků. Výbornou ukázkou je katalog *Drotárstvo ako remeslo, umenie a podnikateľská aktivita*. Žilina: Povážské múzeum, 1992.

akci *Dni rusínskych zvykov a tradícií obce Kamienka*, kde se sejde v podstatě celá vesnice na zábavný a edukační program. Pravidelně zde probíhá *Festival folklóru Rusínov - Ukrajincov Slovenska*, na němž se každý rok sejde několik stovek rusínských účinkujících v nejrůznějších hudebních i tanečních uskupeních a společně si připomínají své tradice. Od roku 1952 působí v Kamience folklórní soubor Barvinok zaměřující se na zachování a prezentaci zvyků a tradic této obce a rusínské menšiny v podobě písní, církevních zpěvů, tanců a zvykoslovných pásem. Soubor je tvořen obyvateli a rodáky z obce, kteří si hrdě předávají folklórní tradice svých předků.<sup>54</sup>

V současné době je starostou obce Ing. Juraj Jedinák a jeho zástupcem je Ing. Martin Karaš, oba Rusíni celým srdcem, což je pro celou komunitu velmi důležité. Z dat *Statistického úřadu Slovenské republiky* vyplývá, že více jak 32 % obyvatel uvedlo při celostátním sčítání v roce 2021 v obci Kamienka rusínskou národnost (viz Obrázek 6 níže) a přes 76% ji uvedlo jako další národnost (viz Obrázek 7 níže).

Štruktúra obyvateľov podľa národnosti v obci Kamienka (okres Stará Ľubovňa) k 1. 1. 2021

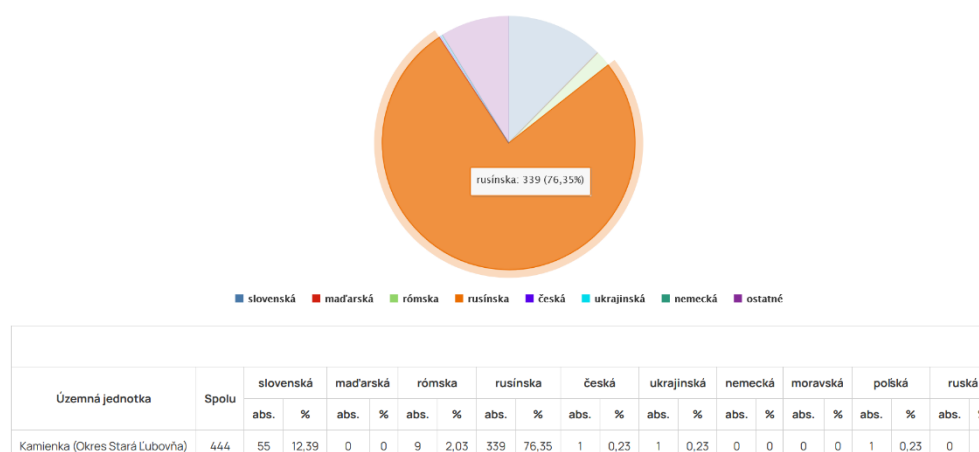


Územná jednotka	Spolu	slovenská		maďarská		rómska		rusínska		česká		ukrajinská		nemecká		moravská		poľská		ruská	
		abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%
Kamienka (Okres Stará Ľubovňa)	1 336	858	64,22	0	0	20	1,5	430	32,19	2	0,15	8	0,6	1	0,07	0	0	1	0,07	0	0

Obrázek 6 Struktura obyvatel Kamienky podle národnosti, Zdroj: Statistický úřad slovenské republiky

<sup>54</sup> Podrobnější informace o souboru viz kapitola FS Barvinok

Štruktúra obyvateľov podľa ďalšej národnosti v obci Kamienska (okres Stará Ľubovňa) k 1. 1. 2021



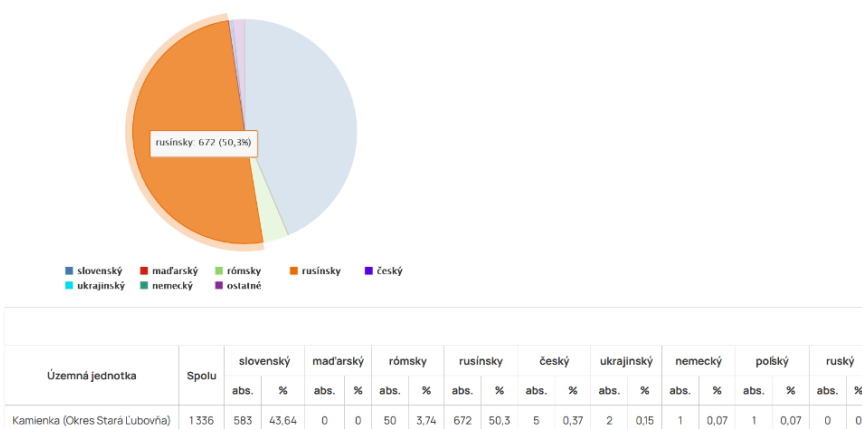
Obrázek 7 Štruktúra obyvateľ Kamiensky podľa ďalší národnosti, Zdroj: Štatistický úrad slovenské republiky

Více jak polovina lidí v obci uvedla rusínštinu jako svůj mateřský jazyk a drtivá většina (84 %) se řadí k řeckokatolickému vyznání (viz Obrázek 8 a Obrázek 9). V místním řeckokatolickém kostele sv. Petra a Pavla se slouží mše v rusínském jazyce se zpěvy ve staroslověnštině a místní lidé hovoří v rodinách i na veřejných místech rusínsky.<sup>55</sup>

<sup>55</sup> Rusínštinu je však zejména v posledních letech často nahrazována slovenštinou, což má velmi negativní dopad na celé rusínské společenství. Více informací viz dále.

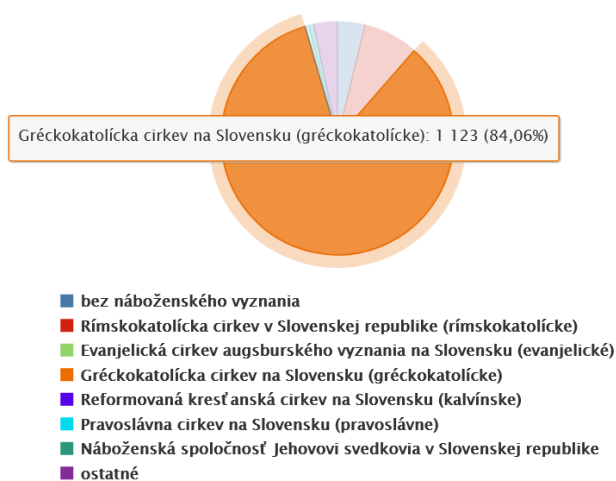


Štruktúra obyvateľov podľa materinského jazyka v obci  
Kamienka (okres Stará Ľubovňa) k 1. 1. 2021



Obrázek 8 Štruktúra obyvateľ Kamienky podľa materinského jazyka, Zdroj: Štatistický úrad slovenskej republiky

Štruktúra obyvateľov podľa náboženského vyznania v obci  
Kamienka (okres Stará Ľubovňa) k 1. 1. 2021



Obrázek 9 Štruktúra obyvateľ Kamienky podľa náboženského vyznání, Zdroj: Štatistický úrad slovenskej republiky

### 2.3 Hudba v životě Rusínů v minulosti

Data k této části práce byla získána v průběhu mého terénního výzkumu prostřednictvím rozhovorů především se staršími respondenty a také studiem literatury, která mapuje lidové písně, tradice a zvyky Rusínů-Ukrajinců na východním Slovensku bez zaměření na konkrétní obec.<sup>56</sup> Respondenti při rozhovorech mluvili takřka výhradně slovensky, pouze texty písní byly uváděny rusínsky. Odpovědi v rusínštině byly přeloženy do češtiny autorkou tohoto textu, slovenština je ponechána v původním znění.

Hlavním rysem rusínské hudby a její neoddělitelnou součástí je jednoznačně zpěv písní. Tradiční lidová píseň se váže na určité prostředí a vztahují se na ni určitá kritéria. Lidová píseň je šířena ústním tradováním. Typickým průvodním jevem v procesu tvorby je její anonymita, případně postupný proces anonymizace během jejího šíření, protože autorství zde není podstatné. Dalším projevem je normativnost, která díky dodržování pravidel zajišťuje určitou podobu daného folklóru. Současně je významným znakem lidové písně její proměnlivost v rámci variačního a kontaminačního procesu. Běžně dochází k obměňování v rámci společenství (variování) či ke spojování různých částí již známého materiálu a tvorbě nového útvaru (kontaminace).<sup>57</sup>

Podle Martina Karaše<sup>58</sup> mají rusínské hudební tradice kořeny ve dvou východiscích. Prvním je náboženské prostředí spojené se zpěvy východního ritu. Druhé východisko spatřuje ve způsobu života Rusínů v horském prostředí, který byl hlavně v minulosti spojen s pastýřstvím a udržováním fungujícího hospodářství. K tomu se váží především horské zpěvy na polích a písně, jež vycházely ze způsobu života na úpatí Karpat. K pochopení úlohy tradiční písně ve vztahu k formování identity je dobré podívat se na rusínskou zpěvní situaci v minulosti. Zaměříme se

---

<sup>56</sup> ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009.

<sup>57</sup> TYLLNER, Lubomír. *Tradiční hudba: hledání kořenů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010.

<sup>58</sup> Více informací viz podkapitola Osobnost Martina Karaše.

především na události, při kterých se zpěvy provozovaly a následně získané informace porovnat s aktuální situací.

V minulém století zpěvy provázely jednak náboženské obřady a také řadu rodinných a pracovních činností. Dle vzpomínek respondentů byl zpěv ve 20. století spojen především s těmito událostmi a místy:

- Chrám, kostel (zpěvy v rámci liturgie)
- Vánoce (duchovní a světské koledy)
- Velikonoce (velikonoční písně a chorovody)
- Křtiny (písně ke křtu)
- Pohřby (pohřební písně)
- Svatby (svatební písně)
- Zábavy, setkání, domácí prostředí (balady, lyrické písně milostné, pijácké písně, písně o manželském životě, vojenské a rekrutské písně, sirotčí písně, sluhovské písně, písně vystěhovalců)
- Práce (pracovní písně, od 50. let minulého století písně družstevní)
- Večerní práce (pracovní písně o draní peří, pletení)

Významným udržujícím i oživujícím kontextem zpěvů bylo prolínání církevního, hospodářského a životního cyklu. Jedním z nejvýznamnějších náboženských svátků v roce jsou zde stále Velikonoce, kdy si lidé připomínají Ježíšovo vzkříšení a zmrtvýchvstání. K tomuto období se zde vázaly **velikonoční zpěvy** a typické tradice žen a děvčat, například při nedělním svěcení pokrmů v kostele a po jejich konzumaci.<sup>59</sup> Důležitým zpěvním obdobím byl také 40 denní půst před Velikonocemi, během něhož se často zpívaly **balady** připomínající nejrůznější příběhy s tragickou tematikou. Po Velikonocích se začaly zpívat písně spojené s příchodem a vítáním jara, kam patřily i tzv. **jánské** (sobitkové), kdy mládež u ohně zpívala písně adresované sv. Janovi.

---

<sup>59</sup> Na Velikonoce připravují Rusíni typický sladký chléb s názvem paska, který vychází z ukrajinské kuchyně. Dodnes se při nedělním Vzkříšení chodí do kostela tento pokrm světit. Společně s ním mají hospodyňky v košíku vajíčka, uzeniny a další pochutiny na nedělní oběd.

Jedním z nejzpečnějších svátků byly také vždy Vánoce, kdy se zpívaly duchovní chrámové koledy a koledy občůzkové. Chrámové koledy vyprávěly o narození Ježíše Krista a jejich šíření zajistil především sborník paraliturgických zpěvů Bohohlasnyk a modlitební knížky, například Duchnovičův Chlib duši. Nositeli občůzkových koled byla obvykle skupina koledníků, kteří chodili po vesnici koledovat. Texty těchto písní měly náboženský obsah, ale také mohly mít světský charakter. Koledníci tradičně přišli zazpívat do rodiny a zpěv byl zakončen přáním (*vinšem*) pro konkrétního člena rodiny (např. hospodář, hospodářka, dcera, syn, babička, děda, atd.).<sup>60</sup>

Rusínské obyvatelstvo bylo v minulosti silně věřící, proto se s náboženskými zpěvy setkávali všichni, a to nejen pravidelně v průběhu každé bohoslužby, ale i v kontextu rituálních úkonů v domácím prostředí. Náboženství bylo jako jedním ze znaků „rusínství“ pěstováno v rodinách a s hudbou bylo pevně spjato. Důležitou podmínkou existence tradiční hudby je její generační předávání, které v minulosti fungovalo zcela automaticky. Z respektu a úcty k rodičům, vlivem výchovy a životního stylu děti přejímaly tradice a také je žily a později přirozeně předávaly vlastním dětem.

Další velkou skupinu zpěvů tvořily ty, jež doprovázely významné obřady životního cyklu. Svatby, křtiny a pohřby byly v minulosti spojeny s celou řadou zvyků, obvykle zahrnující zpěv jednotlivých členů rodiny, určitých skupin (ženy, muži, mládež, kmotři, družičky aj.) nebo i všech zúčastněných osob. Tato část písňového repertoáru představovala významný podíl v celkovém hudebním folkloru Rusínů.

Předsvatební přípravy, svatbu i následnou zábavu dříve doprovázely ustálené **svatební písně**. Každá část svatby obsahovala konkrétní písně zpívané v danou dobu. Tento proces trval celý týden. Svatba začínala v pondělí před obřadem, kdy vesnici obcházela skupina, která za zpěvu a hudebního doprovodu obcházela okolí a trhala

---

60 ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009, str. 172-173.

barvínek.<sup>61</sup> Natrhané rostliny pak odnesli do domu nevěsty a ženy z nich uvíly věnec. Potom následovalo jeho vykoupení starostou nebo rodiči ženicha. Součástí předsvatebních příprav doprovázených zpěvem byla tradice umytí nevěsty v řece nebo zaplétání česneku do vlasů. Samotná svatba trvala tři dny a zpěv byl její nedílnou součástí. Zpívalo se při příchodu svatebčanů do nevěstina i ženichova domu, když přivedli falešnou nevěstu, při rodičovském požehnání, během loučení s družičkami a také když ženich s nevěstou opouštěli dům. Další písně zněly cestou do kostela, kde se konal obřad. Jiné písně doprovázely oběd a zábavu – zněly při usazení nevěsty ke stolu, při čepení,<sup>62</sup> když ženichovi sundávali pérko z klobouku a při svatebním tanci.

K významným rodinným událostem patřily křtiny, kdy se zpívaly **křestní písně** oslavující matku dítěte a skrze ně ostatní přáli novorozenci. Ke smutečným událostem zpívali lidé **pohřební písně**, které zněly po odsloužené mši při ukládání rakve do hrobu.<sup>63</sup>

Každodenní život Rusínů byl na karpatských svazích naplněn tvrdou prací. Lidé se starali o svá hospodářství, chovali zvířata, obdělávali půdu, pásli dobytek na okolních loukách a ve volných chvílích se vzájemně setkávali. V tomto kontextu vznikala další rozsáhlá základna zpěvů, obsahující lyrické písně s pracovní, milostnou či dětskou tematikou. **Písně o práci** tvořily velkou část běžného repertoáru. Zpívalo se o draní peří, praní, máčení, kopání brambor a dalších pracích, které se v průběhu roku dělávaly. V 50. letech minulého století se začaly vyskytovat agitační **družstevní písně** s cílem propagovat a podporovat vzniklá Jednotná rolnická družstva (JRD). Později změnily písně charakter na žertovný a zpívaly se na družstevních schůzích a akcích.

---

<sup>61</sup> Barvínek menší, slovensky zimozeleň menšia je drobná popínavá rostlina s modrofialovými květy. Z květů se vily svatební věnce, protože byl symbolem první lásky, věrnosti a manželství.

<sup>62</sup> Čepení je tradiční část obřadu, kdy se nevěstě sejme z hlavy věnec symbolizující panenství a vymění se za čepec, který symbolizuje přechod do manželství.

<sup>63</sup> ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009, str. 174-177.

Další velkou skupinou byly **zpěvy s milostnou tematikou** vyprávějící o šťastné i nešťastné lásce, přátelství a nejrůznějších životních nástrahách. Na tuto tematiku pak navazují často žertovně laděné **manželské písně** a veselé **písně pijácké**. Během mnoha válečných období vznikaly **písně vojenské a rekrutské**, které vypovídaly o těžkém životě vojáků a jejich stesku po domově. Vzhledem k tomu, že se velký počet lidí zpět z válek nikdy nevrátilo a úmrtnost zde byla obecně vysoká, mají ve zdejším repertoáru významné postavení také **písně sirotčí**.

Na přelomu 19. a 20. století se zvedla velká emigrační vlna, kdy Rusíni odcházeli především do USA. Na základě toho vznikaly nostalgické a melancholické **písně vystěhovalců** pojednávající o těžkém životě v Americe, loučení, stesku po domově a touze po návratu. Znamé byly dále **písně sluhovské**, jež vycházely ze zkušeností s prací v poddanství. Samostatnou skupinou byly **ukolébavky** a **dětské písně**, v nichž často zvířata získávají lidské vlastnosti a provádějí lidské činnosti.<sup>64</sup>

Je zjevné, že v minulosti byla tradiční hudba součástí života Rusínů velmi intenzivně. Zpěv provázel lidi po většinu roku ve veřejném, církevním a také v domácím a rodinném životě a byl spojen s dalšími znaky „rusínství“ – komunikací v rusínském jazyce a nošením kroje. Zásadní rozrušení kontinuálního předávání tradic však nutně přišlo s urbanizací a příchodem technologií, které začaly měnit životní styl lidí na vesnicích.

Zpěv byl přímo napojen na rodinný život a doprovázel všechny významné události. A byl to právě zpěv tradičních písní v rusínském jazyce, který odlišoval rusínské rodinné události od stejných událostí prožívaných lidmi národnostní většiny. Silnou potřebu identifikace cítili Rusíni především v době, kdy je komunistický režim potíral a přisuzoval jejich tradiční projevy Ukrajincům. Řada z nich je na toto téma dodnes velmi citlivá a potřebuje se vůči tomuto názoru vymezovat.

Rusíni evidentně deklarovali svou identitu prostřednictvím typických zvyků a tradic, k nimž se však za každých okolností vázal zpěv tradičních písní. Zdá se tedy,

---

<sup>64</sup> ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009, str. 174-177.

že je to právě samotná tradiční píseň, která je pomocníkem při formování rusínské identity. Pakliže budeme předpokládat, že dnes dochází k úpadku dodržování tradičního způsobu života, měla by to být právě hudba a zpěv, jež mají možnost přetrvat a odolat. Pokud Rusíni udržují své tradiční zpěvy a sami je vnímají jako něco, co je odlišuje od ostatních a zařazuje k určité skupině, můžeme z toho vyvodit, že právě tradiční píseň má důležitou úlohu ve formování jejich národní identity.

#### 2.4 Současný stav hudby rusínské komunity v obci Kamienka

Informace k této části práce byly získány kvalitativním i kvantitativním sběrem dat v obci Kamienka. Hlavní metodou bylo zúčastněné pozorování celé komunity, které proběhlo v průběhu terénního výzkumu v létě 2022. Během tohoto období vedení obce a další obyvatelé odpovídali na otázky v rámci částečně strukturovaných rozhovorů. Další informace byly zjišťovány rozesláním dotazníku, jež byl vybraným respondentům distribuován emailem. Cílem bylo zmapovat současný stav hudby v této rusínské komunitě, jakým způsobem a v jaké podobě se zde hudba udržuje, jak se vyrovnává s moderními vlivy, kdo a jak ji udržuje a zda je stále důležitou součástí života Rusínů.

Obec Kamienka byla zvolena především pro svou významnou rusínskou komunitu, do níž jsem měla možnost nahlédnout při návštěvách mé vzdálené rodiny žijící v obci. Během svých návštěv jsem poznala místní jedinečnou rusínskou kulturu, rozhodla se zaznamenat současnou podobu živých tradic a jejich vliv na formování identity v kontextu dnešní doby a životního stylu. V neposlední řadě je toto místo spojeno s významnou osobností Martina Karaše, který je aktivní v udržování a podpoře rusínských tradic, zvyků, hudby a identity celkově a stal se klíčovou osobností výzkumu.

#### 2.4.1 Hudba v běžném životě

Jaká je zpěvní situace v Kamience dnes? Kdy a při jakých příležitostech zní hudba? Které z výše uvedených tradic se udržují, prostřednictvím koho a v jaké podobě? Na tyto otázky byly hledány odpovědi u místních obyvatel různých věkových kategorií. Celkem se vyjádřilo 12 respondentů ve věkovém rozpětí od 10 do 85 let. Každá dekáda měla svého zástupce.

„Hudba ma sprevádza všade. Spevy sa udržujú v rodine, v cirkvi a potom na všetkých kultúrno-spoločenských akciách – krstiny, svadby a ďalšie. My tu radi spievame a každý si ide zaspievať.“ Takto mi odpoveděl šedesátiletý starosta obce Juraj Jedinák na otázku, jaký význam má pro něj tradiční rusínská hudba. S podobným postojem jsem se setkávala v průběhu výzkumu často. Zpěvy jsou zde stále ve velké míře spojeny s náboženskými obřady. Všichni respondenti se shodli na tom, že se se zpěvem setkávají již od malička právě v církvi. Řeckokatolický obřad je v Kamience dodnes sloužen v rusínštině a staroslověnštině a jeho velkou část provází právě vícehlasé zpěvy. Samotná církev je pak mezi rusínskými obyvateli vnímána jako významný nositel identity pro používaný jazyk, řeckokatolickou víru a zpěv.

*V minulosti udržiavala našu identitu predovšetkým cirkev a jej hodnostári. Duchnovič, Pavlovič a ďalší boli všetci kňazi a oni boli inteligenciou rusínskeho národa. V medzivojnovom období a po vojne začali rusínsku identitu udržiavať folklórne súbory, dedinské súbory a tradičná hudba.*

M. Karaš, 38 let

I dnes jsou obyvatelé obce silně nábožensky založení, což potvrdili všichni respondenti, ale také údaje Statistického úřadu Slovenské republiky ze sčítání lidu v roce 2021. Z celkového počtu 1336 obyvatel se k řeckokatolickému vyznání přihlásilo 1123 obyvatel Kamienky, římskokatolické vyznání uvedlo 101 obyvatel a pouze 51 bylo bez náboženského vyznání. Tuto situaci vyjádřila například šedesátisedmiletá A. Gočiková takto: „Ludia sú tu veľmi nábožensky založení, stále je plný kostol.“



Že je víra důležitou součástí života a identity rusínských obyvatel dokazuje i místní zajímavost, že se v dnešní době obyvatelé vesnice vzájemně zdraví ustálenými pozdravy. Ve vánočním čase se používá křesťanský pozdrav „*Christos Raždajetsja*“ a odpovídá se „*Slavime Jeho*“. Přes rok se používá pozdrav slovy „*Slava Isusu Christu*“ a odpověď je „*Slava vo viki / Sláva naveky*“. Při terénním výzkumu byly tyto pozdravy běžně slyšeny v obchodě, na ulici a v kostele. Automaticky se takto zdraví občané odhadem starší 50 let a starousedlíci. Děti samy od sebe tyto pozdravy používají, když potkají viditelně mnohem starší osobu a umí i správně odpovědět.

Při pohledu na dnešní zpěvní situaci v obci hraje tedy stále velmi důležitou roli církev. Zpěvy jsou důležitou součástí všech velkých náboženských svátků, přičemž za nejzpěvnější období roku můžeme označit Vánoce a Velikonoce.

V období **Vánoc** se zpívají duchovní i světské koledy v kostele i domácím prostředí. Respondenti nejčastěji vzpomínali tyto vánoční koledy, které se dodnes zpívají:

- Božyj syn dnes narodivsja
- Divnaja novina
- Dobryj večir tobi – pane gospodarju
- Christos raždajetsia, slavite
- Koli jasna zvizda
- Nebo i zemľa
- O kto, kto Nikolaja ľubit
- Roždestvo tvoje Christe Bože naš
- Slava vo vyšnich Bohu
- Vo Viflejemi nyní novina

Ještě v nedávné době bylo běžné v adventním čase chodit koledovat po rodině, což zahrnovalo zpěv koled a přání (*vinšování*) zdraví, úrody, štěstí, atd. Při této příležitosti se zpívaly světské koledy, ale i duchovní s náboženským obsahem. Vyjádření jedné z respondentek (67 let) svědčí o tom, že se tato tradice postupně vytrácí: „Ja si ešte pamätám, že sa chodilo vinšovať po rodine takým spôsobom, že sa zaspievala koleda a potom vinš. Teraz sa už od toho upúšť'a. Možno sú ešte rodiny, ktoré to praktikujú, ale ich je málo.“

### **Štědrovečerní přání z Kamienky<sup>65</sup>**

*Vinšuju Vám, vinšuju na totu Viliju,  
žeby ste mali ščešča, zdravja i v chyži pokoj.  
Žeby sja Vám zrodilo žito i pšenica,  
runkli i gruliv povna pivnica.  
Toty švata šťastlivo prežity a novych sja dožity,  
s menšima hrichami, s vekšom radoštom,  
s Božom miloštom.  
Daj, Bože ščešča.<sup>66</sup>*

### **Roždestvena koľadka**

*Vinšuju, vinšuju na ščešča na zdravia,  
na to Bože Narodžiňa,  
žeby sme ša dočekali druhoho Božoho Narodžiňa,  
hojniše, spokojniše, urožajniše,  
od Pana Boha lásky,  
od dobrych ľudiv prijast', a to ja vam vinšuju  
a žyču zo ščyroho serdca,  
Christos Raždajetsja.<sup>67</sup>*

*Přeji Vám, přeji na Štědrý večer,  
Ať máte štěstí, zdraví a v chalupě pokoj.  
Aby se Vám urodilo žito i pšenice,  
Řepy i brambor plná spíž.  
Svátky šťastně prožít a nových se dožít,  
S menšími hříchy, s větší radostí,  
S Boží milostí.  
Dej, Bože štěstí.*

### **Vánoční koledka**

*Vinšuju, vinšuju štěstí a zdraví,  
na to Boží narození,  
Abychom se dočkali dalšího roku,  
Hojnější, spokojenější od Pana Boha,  
Lásku od dobrých lidí přijali.  
To já vám přeju z celého srdce.  
Kristus se narodil.*

<sup>65</sup> Vilija znamená v překladu Štědrý večer

<sup>66</sup> Ze vzpomínek respondentky, 67 let.

<sup>67</sup> Respondentka, 67 let

Ačkoli Vánoce stále patří mezi nejzpečnější období v roce, respondenti se shodují, že tato tradice postupně slábne a zejména koledování zřejmě během pár let zcela vymizí.

Druhým významným křesťanským svátkem jsou **Velikonoce**, jimž předchází 40 denní postní období. Během toho se dnes zpívají především obřadní a svaté písně, z nichž téměř všichni respondenti zmínili tyto:

- Stradal'naja maty pod krestom stojala
- Christe Carju spravedlivyj
- Pod krest tvoj stanu
- Poklaňajusja, moj Christe

Na Velký pátek se obvykle zpívá píseň *Poklaňajusja, moj Christe* a po Kristovém Zmrtvýchvstání se zpívá *Christos Voskres* a *Sohlasno zaspivajme*.

Také v případě zpěvní situace v období Velikonoc zjevně dochází k oslabení tradic. Zdá se, že důležitou úlohu ve snaze o jejich alespoň částečné udržení nese církve, a to nejen prostřednictvím zpěvů v rámci mše, ale také zprostředkováním pravidelného kontaktu obyvatel s rusínským jazykem, podporou komunity a dalšího setkávání. Takto třeba popsal situaci starosta obce J. Jedinák: „Keď si sadnem do kostola, som doma. V našej cirkvi, s naším spevom a jazykom sa cítim dobre a od mala to tam poznám.“

Zpěv je také stále součástí **rodinných obřadů** – svateb, křtin, nejrůznějších oslav a pohřbů. Svatba byla v rusínské komunitě vždy důležitou událostí. Je tomu tak dodnes, ačkoliv velká část svatebních tradic již zanikla (chození po vesnici a sběr kvítí, vití věnců, umývání nevěsty, zpěv při usedání ke stolu atd.) a písně, které se k nim zpívaly, dnes zpracovávají už jen zvykoslovná pásma místního folklorního souboru (o FS Barvinok viz níže).

Všichni respondenti se shodují, že zpěv je od jejich dětství nedílnou součástí místních svateb a většinou si tuto tradici všichni přítomní užívají. Svatebčané z ženichovy strany se sejdou před domem nevěsty, a když si jde ženich pro nevěstu, zpívají:

- *Ideme dražku neznajeme*
- *Ej dajte lem nam dajte, što nam mate dati*
- *Ej ideme z hori do doliny*
- *Otvirjaj ša brana, brana mal'ovana*

Další částí je odebrání od rodičů, kdy oba snoubenci prosí rodiče o požehnání. K tomu se zpívají písně:

- *Ostavajte zdravyy mamičkiny prahy*
- *Prikl'akaj ku bilomu stolu*
- *Vešil'a, vešil'a ej male vešil'atko*

Cestou do kostela jde vesnicí průvod nejčastěji s písní *Ideme do šľubu, šľubu nam nedajut*.

Posledním pozůstatkem tradičních svatebních zvyků je čepení nevěsty, které probíhá v rámci svatební zábavy. Zpívají se k němu písně:

- *Vlasy moji vlasy*
- *Čepte le jej čepte, do nového čepca*
- *Nečepte, nečepte, bo je začepena*
- *Vydalas mja mamko za vysoku horu*

Svatební zábava bývá také spojena s tradiční rusínskou hudbou. Běžnou praxí je, že si rodiny pozvou FS Barvinok, aby jim zazpíval během zábavy nebo i provedl čepení. Často je však někdo z rodiny současným nebo bývalým členem, a tak tento zvyk zajistí rodinní příslušníci. Podobná situace panuje také při křtech a na pohřbech.

V minulosti se často zpívalo i v domácím prostředí v rámci zvyků spojených s večerními ženskými pracemi. Ty už dnes téměř vymizely. Důvodem je celková změna životního stylu a roli hraje jistě i zaměstnanost žen mimo domov. Podle menší poloviny respondentů je dnes zpěv součástí některých prací na zahradě, ale spíše jen ojediněle u starší generace. A. Gočíková (67 let) zmínila například: „Ešte niekedy spievame, napríklad keď kosíme trávu alebo hrabeme seno, tak si zaspievame.“ Pracovní písně jsou nadále udržovány především prostřednictvím místního folklórního souboru Barvinok.

V domácím prostředí je zpěv písní spojen s oslavami narozenin, svátků nebo výjimečných výročí. Každá rodina má své oblíbené písně napříč kamienským repertoárem, které ráda zpívá. Nejčastější písní na oslavách je píseň *Žyvite ľudije* s textem:

*Žyvite ľudije na blaho svita*  
*Všytkym Rusynam mnohaja lita*

*Mnohaja, blahaja, mnohaja, blahaja, lita*

*Mnohaja, blahaja, mnohaja, blahaja, lita*

Žijte lidé na světě blaze,

všem Rusínům dlouhá léta.

Dlouhá, blažená, dlouhá, blažená léta.

Dlouhá, blažená, dlouhá, blažená léta.

*Ta i vo zdraviji, vo spaseniji*

*Ta i vo zdraviji, vo spaseniji*

*Mnohaja, blahaja*

*Mnohaja, blahaja lita*<sup>68</sup>

Ve zdraví a v požehnání,

Ve zdraví a v požehnání,

Dlouhá, krásná,

Dlouhá, krásná léta.

Je zřejmé, že písně spojené s kalendářním a životním cyklem Rusínů v obci jsou stále živé a podle všeho tak hudba stále hraje důležitou roli v sebeidentifikaci rusínského obyvatelstva. Avšak důsledné udržování zvyků v rodinách slábne a některé již zcela vymizely. Kromě rodin působí na udržení identity jednak církevní zázemí, ale také komunitní setkávání, činnost vedení obce a místního folklórního souboru, který upadající zvyky zachovává ve svých pásmech. Zatím tedy tradice nezanikly, ale obecně panují obavy o to, zda bude informační tok k mladší generaci dostatečně silný, aby se mohly udržet alespoň v této podobě.

Destruktivně a silně negativně působí na tuto situaci v tradiční hudbě úpadek rusínského jazyka (slovakizace), který lidé vnímají jako silný zásah do vlastní identity, integrity, a to v neposlední řadě právě ve spojení s aktuální zpěvní situací a udržováním tradic a zvyků a rusínskému kulturnímu dědictví. Objevila se dokonce i kritika směrem k církevním hodnostářům (M. Karaš, 38 let): „Biskup začal veľmi

---

<sup>68</sup> Hymnické spevy Rusínov: "Mnohaja lit..." ; "Žyvite ľudije...." Rusyn.sk: Rusíni Slovenska [online]. Rusyn.sk, 2008 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/hymnicke-spevy-rusinov-mnohaja-lit--zyvite-ljudije/>. Překlad autorky textu.

slovakizovať naše obrady v cirkvi, ktoré máme bežne v staroslovančine. To by sa malo nejako upraviť, aby toto nemohol nikto robiť. Je to barbarstvo.“

Napětí v oblasti jazyka bylo mezi obyvateli zřetelně přítomné. Především lidé ve věku od čtyřiceti let výše si dobře uvědomují, že je to začátek konce jejich kulturního dědictví, které není nikde oficiálně ukotveno. V procesu slovakizace, jež se nevyhýbá ani církevnímu prostředí, se mění také podoba písní. Během posledních zhruba 20 let se vyskytlo několik církevních hodnotářů prosazujících v Kamience poslovenštění obřadů. Slovenský jazyk pochází ze západoslovanských a rusínský jazyk patří k větvi východoslovanských jazyků. Jakmile vznikl tlak na podkládání slovenského textu pod rusínské písně, došlo k naprosté změně melodií a podoby církevních zpěvů. Slova měla rozdílný počet slabik, nesesedla k melodické struktuře a z tohoto důvodu se začaly prodlužovat samohlásky a nadstavovat melodie, které se přizpůsobovaly slovenské podobě slov. Naštěstí byl odpor dostatečně silný, takže se obyvatelům nakonec podařilo (alespoň prozatím) uchránit svůj původní staroslověnský obřad.

O stavu užívání jazyka do značné míry vypovídá to, jaký jazykový kód používají k vzájemné komunikaci děti a mládež. Vše ukazuje na to, že slovenština, i díky vlivu masmédií, je jasným hegemonem. Tento mezigenerační jazykový posun lze snadno pozorovat. Starosta obce Juraj Jedinák popsal situaci takto: „Keď sme chodili do školy, hovorili sme iba našim jazykom. Dnes, keď prídem do školy na začiatku a na konci roka, učitelia a deti hovoria iba slovensky. Keď hovorím, hovorím po rusky a všetci mi rozumejú.“<sup>69</sup> Podobně shrnul aktuální stav jiný 45letý respondent: „Dnes už spolu deti v škole hovoria len po slovensky. Aj po škole už ide počuť rusínčinu málo. Je to hrozné. Predtým sme sa spolu všetci v dedine bavili rusnacky.“<sup>70</sup>

Tím se dostáváme k situaci ve školství v Kamience, které bylo respondenty spolu s církví často jmenováno mezi hlavními nositeli výchovy k „rusínství“ a hudbě v minulosti. Zpěv rusínských písniček je stále součástí školního vzdělávacího systému, ale dnešní situace je taková, že děti i učitelé mluví ve škole slovensky, přestože téměř všichni rusínsky umí mluvit a rozumí. Všichni oslovení respondenti se shodují na tom, že je ztráta komunikace v rusínštině mezi dětmi i dospělými katastrofou. Děje se tak

---

<sup>69</sup> Juraj Jedinák, starosta obce, z rozhovoru z 5. června 2022.

<sup>70</sup> Respondent 45 let.

nejen ve škole, ale někdy i v rodinné komunikaci. Zdá se, že skrze ztrátu jazyka v domácím i školním prostředí čím dál tím více dětí nemá šanci získat vztah ani k tradičním písním a hudbě v rusínském jazyce.

Jako jeden z důvodů úpadku komunikace v rusínštině vidí někteří i příchod nových členů do rodin, které k „rusínství“ nemají vztah a nepodporují komunikaci v domácím prostředí. Pak i původní mluvčí opustí v novém kontextu svou mateřštinu a nepoužívají ji ani v komunikaci s dětmi (J. Jedinák, starosta obce): „Je to taký trend – prídu nové nevesty do rodín, noví zaťovia a aby sa deti nehanbili, že nebudú vedieť v škole slovensky, tak s nimi doma hovoria slovensky aj keď sú napríklad obaja Kamienčania.“<sup>71</sup>

Vzdorovat tomuto trendu pomáhají snahy tamních učitelů, kteří děti vedou ke zpěvu rusínských písniček, přednesu básniček, říkadél a tanců v rámci výuky v mateřské i základní škole. Takto popsala svůj přístup jedna z učitelek: „Ako učiteľka materskej školy učím deti rusínske piesne, pretože veľa z rodičov pochádza z rusínskych rodín, takže to u svojich detí uvítajú. Pripravujeme naše [rusínské] tance na vystúpenie ku Dňu matiek, na besiedky a učíme sa pesničky a básničky na Mikuláša, Vianoce atď.“<sup>72</sup> Významnou úlohu zde samozřejmě plní již zmíněný folklórní soubor Barvinok pracující také s dětmi z mateřských a základních škol.

Na druhou stranu se zdá, že situace v Kamience je v jazykové oblasti stále mnohem lepší a stabilnější než v okolních rusínských obcích, kde podle informací od několika respondentů mluví již v naprosté většině pouze slovensky, a to i v rámci řeckokatolického obřadu v církvi. Situaci popsal starosta obce J. Jedinák takto: „Mám například známých a kamarátov vo Veľkom Lipníku, a tam dá sa povedať 70% ľudí hovorí slovensky. Oni sami to hovoria, keď tu prídu: *Jé, vy tu ešte hovoríte po našimu, my už samá slovenčina*. Aj v kostole už majú slovenský gréckokatolícky obrad.“<sup>73</sup>

V tomto kontextu ztráty jazyka a vztahu mladší generace k písňovému repertoáru v rusínštině mají o to větší význam veřejné akce s rusínskou tematikou, které zde ve snaze o udržení folklóru, kultury, jazyka a identity pořádá tamní vedení.

---

<sup>71</sup> Juraj Jedinák, starosta obce, z rozhovoru z 5. června 2022

<sup>72</sup> Respondentka 47 let

<sup>73</sup> Juraj Jedinák, starosta obce, z rozhovoru z 5. června 2022.

Proti tomuto trendu úpadku rusínštiny a s tím souvisejícímu mizení rusínských tradic jdou evidentní snahy vedení obce finančně podporovat a udržovat všechny rusínské akce, které se v obci každoročně konají. Toto úsilí značně zvyšuje šance na udržování tradic, zvyků a jejich předávání mladším generacím. Jedná se o Festival folklóru Rusínů-Ukrajinců, krojovou zábavu, festival duchovních písní a Dny rusínských zvyků a tradic.<sup>74</sup> Všechny tyto akce, jejich podpora, vysoká účast obyvatel a nadšení ze zájmu o „rusínství“ z jakékoliv strany jsou do značné míry reakcí obyvatel na oslabování dodržování tradic a zvyků, rozvrat v jazyce a touhou po zachování tradiční hudby jako prostředku pro vlastní sebeidentifikaci.

#### 2.4.2 Hudební život v obci (Hudební festivaly a folklórní akce)

Rusínské tradice a zvyky, k nimž se většinou váží také hudební projevy, se v Kamience v minulosti přenášely zcela automaticky z generace na generaci. Jak bylo popsáno výše, v poměrně nedávné historii najdeme neradostné období, kdy byla rusínská identita a její projevy potlačovány komunistickým režimem.<sup>75</sup> Tehdy se přerušila určitá kontinuita typických lidových a národnostních projevů, jejichž udržování se vlivem tohoto procesu oslabovalo. Nebyl to však jediný důvod postupného zániku tradic. Do vesnic postupně přicházely vymoženosti moderního života a začaly ovlivňovat jeho podobu. Tam, kde se doteď pracovalo rukama a při tom se například zpívalo,<sup>76</sup> začala být ruční práce nahrazována novými technologiemi. Pokrok byl nezastavitelný a některé denní činnosti téměř vymazal. Například večerní draní peří bylo časem potlačeno možností koupit hotové maso v obchodě, pasení dobytka na loukách bylo vystřídáno domácím způsobem hospodaření, protože lidé začali chodit do ekonomicky výhodnějších zaměstnání a neměli dostatek času.

---

<sup>74</sup> Více informací o jednotlivých akcích obce viz kapitola Hudební život v obci.

<sup>75</sup> Po roce 1945 byla zakázána řeckokatolická církev a došlo ke zrušení rusínské národnosti v Sovětském svazu i v Československu. KOVÁŘ, J. *Vliv politické situace na identitu Rusínů na Slovensku a Ukrajině: The Influence of the Political Situation in Slovakia and Ukraine on the Identity of Rusyns*. Kulturní studia, v. 8, n. 15, p. 60–83, 1 lis. 2020. Dostupné z: <https://kulturnistudia.cz/vliv-politicke-situace-na-identitu-rusinu-na-slovensku-a-ukrajine/>.

<sup>76</sup> Například kosení trávy, skládání sena, kopání brambor, draní peří ad.



Hospodářství se zmenšovala, doba trávená domácími pracemi se zkracovala a příležitostí ke zpěvu ubývalo.

Ústup tradičních forem života vyvolával obavy ze ztráty identity a vedl ke snaze tradice cíleně uchovávat a prostřednictvím nich podporovat rusínskou identitu. Především po přelomu tisíciletí byla tato potřeba čím dál nutnější. O to cennější je práce etnografů, etnomuzikologů, lingvistů a dalších, kteří se snaží poznat a zaznamenat rusínské zvyky, tradice a jazyk, ale také obyčejných lidí, jež těmito tradicemi žijí a systematicky je šíří dál. V obci Kamienska jsou to jednak tamní rusínští obyvatelé, ale významnou roli v tomto procesu hraje také vedení obce – pan starosta Ing. Juraj Jedinák a zástupce starosty Ing. Martin Karaš. Jejich snaha je patrná především na celkovém směřování činností obce. Ve funkci soustavně podporují rusínské kulturní aktivity, uchování zvyků a tradic, snaží se o udržení rusínského jazyka a sami se aktivně zapojují do folklórního života. Jejich postoj je patrný nejen v jejich konání, ale i v oficiálních dokumentech. Jeden z nich například uvádí: „Uchovávanie a šírenie ústnej ľudovej slovesnosti, hudobných a tanečných prejavov, tradičného odevu rusínskeho regiónu, a taktiež prezentovanie bohatých ľudových tradícií, prejavov duchovnej a materiálnej ľudovej kultúry podporuje zachovanie lokálneho a regionálneho kultúrneho dedičstva, ktoré je súčasťou národného kultúrneho dedičstva.“<sup>77</sup>

V této rozlohou i počtem obyvatel malé obci probíhá každoročně několik velkých folklórních akcí, které bezesporu naplňují zachování lokálního rusínského kulturního dědictví. Tyto snahy o institucionalizaci pravidelných komunitních setkávání jsou aktivní reakcí Rusínů na úpadek zpěvní situace, tradic a zvyků v rodinách. Situace v rodinách se jiným způsobem nedá zvenku ovlivnit a je ryze individuální záležitostí každého rodinného kruhu. Na společenských setkáních se i rodiny neudržující rusínské tradice cítí dobře, protože je znají ze svého dětství a mohou své kořeny ukázat i svým dětem.

---

<sup>77</sup> Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Kamienska na roky 2021-2030. In: [www.obeckamienka.sk](http://www.obeckamienka.sk) [online]. Obec Kamienska, © 2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: [https://www.obeckamienka.sk/resources/File/phsr\\_kamienka.pdf](https://www.obeckamienka.sk/resources/File/phsr_kamienka.pdf), str. 28.

### 2.4.3 Festival folklóru Rusínov-Ukrajincov Slovenska v Kamiencie / Русинсько-український фольклорний фестиваль Словаччини в Каменці

Nejstarší a zároveň nejvýznamnější událostí každého roku je už po několik desítek let Festival folklóru Rusínov-Ukrajincov Slovenska v Kamiencie. V roce 2022 proběhl již 57. ročník a během festivalového víkendu žije hudbou, zpěvem a tancem celá vesnice.

Specifickým projevem zdejší kultury jsou rituály spojené s přípravou na festival. Během příprav na samotnou akci zdobí obyvatelé obce své domy květinami, vlajkami a stužkami. Obrubníky podél cest se natírají na bílo a všude je cítit sváteční atmosféra. S popisem sváteční atmosféry ve spojení s přípravou na festival jsem se během rozhovorů setkávala často a bylo vidět, že tamní obyvatelé jsou na tuto tradici hrdí. Jak popsala jedna z respondentek: „Když je festival, je také špecifikum, že sa celá dedina vyzdobí vlajkami a natierajú sa obrubníky. Jednoducho je Kamienska vyzametaná, vymaľovaná, ozdobená a je vidieť, že sa niečo deje.“<sup>78</sup>

Identita obyvatel se v této situaci deklaruje prostřednictvím příprav a zdobení. Pro všechny respondenty bylo důležité, že je na první pohled vidět, že se děje v obci něco velice významného, co je spjata s jejich kořeny a tradičním způsobem života.

---

<sup>78</sup> Respondentka, 49 let, z rozhovoru z 12. června 2022.



Obrázek 11 Vyzdobená Kamienka, foto autorky



Obrázek 10 Vlajky zdobí Kamienku, foto autorky

Festivalový program probíhá v posledních letech<sup>79</sup> v Amfiteátru Dubne a obvykle má 3 programové části:

1. Zahájení patří tradičně představením pásma *Vítajte v Kamienke*.
2. Druhá část programu je soutěžní přehlídka *Holose, Holose...*, které se účastní ženské, mužské i dětské pěvecké folklórní skupiny.
3. Posledním bodem programu je nesoutěžní přehlídka vítězů soutěže a hostujících skupin ze Slovenska, Polska, Ukrajiny, a mnoha dalších států s názvem *Barvinková Kamienka*.

---

<sup>79</sup>V minulosti akce proběhla také v prostorách místního kulturního domu.

Celkem se na pódiu obvykle vystřídá až 300 interpretů a vždy se očekává vysoká návštěvnost pohybující se kolem počtu 2000 lidí.<sup>80</sup> Zájem o společenské akce s rusínskou tematikou je velký jak mezi místními rodáky, tak i mezi obyvateli okolních rusínských obcí. Místostarosta Martin Karaš se v rozhovoru dotkl i masmédií, které dle něj mohou mít vliv na návštěvnost: „Sú také etapy. Máme roky, kedy je veľký záujem a roky, kedy je zase menší záujem. Príde móda a ide to. Ja mám taký názor, že keby dnes médiá chceli spropagovať folklór, tak by to jednoducho spropagovali, napr. folklórne Let´s Dance alebo niečo podobné.“<sup>81</sup>



*Obrázek 12 57. festival v Kamience, foto autorky*

---

<sup>80</sup> Ukrajinci a Rusíni pozývajú na prehliadku svojho folklóru. *SME Domov* [online]. Petit Press, © Copyright 1997-2023, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/3324549/ukrajinci-a-rusini-pozyvaju-na-prehliadku-svojho-folkloru.html> a vyprávění respondentů.

<sup>81</sup> Martin Karaš, z rozhovoru z 5. června 2022.

#### 2.4.4 Dni rusínskych zvykov a tradícií obce Kamienka / Дні русинських звичаїв і традицій села Камюнка<sup>82</sup>

Další pravidelná společenská akce se koná od roku 2005 a jejím hlavním cílem je především zachování rusínských zvyků a tradic, prezentace kultury, východního obřadu, písma, lidové slovesnosti a jazyka. V prvních letech se setkání konávalo v srpnu, v poslední době se obvykle pořádá ve vánočním období. Místní obyvatelé mají tyto akce velmi rádi a v hojném počtu se jich účastní. Zdá se tedy, že čím více lidé cítí úpadek tradičních rusínských hodnot, tím větší je snaha vedení obce a obyvatel k vytváření příležitostí, kdy mohou svou identitu deklarovat a udržovat.

Program je většinou sestaven z více částí a svou pestrostí cílí na obyvatele obce všech věkových kategorií (různé žánry), turisty i na lidi z blízkého okolí včetně Rusínů-Lemků z blízkých oblastí Polska.<sup>83</sup> Hlavním bodem programu je obvykle představení duchovní a světské rusínské kultury prostřednictvím výstav, koncertů, vystoupení a liturgie. Na závěr galaprogramu konaného v kulturním domě vždy zazní kamienská hymna *Dajže, Bože, dobryj čas* a poté následuje tradiční lidová zábava – *veselica*.<sup>84</sup>

---

<sup>82</sup> První dva ročníky se konaly pod názvem Dni zvykv a tradícií sela Kamjunka. V roce 2007 došlo k přeorganizování struktury. Hlavním organizátorem se stala Rusínska obroda na Slovensku, obec Kamienka, Poľnohospodárske družstvo Kamienka, Dobrovoľný hasičský zbor Kamienka, Poľovnícke združenie PAŠKOVA, Jednota dôchodcov, Klub mladých, FS Barvinok a občestvo svjatoho Joana Krestiteľa.

<sup>83</sup> Každoročně akci navštíví údajně až 1000 Lemků z blízkého pohraničí.

<sup>84</sup> Dotácie UV SR: Projekt DNI RUSÍNSKYCH ZVYKOV A TRADÍCIÍ OBCE KAMIENKA [online]. In: žádost o grant z roku 2017 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z:

[https://dotacie.vlada.gov.sk/2017/formular\\_statistiky.php?id=1848&fbclid=IwAR2aW52k871I-atnU0SkbNikBdifNn9iCzIMXrF3HvCdDHZUIYcWolbVOF8](https://dotacie.vlada.gov.sk/2017/formular_statistiky.php?id=1848&fbclid=IwAR2aW52k871I-atnU0SkbNikBdifNn9iCzIMXrF3HvCdDHZUIYcWolbVOF8)

**DNI RUSÍNSKYCH ZVYKOV  
A TRADÍCIÍ OBCE KAMIENKA**

---

**ДНІ РУСИНЬСЬКИХ ЗВЬКІВ  
І ТРАДІЦІЙ СЕЛА КАМЮНКА**

**Kamjunka, 29. decembra 2022**

**18.00 h - Koncert rusinských koľadok  
/Cerkov sv. Petra i Pavla v Kamjunci/**

**19.30 h - Folklornyj program "ZAŠPIVAJME SOBI"  
/Kulturnyj dom v Kamjunci/**

CHEMLON HUMENNE	HAČURE ZEMPLIN	IVANA BRILLOVA	BOSOROČKY HUMENNE	KAMJUNSKY KOLEKTIVY



Podujatie sa realizuje  
s finančnou podporou  
Fondu na podporu kultúry  
národnostných menšín



Obrázek 13 Plakát Dnů zvyků 2023, zdroj Facebook Kamienka

#### 2.4.5 Puščaňova krojova zabava<sup>85</sup>

Od roku 2013 se v Kamiencie každoročně pořádá tradiční krojová zábava, po které následuje 40 denní postní období před Velkou nocí. V tomto období se nekonají žádné zábavy ani svatby, protože naprostá většina obyvatel je silně nábožensky založená a postní období dodržuje. Stěžejní postavou této slavnosti je FS Barvinok společně s různými hosty z folklórního prostředí.



Obrázek 14 Plakát puščaňové zábavy, zdroj web obce

<sup>85</sup> Puščaňova zabava – slovensky fašiangova zabava, česky masopustní zábava.



Obrázek 15 Zdobení propagační materiál, zdroj: web obce

Koncentrace mimocírkevních kulturních událostí s rusínskou tematikou je na tak malou obec v průběhu roku poměrně vysoká (Festival Rusínov a Ukrajincov Slovenska, Dni rusínských tradíc a zvykov, Festival duchovních piesní ve vánočním období, Puščaňova zabava, vystoupení FS Barvinok – především velké výroční oslavy). Vzhledem k vysoké návštěvnosti obyvatel všech věkových kategorií jsou v kontextu udržování identity tyto akce nesmírně důležité. Díky nim dochází k důležitému pravidelnému kontaktu mladé generace s „rusínstvím“ a ožívají všechny upadající atributy tradičních rusínských znaků. Jednak se na těchto akcích mluví rusínsky, což je vzhledem k silnému tlaku slovenštiny velice důležité. Zároveň se aktivně zapojují děti, které se učí vnímat své kořeny a tradiční zvyky, jež se v jejich domácím prostředí třeba již neudržují. Vysoká návštěvnost a obliba těchto akcí, které z naprosté většiny naplňuje tradiční hudba, naznačují, že zpěv a hudba hrají stále silnou roli při sebeidentifikaci. Zvláště pak, je-li spjatá s prostředím rodné obce, společenským životem a setkáváním. Potřeba sdílení ve společenství se zdá tak silná proto, že se z každodenních rodinných zvyků vytrácí. Pokud jde o konkrétní podobu toho, co se na podobných akcích hraje a v jakých sestavách, uvedu několik příkladů. Obvykle vystoupí místní folklórní soubor nejmladších dětí Barvinočok z mateřské školy a postupně se na pódiu představí také starší soubor Radosť, Barvinok a Barvinok-seniori. Děti často vystupují s rekvizitami, které pomáhají při znázornění zvykoslovných pásem a součástí vystoupení jsou mluvené i zpívané části, doprovázené tancem, sólovým zpěvem, sborovým zpěvem a předem danou choreografií pohybu. Doprovodem je nejčastěji akordeon a mandolínový soubor, ale není výjimkou, že mladší děti zpívají s nahrávkou. Písňe a zvykoslovná pásma jsou voleny především podle ročního období či příležitosti. Běžnou praxí je také vystoupení souborů z okolí, které se rovněž zaměřují na tradiční rusínskou hudbu (např. FS Ruthenia z Bratislavy,



Litmaňiva z Litmanovej, Šumiačan z Šumiac či zahraniční soubory z Ukrajiny, Rumunska a další).

#### 2.4.6 Folklórní soubor Barvinok

Folklórní soubor Barvinok se během svého více než 70 letého působení zaměřil na uchování a šíření tradic a zvyků rusínské národnostní menšiny žijící v obci Kamienska. Uskupení je složeno z obyvatel a rodáků, kteří si vzájemně generačně předávají folklórní tradice svých předků, snaží se je udržet živé a prezentovat je nejen ve vlastní komunitě, ale také mimo ni. Ve svých vystoupeních zpracovávají místní písně, církevní zpěvy, scénicky ztvárněná zvykoslovná pásma a lokální tance. Z dnešního pohledu je tato činnost nesmírně důležitá, protože folklór a tradiční hudba má stále důležitou roli v sebeidentifikačním procesu. Vzhledem k tomu, že zachování zvyků v rodinném zázemí je při dnešním způsobu života čím dál těžší, jsou lidé nadšení z možnosti udržovat svou identitu především prostřednictvím kulturního dění, které je spjata s jejich tradicí. Silnou identifikaci to přináší nejen členům souboru, ale také širší rusínské veřejnosti v obci. Jaký má význam práce s folklórním materiálem být v jeho druhé existenci, explicitně vyjádřil vedoucí souboru a místostarosta obce v jednom Martin Karaš: „Prostřednictvím folklóru sa snažíme udržať predovšetkým jazyk, našu kultúru a tú našu identitu Rusínov. Toto sú jej hlavné znaky [identity] – kultúra, jazyk a plus ďalší znak – príslušnosť k východnému obradu.“<sup>86</sup>

Soubor založil v roce 1952 pedagog, choreograf, dirigent a ředitel Základní školy v Kamiencie Štefan Bittner, který byl jeho dlouhodobým vedoucím a stěžejní osobností. Uskupení, které fungovalo při tamní základní škole, se postupem času stalo vícegeneračním tělesem. Na počátku 60. let působila v souboru velká skupina pracovníků tehdejšího Jednotného rolnického družstva, která za jeho intenzivní podpory začala vystupovat jako *Družstevný kolektív Barvinok* pod organizačním vedením Ing. Juraje Haľveje a následně Ing. Juraje Fol'varkého. V té době měl soubor asi 80 členů a v roce 1962 uskutečnil 90 vystoupení nejen v Kamiencie a okolních

---

<sup>86</sup> Martin Karaš, vedoucí Barvinku, z rozhovoru 5. června 2022.

městech a obcích (Prešov, Svidník, Bratislava, Levoč), ale i na dalších místech tehdejšího Československa (Praha, Vsetín, Kolín, Bratislava) a Ukrajiny (Svaljava). Na repertoáru byly písničky z Kamienky a okolí.<sup>87</sup>

V roce 1966 se ze souboru vyčlenila mladší generace vystupující pod názvem Dětský folklórní soubor Radost.<sup>88</sup> Součástí repertoáru byla píseň *Dajže, Bože, dobryj čas*, jejíž autorství je připisováno zakladateli Barvinku Štefanu Bittnerovi a která je dodnes v Kamience téměř nejznámější písní. Všichni respondenti tuto píseň při rozhovorech s hrdostí zmínili a jak při jednom rozhovoru potvrdil současný starosta obce Ing. Juraj Jedinák: „(...) je to naša kamienská hymna, ktorá sa hrá na záver každej našej akce.“<sup>89</sup>

Soubor měl tři složky: hudební, taneční a pěveckou, a zpracovával tradiční rusínskou hudbu z různých oblastí východního Slovenska. Od 70. let se soubor zaměřil výhradně na místní folklór a do repertoáru se se přidaly písně odrážející tuto dobu (tzv. *angažované piesne*). V té době měl už Barvinok dětský i dospělý kolektiv, ale v průběhu 80. let vznikl také nejmladší soubor Barvinočok, který působil při mateřské škole a vychovával tak členy od útlého dětství. Na repertoáru měli tehdy 34 tanců a 267 písní a uskutečnili několik stovek vystoupení na domácí půdě i v zahraničí.<sup>90</sup> Za reprezentaci obce a úspěšné udržování a představení lokálního folklóru i se scénickým zpracováním byl soubor oceněn medailemi od ÚV Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich a získal ocenění za „rozvoj okresu Stará Ľubovňa“.

V 80. letech se vyčlenila také poslední skupina souboru, která začala fungovat při Klubu důchodců. Místní folklórní soubor od té doby tedy pokrýval všechny věkové kategorie od dětí v mateřské škole, přes mládež a dospělé až po důchodce. V roce 1995 proběhla další změna ve vedení souboru. Vedoucími choreografkami se stala Helena

---

<sup>87</sup> Například písně *Ej, ci Vam muzykanti; Kebym byla bjidu znala; Počekaj mja milyj*. V období 60. let zpracovával soubor také zvykoslovná pásma Večyrky; Vešiľa; Dupkana a Skakana.

<sup>88</sup> 60. VÝROČIE FS BARVINOK. *Obec Kamienka: oficiálne stránky* [online]. Kamienka, 2012 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z:

[https://www.obeckamienka.sk/article-item-sk/60-vocie-fs-barvinok/?fbclid=IwAR2dOD7G9tHf6D8\\_SXXerA-JeS487Oii791Z9dL\\_bDvSPMYBxnqT-Mbou4](https://www.obeckamienka.sk/article-item-sk/60-vocie-fs-barvinok/?fbclid=IwAR2dOD7G9tHf6D8_SXXerA-JeS487Oii791Z9dL_bDvSPMYBxnqT-Mbou4)

<sup>89</sup> Z rozhovoru z 5. června 2022 se starostou obce Kamienka Ing. Jurajem Jedinákem na Festivalu.

<sup>90</sup> História. In: *Barvinok* [online]. 2014 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z:

<https://barvinok.webnode.sk/historia/>

Poprocká a o 4 roky později se přidala Mária Markovičová, které provedly uskupení celou řadou významných akcí, koncertů, festivalů a soutěží.<sup>91</sup> Ve vzpomínkách respondentů dodnes zůstávají vzpomínky na dětské působení v Barvinku v rámci školy. Takto například vzpomíná I. Furtkevičová (47 let): „Mali sme [v základnej škole] aj úžasných učiteľov, ktorí nás výborne viedli vo všeobecných predmetoch, ale tiež k našej hudbe. Na pani učiteľku Vančíkovú nikdy nezabudnem.“

Přelom tisíciletí znamenal pro Barvinok velkou obměnu členů. Po více než padesáti letech od vzniku odešla starší generace a přišla mladší, která s sebou přinesla nové pohledy a myšlenky. V roce 2003 byl vedením souboru přechodně pověřen Ján Kundľa, v roce 2004 do této funkce nastoupil Martin Karaš a ten ji vykonává do současnosti.



Obrázek 16 FS Barvinok s v současnosti, zdroj: [www.barvinok.webnode.sk](http://www.barvinok.webnode.sk)

---

<sup>91</sup> Soubor vystoupil v Kamience a okolních obcích (Svidník, Čirč, Poráč, Stará Ľubovňa), reprezentoval místní kulturu na festivalu duchovních písní v Telgártě, zúčastnil se akce Pastorále v Jarabině, okresní soutěže folklorních souborů v Chmelnici a festivalu ve Vranově nad Topľou. História. In: *Barvinok* [online]. 2014 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://barvinok.webnode.sk/historia/>



Obrázek 17 Část souboru Barvinok, zdroj: Facebook FS Barvinok



Obrázek 18 Část FS Barvinok na Festivalu Rusínů a Ukrajinců Slovenska, foto autorky

Nyní má soubor okolo 50 členů a stále funguje ve třech skupinách. Hudební část tělesa je tvořena netradičním mandolínovým souborem a harmonikou. Rusínské zpěvy jsou ve velké míře a capella, pokud se k nim přidával instrumentální doprovod, pak to byly obvykle akordeon, housle, kontrabas a dechový nástroj. V tomto kontextu se zdá mandolína netradičním prvkem, protože vzhledem k jejímu italskému původu odkazuje spíše k hudbě západní Evropy.

Místní folklórní uskupení zmiňovali respondenti při rozhovorech s náležitou hrdostí a bylo cítit, že si jejich práce váží. Všechny oslovené spojoval se souborem určitý druh vazby, díky které měli pocit spojení a reprezentace vlastních kořenů, což jim dodávalo pocitu zadostiučinění a hrdosti. Cílem současného vedení je pokračovat v nastoleném směru, členové se věnují zpracovávání původních zvyklostí z obce, ale také prezentaci folklóru z jiných rusínských regionů a v neposlední řadě vlastní tvorbě. Vedoucí souboru Ing. Martin Karaš klade důraz na přípravu mladší generace pro vstup do souboru, projekty, terénní výzkum a další významná osvětová činnost. Je potřeba připomenout, že soubor Barvinok není v kontextu dané situace jen jednou z mnoha volnočasových aktivit, ale že je hlavním zdrojem kulturního vyžití v obci vůbec.<sup>92</sup> Vznik folklórních a „dedinských“ souborů zvláště má zásadní význam pro udržení tradičních písní a jejich šíření mezi Rusíny. Je zřejmé, že v procesu formování identity jsou tradiční písně stěžejním prvkem. Dnes se tak děje na rozdíl od minulosti především na veřejných společenských kulturních akcích a Barvinok je zde nositelem důležitých informací.

---

<sup>92</sup> Zdrojem informací byly rozhovory a materiály poskytnuté Ing. Martinem Karašem.



Obrázek 19 Buklet DVD filmu natočenému k výročí FS Barvinok, zdroj: [www.rusyn.sk](http://www.rusyn.sk)

Fakt, že činnosť folklórneho souboru má veľký význam pro udržení podoby této lokální kultury, ale také je významnou podporou v procesu sebeidentifikace, svědčí i studie Petra Kokaisla k proměnám rusínské etnické identity. V té uvádí, že „někteří Rusíni po zhlédnutí muzejních exponátů nebo folklorních představení s rusínskými zvyky chtějí tyto zvyky obnovovat i ve své rodině.“<sup>93</sup> Tímto se bezesporu naplňuje jeden z cílů a smyslu fungování celého tělesa.

<sup>93</sup> Kokaisl, Petr. (2017). Co znamená být slovenským Rusínem? Proměna etnické identity rusínské menšiny na Slovensku \* What Does it Mean to Be a Slovakian Ruthenian? A Change in Ethnic Identity The Ruthenian Minority in Slovakia. *Historická sociologie* ISSN 1804-0616 (Print), ISSN 2336-3525 (Online). 2017. 85-102, str. 98.

#### 2.4.7 Tradiční kamienský kroj a jeho funkce

*Mať na sebe kroj je hrdosť. Aj keď už nie som v Barvinku, túžim ho mať a je to hrdosť byť v ňom oblečená medzi ľuďmi.*

*I. Furtkevičová (47 let)*

Slovensko je krojově velice bohatou krajinou, kterou lze rozdělit na řadu oblastí určitých krojových typů. V jednotlivých obcích pak nalezneme varianty lišící se v barevnosti, použitých materiálech, výšivkou či zdobením. V každé oblasti se navíc vyskytuje několik druhů lokální varianty kroje podle příležitostí, při nichž se nosí.

Nošení kroje má zjevně dodnes důležitou roli v procesu udržování identity. Všichni oslovení respondenti totiž vnímají kroj jako důležitý prvek „rusínství“. Shodli se na tom, že nošením kroje vyjadřují příslušnost ke své národnosti, mají díky tomu pocit, že patří do nějaké komunity a jsou na to hrdí. Zvláště při pobytu mimo obec, dnes již nejčastěji při kulturních vystoupeních, je kroj díky své lokální odlišnosti odkazem k rodnému kraji, jeho zvykům a „rusínství“.

Život obyvatel v obci je úzce spjat s náboženstvím, folklórem a rodinnými tradicemi. V rámci těchto událostí se dodnes kroje nosí a jsou v určité formě běžnou součástí života. Typický ženský kamienský kroj má tři podoby, které se užívaly při různých příležitostech.<sup>94</sup>

**Bílý kroj** je označení pro slavnostní oděv určený výhradně pro velmi slavnostní události. Z církevních svátků se nosí na tzv. Velkou noc<sup>95</sup> a na rodinných oslavách je využíván především na svatbách jako oděv nevěsty. Dle odpovědí respondentů se při těchto příležitostech kroje v Kamience využívají dodnes v nezměněné podobě. Název

---

<sup>94</sup> Hlavní části dámského kroje obce Kamienska: sukňa – sukne, fartuch – zástěra, opliča/opliecko – blůza, halenka, prietka – tkané konce rukávů na manžetě, lajbik – pestrobarevný živůtek, chustka – pestrobarevný šátek na hlavu, kerbce/i – krpce, typické kožené boty, fusekli – bílé, ručně pletené vlněné ponožky, navoloky – černé bavlněné šňůrky, které brání sesunutí ponožek.

<sup>95</sup> Velká noc (Velikonoční svátky, Pascha) je jeden z nejvýznamnějších křesťanských svátků, kdy se slaví Kristovo zmrtnýchvstání.

je zřejmě odvozen od bílé sukně, která je ve všech ostatních podobách vždy barevná. Typickou součástí tohoto oděvu je perlová čelenka (parta).

Další druh místního kroje se nazývá *kanafaska* a používá se jako ženský oděv na pravidelnou nedělní návštěvu kostela. Kromě toho se nosí ve svátky a na slavnosti jak náboženské, tak i vesnické a na různé rodinné oslavy.

Výše uvedené kroje se v různé míře stále vyskytují v rodinách obyvatel sice se slábnoucí tendencí, ale stále se nosí. Pak zde však existují kroje, jejichž nošení již z běžného života téměř vymizelo (pouze ve výjimečných případech je můžeme vidět u starších lidí).<sup>96</sup> Jejich podoba a funkce dnes žije skrze folklórní soubor Barvinok, který je využívá při svých tematicky zpracovaných vystoupeních. Jedná se o *klačenicí*, již ženy ve 20. století nosily jako běžný každodenní oděv v pracovních dnech, a to jak do práce, tak i do kostela. Aktuální situaci zhodnotila jedna z respondentek: „Dnes klačenicu nosia bežne iba staršie generácie. Ja mám 64 a už toto nenosím, ale sú tu ľudia, ktorí tak chodia – pokiaľ ešte chodiť môžu – do obchodu a po vonku. Sú to ale dnes sedemdesiatnici a starší. Naša generácia už tak nechodí.“<sup>97</sup>

Posledním typem ženského kroje, jehož nošení dnes již v běžném životě obyvatel nevidíme, je **burka**. Tu nosily děvčata a ženy při oslavách svátků Rusaľa<sup>98</sup>, při jiných oslavách ani ve všedních dnech se nepoužíval. Dnes již burka žije pouze prostřednictvím folklóru.

Mužské kroje jsou mnohem jednodušší. Chlapci se oblékali jednoduše do bílých kalhot a bílé košile. Později se přidávaly zdobené vyšíváné stuhy kolem límců a vázanky z červené stuhy. V současnosti v Barvinku vidíme pány v černých kalhotách a s typickou žluto-oranžovou vestičkou.

Příležitosti, při kterých dnes lidé kroj nosí, jsou různé a proměňují se především v závislosti na věku dané osoby. Starší generace kroj dodnes obléká při více

---

<sup>96</sup> Generace sedmdesátníků a starších.

<sup>97</sup> Respondentka, 64 let, z rozhovoru z 6. června 2022.

<sup>98</sup> Termín Rusaľa či Rusadľe označuje významný svátek Nanebevstoupení Pána. Jedná se o významnou křesťanskou slavnost. BABČÁKOVÁ, Katarína. *Rusadľe, Rusaľa, Svätá Päťdesiatnica*. *Rusynfolk.sk* [online]. © Rusynfolk, 2021 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://rusynfolk.sk/rusadle-rusala-svata-patdesiatnica/>



příležitostech než mladší lidé. Babičky dnes obléknou kroj mimo jiné při větších či menších svátcích do kostela a někteří i na běžné nošení venku, i když to už je spíš výjimka: „Mladší ľudia chodia v kroji do kostola hlavne keď sú veľké sviatky. Staršie babky v ňom chodia aj vo všedné dni.“<sup>99</sup>

Generační rozdíly jsou patrné zejména ve frekvenci oblékání kroje, avšak nezdá se, že by jeho méně časté nošení primárně souviselo s nezájmem mladší generace o vlastní tradice. Naopak všichni respondenti mladší 30 let nosí kroj velmi rádi, je to pro ně nástroj sebeidentifikace s „rusínstvím“, má pro ně silnou vazbu na rodné prostředí a tradiční hudbu. Je však zřejmé, že tradice vlivem řady okolností slábne. Jedním z důvodů jejího oslabování může být odliv mladých, kteří jezdí za prací do větších měst a do Kamienky se vrací jen na víkendy a svátky. Dvacetisedmiletá respondentka vyjádřila svůj vztah k tradičnímu oděvu takto: „Keď teraz bývam vo väčšom meste, veľa príležitostí na nosenie teraz nemám.“ (...) „Kroj pre mňa znamená tradíciu, oblečenie, ktoré sa nosí v dedinke odkiaľ pochádzam. Kroj nosím veľmi rada pri akýchkoľvek príležitostiach, napríklad na svadbách pri čapení nevesty alebo pri veľkých sviatkoch do kostola a samozrejme na krojový ples.“<sup>100</sup>

Zdá se, že o to významnější jsou pak pro mladou a střední generaci příležitosti, při nichž se do kroje mohou obléct a deklarovat tak svou identitu. Dnes jsou to hlavně krojové zábavy pořádané v obci, folklórní vystoupení, nejvýznamnější církevní svátky (do kostela však kroj nosí mladí lidé výjimečně) a svatby.

---

<sup>99</sup> Respondentka, 27 let, z rozhovoru z 10. června 2022.

<sup>100</sup> Respondentka, 27 let, z rozhovoru z 10. června 2022.



*Obrázek 20 Kroj na festivalu mělo na sobě málo lidí, foto autorky*

Všechny druhy kamienských krojů jsou ve své původní podobě udržovány mezi členy FS Barvinok, kteří je využívají ve svých zvykoslovných pásmech. Oblečení se dědí z generace na generaci a v rámci souboru se pořizují i kroje nové. Mezi běžnou rusínskou populací, jež nemá silnější vazbu na hudební prostředí (např. členstvím v souboru) tato tradice rovněž slábne. Panují zde obavy, zda se podaří z dlouhodobého hlediska i přes všechny snahy tuto tradici udržet, protože tento proces je podmíněn generačním předáváním. A právě generační předávání zasahují moderní vlivy (masmédia, informační technologie, život dětí v online prostoru, sociální sítě, ekonomický stres, pracovní vytížení, cestování za prací, stěhování do větších měst,...) a narušují jeho funkci. Oslabení generačního předávání je tedy přirozeně zásadním faktorem oslabujícím také sílu této tradice. Martin Karaš shrnuje tuto skutečnost takto: „Otázkou je, ako dlho budeme mať dostatok informátorov, pretože ubúda ľudí, ktorí folklór zažili na vlastnej koži v tom zmysle, že tie tradície naozaj žili. Moja generácia už nemá doma kroje. Otázkou je, či zostane informačný tok, ktorý sa odovzdáva generačne. Naše babičky to robili [dodržiavali zvyky a tradície], pretože tak naozaj

žili, vyrastali v tom a vážili si to. Naše mamy to robili preto, že to robila babička, ale či to budú robiť deti... To nevieme."



*Obrázek 21 Nošení kroje na festivalu, foto autorky*

Podobné obavy během výzkumu nevyslovil pouze vedoucí Barvinku a místostarosta obce, ale také několik dalších respondentů. Především lidé po 40. roce života si dobře uvědomují, že ztráta tradic je začátkem konce jejich kulturního dědictví, které není nikde oficiálně ukotveno. Oslabování tradice nošení kroje je spolu se ztrátou komunikace v mateřském jazyce a vytrácením generačního předávání zvyků a tradiční hudby dalším důkazem postupného úpadku tradičních znaků „rusínství“. Zdejší společenství si to silně uvědomuje a snaží se na to ze všech sil reagovat, avšak s vidinou velice nejisté budoucnosti. V institucionální rovině vznikl v Kamiencie systém celoživotního vzdělávání a výchovy v tradiční hudbě a folklóru prostřednictvím folklórního souboru Barvink, který se postupem času stal institucí pracující s dětmi od mateřské školy až po seniory. Ve vedení obce stojí Rusíni bojující za uchování všech typických rusínských zvyků, podporují komunikaci v rodném jazyce, připravují řadu společenských akcí, sami tradice dodržují včetně nošení kroje a jejich snaha se zdá být zatím úspěšná. Příkladem osobnosti se zásadním vlivem na udržování rusínské identity v komunitě je stávající místostarosta Martin Karaš.

#### 2.4.8 Osobnost Ing. Martina Karaše

Inženýr Martin Karaš je v současné době stěžejní rusínskou osobností hudebního a kulturního života v Kamiencie. Aktivuje rusínskou komunitu nejen v obci, ale také v celém okrese a potažmo v celé Slovenské republice, je propagátorem, popularizátorem a organizátorem celé řady akcí s širokým záběrem.

Martin Karaš (1985) pochází z obce Kamienska. Vystudoval Obchodní akademii v nedaleké Staré Ľubovni a poté pokračoval na Fakultě evropských studií a regionálního rozvoje Slovenské polnohospodářské univerzity v Nitře. Od mala se věnoval folklóru a během studia se začal intenzivněji zajímat o hudbu, regionální rozvoj a kulturu národnostních menšin. V těchto oblastech se angažuje i ve svém profesním životě.

Mezi jeho hudební aktivity patří dlouholeté členství ve Folklorním souboru Barvinok z Kamiienky, kde od dětství hraje na akordeon a zpívá. V roce 2004 se stal uměleckým a organizačním vedoucím tohoto tělesa a jeho prostřednictvím se zasazuje o udržení hudebních tradic vycházejících z prostředí obce.

Další částí profesního života této osobnosti jsou aktivity spojené s podporou rusínské kultury, identity a celé této národnostní menšiny. V letech 2009 až 2015 byl předsedou mezinárodní organizace *Svetové fórum rusínské mládeže*, jejímž cílem je sdružování rusínské mládeže napříč světem. Ve vlastním okrese působí od roku 2014 dodnes jako ředitel kulturní instituce *Ľubovianske osvetové stredisko*, která si klade za cíl uchovávat kulturní bohatství regionu, podporovat místní rozvoj a zájmovou uměleckou činnost a také dokumentovat činnosti tvůrců místní kultury.<sup>101</sup> Mezi lety 2016 až 2018 byl dále členem správní rady zájmového sdružení *Asociace kultúrno-osvetových inštitucií*, jež má za úkol připravovat odborné vzdělávací akce a zajišťovat

---

<sup>101</sup> Činnost Ľubovnianského osvetového strediska má široký záběr. Organizace pořádá okresní, krajské a celostátní přehlídky a soutěže, festivaly, výstavy a fotografické dílny. Ľubovnianské osvetove stredisko [online]. Stará Ľubovna: ĽOS Stará Ľubovňa, © 2023 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.osvetalubovna.sk/>

výměnu zkušeností kulturně-osvětových pracovníků.<sup>102</sup> Od roku 2016 je také předsedou *Rusínské obrody na Slovensku*. Jedná se o nejstarší a největší kulturně-společenskou rusínskou organizaci založenou v roce 1990 na území tehdejšího Československa s cílem podporovat rusínskou národnostní menšinu. Působil jako redaktor rusínského rádia *Rusyn FM*<sup>103</sup> a stál také při založení organizace *Molody Rusyny*<sup>104</sup>, která se snaží udržovat národní uvědomění a národní hrdosti mezi mladými Rusíny.<sup>105</sup>

Martin Karaš se angažuje i v mezinárodním rusínském společenství. Je členem *Svetovej rady Rusínov* za Slovensko a pravidelně se účastní *Svetového kongresu Rusínov*, který se již od roku 1991 koná každé dva roky.<sup>106</sup> Tato organizace měla za cíl po roce 1989 započít nové rusínské obrození a znovu-uvědomění si rusínské identity po letech její potlačování a nesvobody. V současnosti kongres sdružuje rusínské organizace z 10 členských států a zaměřuje se především na rusínská masmédiá, vzdělávání, jazyk, školství a předávání zkušeností mladé generaci.

---

<sup>102</sup> VASILOVÁ, Veronika. Národné osvetové centrum a vzdelávanie 2007-2018: Spolupráca a participácia Národného osvetového centra na aktivitách v oblasti vzdelávania [online]. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2018 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.nocka.sk/wp-content/uploads/2020/04/NOC-Vzdelavanie-2.pdf>, str. 64.

<sup>103</sup> Rusyn.fm (<https://www.rusyn.fm/>) je internetové rádio fungující od roku 2012 pod záštitou občanského sdružení Rusyn Media. Jako jediné rádio na Slovensku vysílá kompletně v rusínském jazyce. Program je tvořen pro Rusíny na Slovensku i v zahraničí. Podle statistiky aplikace Radia.sk patřilo ještě nedávno mezi 10 nejposlouchanějších internetových rádií na Slovensku (ze statistiky z roku 2016-18). Viz: [https://www.radia.sk/pocuvanost/radia-sk/aplikacia-radia-sk/3619\\_pocuvanost-cez-aplikacie-radia-sk-februar-2017](https://www.radia.sk/pocuvanost/radia-sk/aplikacia-radia-sk/3619_pocuvanost-cez-aplikacie-radia-sk-februar-2017) [cit. 2023-03-04].

<sup>104</sup> Organizace si klade za cíl sdružování mladých Rusínů, šíření osvěty a vzájemné sblížení.

Viz blíže zde: [www.molody.rusyny.org](http://www.molody.rusyny.org) [cit. 2023-03-04].

<sup>105</sup> Ľubovnianské osvetove stredisko [online]. Stará Ľubovňa: ĽOS Stará Ľubovňa, © 2023 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <http://osvetalubovna.sk/pracovnici/>.

<sup>106</sup> Světový kongres Rusínů proběhl: 1991 v Medzilaborcích (tehdejší Československo), 1993 v Krynici (Polsko), 1995 v Ruskom Krsture (bývalá Jugoslávie), 1997 v Budapešti (Maďarsko), 1999 v Užhorodě (Ukrajina), 2001 v Praze, 2003 v Prešově (Slovensko), 2005 v Krynici (Polsko), 2007 v Sighetu (Rumunsko), 2009 v Ruském Krstururu a Petrovci (Srbsko a Chorvatsko), 2011 v Pilisszentkeresztu (Maďarsko), 2013 v Užhorodu, Mukačevu a Svaljavě (Ukrajina), 2015 v Devě (Rumunsko), 2017 v Osijeku (Chorvatsko), 2019 Ľubovnianské kúpele a Kamienka (Slovensko), 2021 kongres neproběhl kvůli pandemii Covid-19.

Dále se angažuje také v politické oblasti. V roce 2006 se stal poslancem obecního zastupitelstva v Kamience a jej jím dodnes, od roku 2014 je zástupcem starosty této obce. V rámci těchto institucí se podílí na organizaci řady akcí nejen lokálního regionálního charakteru, ale také celostátního a mezinárodního dosahu.<sup>107</sup> Prostřednictvím toho formuje strategie a vize pro udržování tradiční rusínské kultury a podílí se na tvorbě projektů, projektových záměrů, pomáhá vydávat publikace, hudební nosiče<sup>108</sup> a další.

Martin Karaš vidí situaci v rusínské hudbě jako velmi komplikovanou a s poměrně nejasnou budoucností: „[Výchova k rusínským tradicím] vychádza predovšetkým z rodiny, ale v Kamienke vznikol folklórny súbor Barvinok a vďaka tomu sa to tu zainštitucionalizovalo a vytvoril takýto systém výchovy. Potom vznikol festival, na ktorom všetci vystupovali a toto všetko už ľudí naučilo, že to takto má byť. Že sa obrubníky natrú na bielo, každý má svoj kroj a zpieva.“ Barvinok je tedy hlavním propagátorem folklóru v obci a Martin Karaš jako jeho vedoucí významně ovlivňuje celý proces. Jak sám říká, snaží se vycházet z vlastních výzkumů a informací od rodiny, aby se podařilo udržet určitou podobu zpěvů a tradic. Scénický folklór se však nebojí i stylizovat: „Sú kolektívy, ktoré sa vyslovene zameriavajú na autentiku, teda aspoň to tak nazývajú. Ja to označenie veľmi nemám rád. Ja som viac za štylizáciu, ale snažíme sa vychádzať z našich výskumov, z informácií od našich starých rodičov a rodičov.“ Nezapomíná na důležité pravidlo: „Štylizácia však musí byť vkusná a rešpektovať základné princípy, pôvodné melódie a slová, aby nedochádzala k degradovaniu a zmenám rusínskej hudby.“

Hlavním faktorem udržování tradiční rusínské hudby je generační předávání a v tomto směru Martin Karaš vyjádřil své obavy, zda se do budoucna podaří zachovat. „Bude otázka, či sa to zvládne odovzdávať ďalej. Ale snaha je veľká. Otázkou je, či zostane kvalitný informačný tok. Odovzdáva sa to generačne a dnes už ľudia takú realitu nežijú, takže to po nich neopakujú ani deti.“ Zároveň však říká, že se Rusíni velmi snaží. Sám působí v několika důležitých organizacích a tuto činnost považuje za důležitou především při udržování identity: „Zásadným spolkom je *Rusínska obroda*

---

<sup>107</sup> Viz podkapitola Hudební život v obci a poznámka č. 30 a 32.

<sup>108</sup> CD Kraju ridnij, ridne selo natočili Martin a Ivana Karašovi v roce 2014 a vyšlo vlastním nákladem, CD Rusínské koledy FS Barvinok je z roku 2016.

*Slovensku*, ktorá vznikla po roku 1990. Keď sa Rusíni mohli hlásiť oficiálne k svojej národnosti. Pretože dovtedy bol zákaz Rusínov v celom Československu. Všetko rusínske bolo prezentované ako ukrajinské. Aj tento festival je pozostatok toho, že stále existujú generácie, ktoré majú názor Rusíni = Ukrajinci. Že Rusíni existujú, ale sú len odvetvím Ukrajincov. To je taký veľký problém.“ To, že existujú organizácie, podporujúci rusínske aktivity, umožňuje i spojenie Rusínů nejen napříč obcemi na Slovensku, ale také s komunitami v jiných zemích. „Veľmi tomu pomáha aj *Svetový kongres Rusínov*, kde sú združené rusínske organizácie z rôznych častí sveta. Tam sa stretávame ako zástupcovia všetkých štátov a snažíme sa udržať našu kultúru. Organizujeme rôzne výmenné pobyty, do Srbska, Chorvatska a do Ameriky atd. Takže táto komunita sa udržuje aj celosvetovo.“ Na to navazuje: „Cielom organizácií je udržiavať nielen folklór, ale prostredníctvom folklóru sa snažíme udržať predovšetkým jazyk, našu kultúru a tu našu identitu Rusínov.“ Dôležité je také informovanie širokej verejnosti: „My sa snažíme aj spracovávať informácie pre verejnosť, aby o nás bolo počuť. Teraz je situácia taká, že sa snažíme, píšeme, vydávame knihy atď.“

Kromě toho by Martin Karaš rád inicioval rozvoj rusínského jazyka. Slovakizace Rusínů ve školách i v rodinách je velký problém, který ničí kulturu. „Slovakizácia je katastrofa... (...). Malo by to byť nejako zákonne ukotvené ako naše kultúrne dedičstvo.“ Pretože je jazyk na Slovensku již téměř 30 let kodifikován, stále existujú nevyřešené problémy: „Niektorí ľudia nechcú kodifikovanie prijať, pretože vznikol na základe jedného regiónu a ľudia tvrdia, že to nie je ich jazyk, pretože oni takto nehovoria. Ale všetky jazyky majú svoje nárečia a spisovný jazyk sa vytvoril len z jedného. A títo ľudia predsa tiež nemôžu povedať, že to nie je ich jazyk. (...) Ja mam problém s tým, že naša univerzita nechce do kodifikácie jazyka prijať viac výrazov pre jedno slovo. Každý jazyk však toto má a tým by sa rozšíril slovník a prijali by sme tak aj ďalšie tvary slov z iných rusínskych nárečí. Nebol by to podľa môjho názoru žiadny problém, pretože nie sme zase taký veľký národ. Na Slovensku je pár okresov a týmto by sme priblížili jazyk ľuďom.“

#### 2.4.9 Hudební preference Rusínů z Kamienky

Tato část práce mapuje aktuální situaci hudebních preference Rusínů v rámci živé i reprodukované hudby prostřednictvím následujících výzkumných otázek:

- Preferují hudbu ve svém jazyce?
- Vyhledávají spíše tradiční lidové hudební projevy nebo je dnes více oslovuje moderní hudba? Jak se tyto dva směry prolínají?
- Jsou na svůj folklór pyšní a chtějí ho udržovat?
- Udržují hudbu mladí lidé?

Pro jejich zodpovězení byla využita data získaná prostřednictvím kombinace strukturovaných rozhovorů a dotazníkového šetření pomocí serveru Survio.cz. Dotazník vyplnilo celkem 57 respondentů, ale bohužel došlo k jeho šíření také mimo obec Kamienka, což způsobilo zkreslení výsledků. Přestože získané výsledky nedokumentují procentuálně zcela přesně situaci pouze v této obci, jsou zde uvedeny jako orientační pohled na aktuální situaci v oblasti poslechu a interpretace rusínské hudby na východě Slovenska, zejména v okolí Kamienky.

Pro proces udržování identity je významná rusínská hudba obecně, tj. veškerá hudba zpívaná v rusínštině, a tradiční rusínská hudba. Z předchozích kapitol je zřejmé, že tradiční rusínská hudba má v životě Rusínů stále významné místo i proto, že jejím prostřednictvím pocítují spojení s vlastními tradicemi. Obyvatelé obce se ale ve svých životech setkávají také s další rusínskou hudební produkcí a hudbou nerusínskou (tedy hudbou v jiném jazyce).

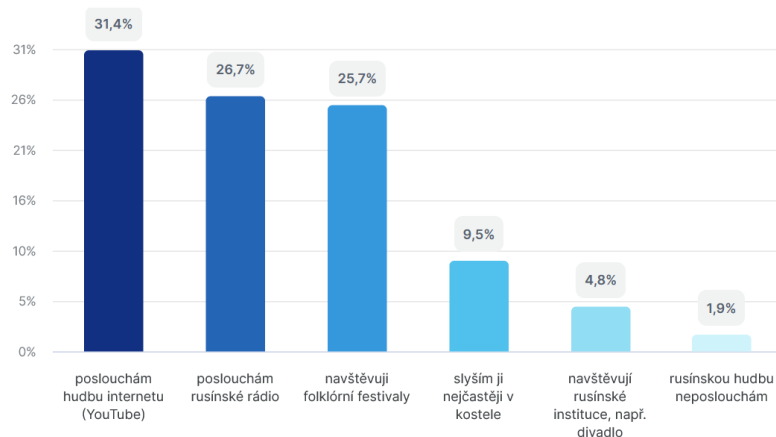
Významnou součástí dnešního způsobu života je poslech hudby prostřednictvím online platform. Tato situace umožnila šíření rusínské hudby v různých podobách ke svým posluchačům po celém světě. Vzhledem k vlivu rusínské hudby na formování identity se zdá pravděpodobné, že lidé budou hudbu ve svém jazyce aktivně vyhledávat a poslouchat. Jaká je realita?

Hudební preference obyvatel Kamienky jsou jednoznačně spjaté s rusínskou hudbou, a to v různých podobách. Nejčastěji lidé poslouchají „svou“ hudbu na



internetu (zhruba 31%) a v rádiu (asi 27%) a nejrareji si poslechnou lokální interprety, kteří působí v blízkosti Kamienky.

## 10. Kde posloucháte rusínskou hudbu?



Obrázek 22 Kde se nejčastěji lidé setkávají s rusínskou hudbou? (Zdroj: vlastní výzkum autorky)

Mladší generaci dnes zajímá především zahraniční a slovenská hudba. Hudbu v rusínštině přesto vyhledávají v konotaci s domácím prostředím, steskem po domově, při práci či studiu v jiném městě. U starších lidí se preference přikláněla spíše k folklórním souborům, které se zabývají tradiční rusínskou hudbou různých teritorií. Nejoblíbenějším interpretem byl jednoznačně FS Barvinok. Dále pak FS Ruthenia z Bratislavy, FS Karpaťanin z Prešova a Ľudová hudba Ondreja Kandráča.<sup>109</sup> Z populárních a „zábavových“ kapel věnující se rusínské hudbě je u obyvatel oblíbená skupina Junior z Kamienky, kapely Medium, Roland a Rolls z Čirča, skupiny Royal a Domino z Jakuban, Soul ze Staré Ľubovně a Nedral ze Svidníku.

Nevyhnutelným procesem bylo přizpůsobení rusínské hudby pro hudební trh a vstupování moderních prvků. Jak se hudba vyrovnává s tlakem moderní doby? Dávají dnes obyvatelé přednost autentické podobě původních písní (alespoň do té míry, do jaké ji znají), nebo je spíše zajímá hudba stylizovaná do moderních úprav? V obci je tradiční hudební kultura stále živá a to především díky stále značně tradičnímu způsobu života větší části tamních obyvatel, působením folklórního souboru Barvinok

<sup>109</sup> Původní název dnešní skupiny Kandráčovci.

a pořádáním rusínského festivalu a dalších akcí. Při všech těchto příležitostech se traduje více méně autentická podoba zpěvů, která je předávána z generace na generaci.

Přesto postupně dochází ke vnikání moderních prvků a moderní stylizaci. Do hudby například vstupují prvky z populárních žánrů, elektronické (a jiné) nástroje, preferuje se úprava skladeb do populárních forem apod. Jedna z odpovědí dobře ilustruje častý postoj: „Mám rada obe podoby [původní i stylizované písně], milujem akékoľvek druhu hudby, ale pôvodné rusínske pesničky sú jednoducho najkrajšie.“<sup>110</sup> Posluchači jsou ochotni přijímat i moderní prvky, jde-li o hudbu v rusínštině. Vzorovým příkladem modernizace (rusínské) lidové hudby může být kapela Basawell, která se zaměřuje na propojení folklóru s prvky popové hudby. Kapela se zaměřuje na interpretaci (nejen rusínských) lidových písní a produkuje také vlastní tvorbu. Ta je založená na tradičních nástrojích, ale má velmi popularizační podobu s cílem oslovit posluchače všech generací. Starší ročníky ocení texty a (někdy) melodie, které znají z mládí a které vnímají jako symbol své identity. Mladší generaci osloví moderní hudební stylizace, jejíž nedílnou součástí je bicí souprava dodávající písničkám moderní taneční náboj. Svou úlohu hraje také prostředí, ve kterém kapely hrají a natáčejí své klipy. Od vystoupení v přírodních scénériích až po klubovou scénu doprovázenou stroboskopickým osvětlením a tančícími lidmi. Sledovanost videí je velmi vysoká a jde vidět, že tohle je to, co především mladší generace hledá. Zdá se, že ať je podoba hudby jakákoliv, nejdůležitější je rusínský jazyk a výchozím bodem jsou folklórní tradice. Dokud je hudba v rusínštině a prolínají se do ní důvěrně známé folklórní prvky, které rusínské posluchače podvědomě odkazují k vlastním tradicím, stále se jedná o uvědomování si své identity.

Přesto a možná i právě proto, se objevují i pochyby o tom, které úpravy a stylizace jsou ještě vkusné a žádoucí, a které jsou již za hranicí: „Poslední dobou se však objevují skupiny a kapely, které přebírají rusínské lidové písně, ale neověří si předem melodii, nebo slova. Tím následně dochází k degradaci písní. (...) Jde o to, že tyto písně jsou následně zaznamenávány písemně, nebo i na CD a DVD. Nosiče se dostávají mezi lidi, tím se šíří často nesmysly a stává se, že i samotní Rusíni, kteří znají

---

<sup>110</sup> Respondentka, z rozhovoru z 10. června 2022.

slova i melodie rusínských písní přebírají tzv. degradované písně a zpívají je v upravené podobě a ne ve znění původním.“<sup>111</sup>

V každém případě je ale evidentní, že jakákoliv rusínská hudba sehrává roli v konstrukci formování identity aktérů. Příkladem může být i obrovská poptávka Rusínů žijících v zahraničí (především ve velmi vzdáleném USA) po rusínské hudbě na CD i umožnění jejího poslechu v online prostoru. Hudba je jednou z mála možností, jak se spojit s vlastními kořeny napříč geografickým prostorem. Toto potvrzuje i Martin Karaš: „Oni [Rusíni žijící v zahraničí] o to viac cítia príslušnosť k národu, než ľudia ktorí v tom žijú. Je to taký paradox, že ľudia, čo tu žijú, necítia takú potrebu identifikovať sa s našou komunitou. Ale ľudia, ktorí z nej sú vytrhnutí, oveľa viac cítia potrebu identifikovať sa s Rusínmi, s našou kultúrou a piesňami. Všetko čo vydáme, oni chcú mať.“ Důležité postavení hudby při formování identity podporuje vyjádření jiného respondenta, který několik let pracoval v USA. Na mou otázku, zda mu rusínská hudba pomáhala prezentovat svou identitu v zahraničí, odpověděl: „Rozhodne áno. V Amerike sme sa po práci stretávali s rusínskou komunitou, ktorú sme tam mali. Boli to Ukrajinci, Slováci, Maďari... a zakaždým sme si zaspievali naše rusínske pesničky. V tom, že sme Rusíni a cítime túto identitu, sme sa stopercentne zhodli. Akonáhle ale došlo na otázku národnosti Rusín-Ukrajinec alebo Rusín-Slovák, tak bol koniec.“

Rusínská hudba tedy zjevně spojuje Rusíny v domácím prostředí i napříč geografickým prostorem. Co je tedy na hudbě typicky rusínského pro samotné nativní? Je to samozřejmě jazyk, bez kterého by tato hudba nebyla rusínskou. Důležitou roli ve vnímání folklóru hrají lokální dialekty, které se projevují do textů písní. Starosta Juraj Jednák k tomu řekl: „Ja si myslím, že všetky piesne, ktoré poznáme odmalička, tak si myslíme, že sú naše kamienské. Potom ju počujeme spievať vo vedľajšej obci, ale už tam trochu niečo zmení, iný dialekt a už to nie je naša. Stráňany, Lipník – čo obec to iný dialekt.“ Z užitých dialektů umí Rusíni písně zařadit do konkrétního regionu i obce, avšak tato informace je „čitelná“ pouze pro členy dané komunity. Další odpovědi nejčastěji směřovaly ke dvěma zásadním znakům „rusínskosti“ vnímaných v hudbě.

---

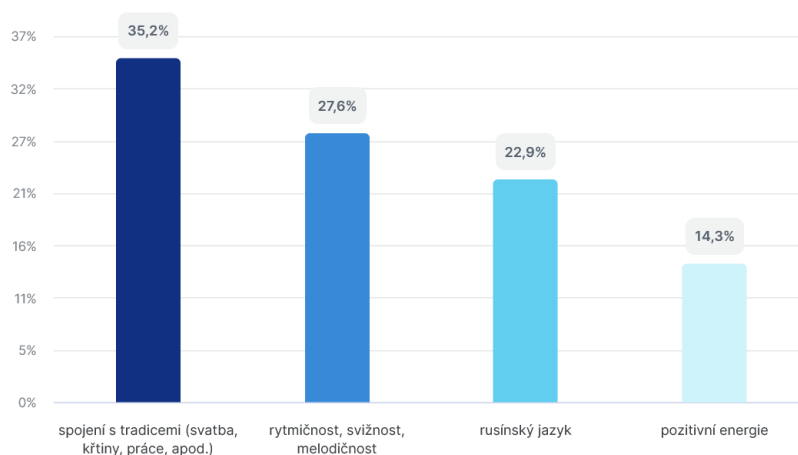
<sup>111</sup> DOŠKOVÁ, Kristýna. Folklor jako prostředek proti asimilaci Rusínů. ČZU v Praze, 2016. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze.

1. rytmičnosť, melodičnosť, (v dotazníku uvedlo 27%) pozitívnej energie (v dotazníku uvedlo 14% respondentů)

2. konotace s rodinným prostredím (svatby, křtiny, oslavy) a rodné obci (v dotazníku tuto odpoveď zvolilo 35% účastníků)

Většinový pohled vnímání vlastní hudby skvěle představuje odpověď Martina Karaše: „Ja myslím, že taký náš typický temperament, rytmus a viachlas. Čím idete viac na západ, tak už nie je tak typický. Keď pôjdete do Nitry, tam už je skôr jednohlas.“ Časté odpovedi shrnuje vyjádření jiné respondentky: „To sa ťažko opisuje... je to taká typická energia, rytmus a veselosť.“ Pojem rytmus se v tomto prípade vázal spíše ke svižnému hudbnému pulsu a rytmičnosti, ktorou respondenti v hudbě vnímajú. Pro některé bylo těžké se vyjádřit ohledně specifických hudbních složek (rytmus, melodie, atd.), ti pak rusínské znaky v hudbě spojovali především s událostmi, při kterých se provozuje. Typicky ji spojovali s rodinnými událostmi např. svatbami, křtinami, rodinou, domácím prostredím a s církví. Rusínská hudba pro ně znamená domov.

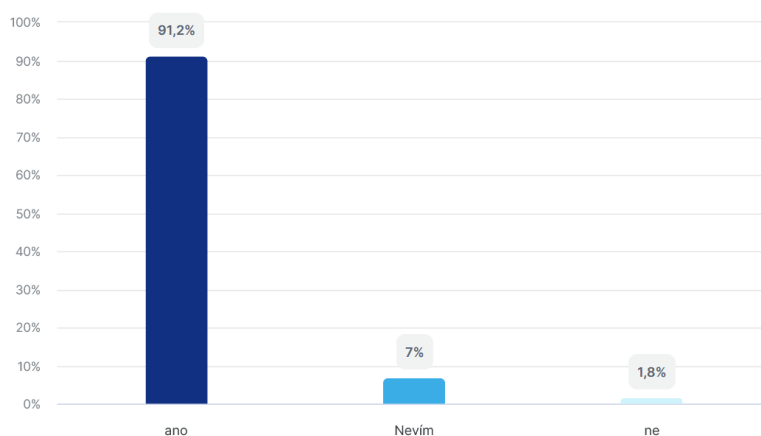
## 7. Co vnímáte v rusínské hudbě jako něco specificky rusínského?



Obrázek 23 Co vnímáte na hudbě rusínského? Zdroj: výzkum autorky

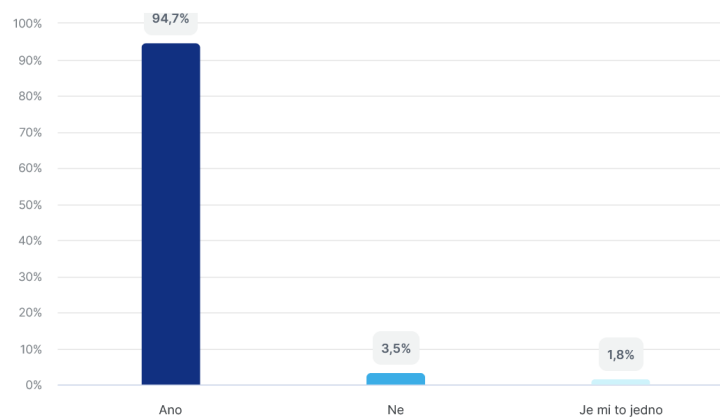
Ať už Rusíni spatřují ve vlastní hudbě jakékoliv charakteristické znaky, je zřejmé, že jsou na svůj folklór hrdí. Toto potvrdili všichni, se kterými jsem v průběhu času mluvila a také více jak 90% účastníků dotazníkového šetření (viz Obrázek 24). Často jsem slyšela věty typu: „Náš folklór je naša hrdost“. Současně je jasné, že je pro místní opravdu důležité, aby se rusínské folklórní tradice udržovaly. Sami je totiž vidí jako něco, co je odlišuje od většinové společnosti a na co jsou pyšní – což opět deklaruje roli hudby na formování identity. V dotazníku toto uvedlo téměř 95% respondentů a také během rozhovorů to bylo zcela evidentní (viz Obrázek 25).

### 11. Jste jako rusín/ka na rusínský folklór pyšný/á?



Obrázek 24 Jste na rusínský folklór pyšní? Zdroj: výzkum autorky

#### 4. Je pro Vás důležité udržovat rusínské zvyky a tradice?



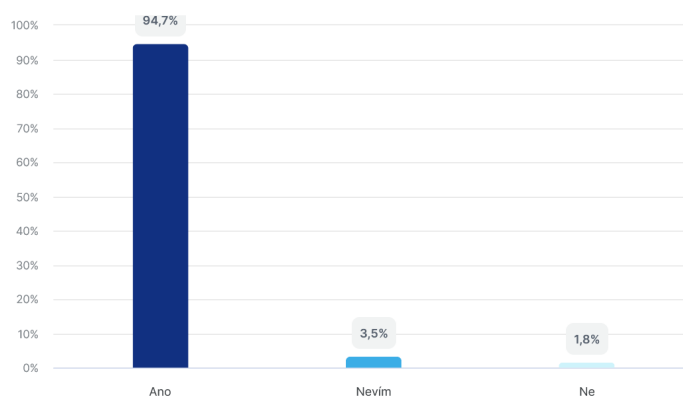
Obrázek 25 Je pro Vás důležité udržovat rusínské zvyky a tradice?

Rusínská hudba je důležitou součástí běžného života Rusínů v Kamience. Na tom se v naprosté většině shodli respondenti v dotazníkovém šetření i v rámci rozhovorů (viz Obrázek 26). Významný podíl na tom mají rusínské akce, které jsou v obci pořádány a byly popsány v předchozí kapitole. Jak uvedla jedna z respondentek: „Kamienka žije folklórom. Hudba nás sprevádza počas roka na oslavách, na Vianoce, v kostole, na festivale, na výročí Barvinku. Najviac v rámci kultúrneho života v našej dedinke.“ Jiní vidí hlavního činitele v procesu udržování rusínské hudby v rodině, kde by se měly zvyky předávat a vést děti k zájmu o udržování identity: „Spevy sa udržujú v rodine, v cirkvi a potom na všetkých kultúrno-spoločenských akciách – krstiny, svadby a na ďalších.“ Je však nevyhnutelným faktem, že se zvyky vytrácí z běžného rodinného života, na toto místo nastupuje systém výchovy v místním folklórním souboru, jehož význam pro uchování tradic mezi mladými lidmi je stěžejní, což si uvědomují i respondenti.

To, že se v Kamience folklór stále udržuje, přisuzuje větší část respondentů právě působení FS Barvinok, který zajišťuje v podstatě celoživotní mezigenerační předávání. Starosta Juraj Jedinák popisuje tuto situaci takto: „Vždy sa podľa mňa na dedine spievalo, čo ja si pamätám, na svadbách, krstinách, na všetkých stretnutiach sa vždy spievalo. Mnohogeneračný proces výchovy k folklóru zaisťuje Barvinok. Od škôlky cez základnú školu, stredný vek až po seniorov.“ Podobný názor má spolu s dalšími respondenty i Martin Karaš: „V Kamience je [výchova k folklóru]

zainstitucionalizovaná. Vznikol súbore Barvinok, ktorý vytvoril systém vzdelávania, ktorý vychováva deti už od mala.“ Obliba Barvinku šla cítiť ze všetkých rozhovorů. Lidé v něm rádi zpívají, rádi navštěvují jejich vystoupení, jsou rádi, že tam vystupují jejich příbuzní. Významnou událostí jsou vždy oslavy výročí souboru, především 60. a 70. výročí, které doprovázely velké oficiální oslavy. Dá se tedy říct, že hlavním nositelem folklorních tradic je v současné době FS Barvinok, jenž v očích místních obyvatel reprezentuje jejich identitu a kulturu, která v jejich běžném domácím rodinném prostředí upadá (ztráta vztahu k nošení kroje, vytlačování rusínského jazyka z běžné komunikace, nedodržování zvyků,...).

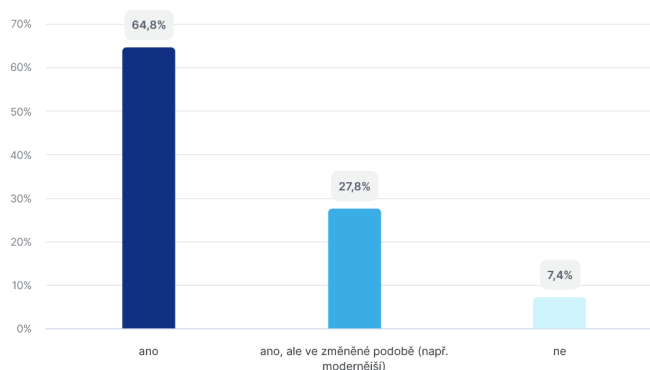
### 6. Je pro Vás hudba v rusínském jazyce důležitou součástí života?



Obrázek 26 Je rusínská hudba důležitou součástí života? Zdroj: výzkum autorky

Co se týče udržování tradiční rusínské hudby mladou generací, opět se většina respondentů odkázala k souboru Barvinok, který se zásadně podílí na výchově dětí k lásce k tradicím a folklóru. Téměř 65% respondentů má za to, že hudbu udržují i mladí a 27% souhlasí s tím, že ji mladí lidé udržují ve změněné podobě (viz Obrázek 27). S podobnými názory jsem se setkala i během rozhovorů, z nichž ale vyplynulo, že důležitou formou je předávání v rodině, které ale postupně upadá (lidé nemají kroje, neudržují tradice, nezpívají atd.). Hlavním nositelem tradiční hudby se stává soubor Barvinok, protože lidé (a hlavně děti) se alespoň touto formou setkávají s folklórem, učí se ho zpívat, tančit a prožívat. Obecně však stejně panují obavy o to, zda bude informační a inspirační tok k mladší generaci dostatečný a podaří se tradiční hudbu alespoň skrze FS nadále udržovat.

### 9. Udržují podle vašeho názoru tradiční rusínskou hudbu i mladí lidé?



Obrázek 27 Udržují rusínskou hudbu mladí lidé? Zdroj: výzkum autorky

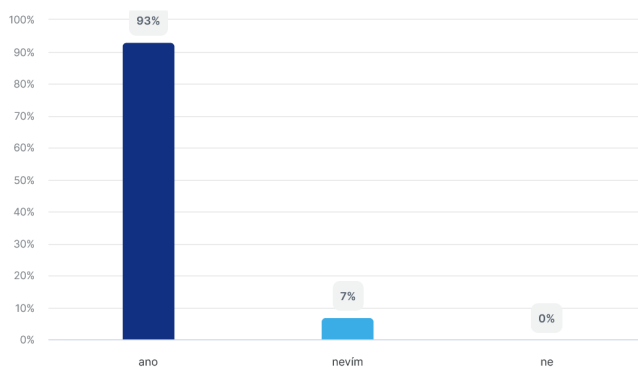
Hudba je důležitou součástí života Kamienčanů a podle rozhovorů zcela jasně preferují hudbu rusínskou, tedy v rusínském jazyce. Setkávají se s ní v církvi, na společenských a kulturních akcích, ve folklórním souboru a v rámci rodinných životních obřadů. Rusínskou hudbu vyhledávají i na internetu, v televizi a v rádiu. Konkrétní hudební preference, tedy zda si posluchači vyhledávají spíše tradiční lidové hudební projevy nebo moderní hudbu, jsou různorodé a mění se především s věkem posluchače. Zdá se však, že přes silný tlak moderní doby a populární hudby má tradiční hudba silnou pozici.



### 3 Závěrečná část – interpretace

Rusínská hudba hraje důležitou roli pro sebeidentifikaci. Dotýká se nejnepřehlednějších citů a emocí Rusínů a zprostředkovává něco nehmátatelného a specifického, díky čemuž se tito lidé identifikují se svou národností. V době úpadku rusínského jazyka v běžné komunikaci a mizejících tradic se právě v tradiční rusínské hudbě snoubí obojí. Tradiční hudba je zde primárně spojená s tradicemi, domovem a kořeny. To, že ji dnes zpívají, je vrací do dětství a mají díky ní pocit, že se odlišují od ostatních. Velmi patrné je to u Rusínů v zahraničí, kteří jsou vytrženi ze svého prostředí a díky tradiční hudbě se jednak vymezují v novém prostoru, ale hlavně se duchovně navrací do své domoviny. Na podobném principu tento proces funguje i v samotné rusínské obci, která se vymezuje vůči majoritní slovenské komunitě a tlaku moderní doby. Prostřednictvím zpěvu dochází ke společenskému setkávání a tím se podporuje zachování tradičních rusínských znaků. Je to především tradiční hudba, díky níž a na níž se členové rusínské komunity setkávají, zpívají a připomínají si své tradice. Prostřednictvím těchto událostí se se zvyky seznamují i děti a je tak mnohem pravděpodobnější, že na tuto linii budou později navazovat. Zpěv je důležitou součástí každodenního života, i když daleko méně, než v minulosti. Díky hudbě však mají Rusíni možnost deklarovat svou identitu a vymezit se tak vůči majoritní většině nejen na Slovensku, ale kdekoliv, kam přijedou. Z toho usuzuji, že je rusínská hudba jedním z hlavních aktérů v konstrukci identity.

#### 12. Je hudba důležitá pro udržení vaší rusínské identity?



Obrázek 28 Je hudba důležitá pro udržení identity? Zdroj: vlastní výzkum autorky

Lidové projevy se v procesu národního uvědomování formovaly a v rusínských obcích na různých územích se diferencovaly. Po roce 1990, kdy se uvolnil režim a Rusíni se mohli opět po letech útlaku svobodně projevovat, pocítili potřebu se vyhranit především proti panujícímu spojení jejich národa s Ukrajinci. Názory, že Rusíni jsou pouze ukrajinskou větví, je pro tyto lidi dodnes citlivé téma. Na základě touhy o oproštění se od této nálepky, začali Rusíni na Slovensku zakládat vlastní organizace. Nebyl to však jediný důvod tohoto počínání. Dalším důvodem byl citelný úpadek tradičních znaků „rusínství“, který můžeme v posledních letech pozorovat.

V současnosti existuje mnoho rusínských interpretů, jež tvoří rusínskou hudbu napříč všemi žánry. Setkáme se se snahami o autentickou reprodukci tradiční hudby, nejrůznější fúze až po rockovou a popovou hudbu. Samotní Rusíni „svou“ hudbu aktivně vyhledávají a tento žánrový rozptyl vyhovuje poptávce v podstatě všech věkových kategorií. Vidíme zde jeden specifický jev – aby byla hudba respektována, musí obsahovat konkrétní složku, na základě níž ji lidé identifikují jako svou (rusínskou). Kromě rusínského jazyka jde především o folklórní základ, nějaký typický lidový prvek a dále o specifické hudební znaky, jimž je přisuzován symbolický význam. Všechny tyto jevy vytvářejí soubor idiomů sdílených jako významné pro vydělení kategorií „naše“ a „jejich“. Jednoduše řečeno, ať je rusínská hudba jakéhokoliv žánru, musí v ní být (pro nativní) jasně identifikovatelné prvky, které se určitým způsobem vztahují k tradiční hudbě. Tento fakt si vysvětlují tím, že právě tradiční hudba je základem rusínské kultury a je přítomna v kolektivním podvědomí. Zároveň je vnitřně propojena s myšlenkami na domov, rodinné prostředí a zvyky.

Charakteristické prvky v hudbě, o nichž je zde řeč, jsou nativními popisovány především jako typická **energičnost**, **veselost**, **rytmičnost**, **puls** a **dvojhlas**. Svou úlohu zřejmě hrají také **texty**, které často odkazují k národní hrdosti a celkové **užití lokálních dialektů rusínského jazyka**. To, že se v každé rusínské obci mluví a zpívá jiným dialektem, je současně charakteristickým rysem tohoto etnika. V tomto směru lze konstatovat na základě pozorování, že Rusíni přijímají i jazykovou diverzitu jako součást své tradice, ačkoliv to působí také řadu komplikací (především problémy s přijetím kodifikace napříč rusínskou obcí). Jazyk je to, co je na první „poslech“ odlišuje od jiných národů, skupin a majorit ve státě, kde žijí. Zpěvy s lokálním dialektem fungují jako jejich kulturní specifikum, stejně jako kroj, který je odlišuje i vizuálně. Toto vymezování se je jádrem sebeidentifikačního procesu.

Mám za to, že v rusínském identifikačním procesu má zásadní postavení právě hudba tradiční (lidová), vycházející z kořenů. Ta se promítá do různých (především populárních) hudebních žánrů, které oslovují především mladší generaci.

Nakonec možná hudba bude zachráncem nebo minimálně důležitým bodem v nelehkém úkolu, jež před sebou Rusíni mají, budou-li chtít udržet svou kulturu, jazyk a identitu. V posledních letech se projevuje citelný úpadek tradičních znaků „rusínství“. Sami nativní vidí jako své hlavní znaky jazyk, folklór a řeckokatolický obřad a rozklad se přitom projevuje ve všech těchto oblastech. Mizí tradice nošení krojů, zásadním problémem je zde ztráta komunikace v rusínštině, v hudbě dochází ke vstupu moderních prvků, jež mají sice pozitivní vliv na popularitu skladeb, ale vytrácí se diverzita. Tradiční hudba, reprezentovaná zde zejména zpěvy, mizí z běžného života a vlivem proměny způsobu života slábne vůle ji udržovat.

Rusínské společenství v Kamience si to uvědomuje a reaguje na to hned v několika rovinách. Tradiční hudba je dnes živá především díky folklorním souborům, jejichž vystoupení představují a reprezentují všechny rusínské znaky – jazyk, hudbu a kroj. Díky tomu mají tyto hudební soubory zásadní vliv na všechny Rusíny a jejich identifikaci. V obci je to místní folklorní soubor Barvinok, který se v průběhu času v reakci na ústup tradic a změnu životního stylu stal hlavním „vychovatel“ k tradiční hudbě. Jeho systematická podpora je v institucionální rovině reakcí tamních obyvatel na znatelné slábnutí tradic.

Důležitou funkci mají v tomto procesu Martin Karaš a Juraj Jedinák – místostarosta a starosta obce Kamienka. Ti mají za sebou velice záslužnou práci nejen jako členové Barvinku, ale především jako místní politicky aktivní lidé, jimž záleží na uchování tradic a především tradiční hudby. Projevuje se to záštitou a přípravou rusínských společenských a kulturních akcí, jejichž cílem je udržovat národní identitu a místní komunitu. Aktivity v rodinách dnes nesměřují k tomu, aby se dodržovaly zvyky stejně jako v minulosti. Na to při dnešním způsobu života již nezbývá příliš času. Spíše zde nastupuje fenomén Barvinku, který se stal pomyslným symbolem a zástupcem „rusínství“. Celému procesu napomáhá komunitní sdílení. Rusíni cítí potřebu prezentovat svou identitu a to je důvod, proč společenské akce navštěvují. Důkazem budiž vysoká návštěvnost společensko kulturních akcí v Kamience, které jsou oblíbené mezi všemi generacemi. Každý si zde najde své a každý se zde cítí

přijímaný a doma. V obci je dle mého názoru dnes patrná vzácná symbióza mezi vedením a obyvateli, kteří vítají snahy napomáhající udržet rusínské kulturní dědictví.

Pojem tradiční hudba používají sami nativních, ale je otázkou, jaké je jeho sémantické pole. Většina kamienských Rusínů si totiž pod tímto termínem okamžitě vybaví hudbu, již interpretuje místní folklórní soubor Barvinok. Méně je uvědomována existence tradiční hudby mimo aktivity souboru – tj. zpívání v rodinách či v církevním prostředí. V každém případě jsou si však zdejší Rusíni dobře vědomi svého písňového bohatství a především starší a střední generace dělá vše proto, aby jej zachovala. Tradiční hudba do určité míry oslovuje i mladší lidi, ale velmi záleží, jestli jsou s ní v kontaktu v rodinném prostředí, nebo alespoň prostřednictvím jakéhokoliv folklórního souboru. Čím více byla rodina hudebně a nábožensky založená, tím pozitivnější vztah měly k tradiční hudbě i děti.

Postoj mladých lidí je celkově dosti rozporuplný. Přestože řada z nich odchází do měst, osud jejich tradic jim není zcela lhostejný. Situaci ovlivňuje fakt, že děti již dnes kroje nenosí, doma i ve škole často mluví slovensky a mnoho mladých lidí odchází do větších měst. Obecně je patrné uvědomění, že přizpůsobení se majoritě a nezdržování své odlišnosti ve slovenském prostředí přináší větší pozitiva než opak. Zájem o lokální rusínské společenské akce je však stále velký a je patrné, že lidé cítí touhu se vymezit vůči většině a demonstrovat své kořeny. Jasně se tak ukazuje vytváření subkultury na základě sdílených znaků. Tentýž princip je ještě lépe patrný u Rusínů v USA, kteří se díky hudbě dokázali stmelit i ve zcela cizím prostředí mimo svou domovinu.

Paralelu k symbolům, o nichž byla výše řeč (jazyk, spojení s domovem, pozitivní energie, rytmičnost, veselost), lze spatřovat také v sebepojetí. Jádrem věci je, že všechny zmíněné věci vnímají sami Rusíni jako jejich vlastní – patřící k jejich identitě a jejich identitu vyjadřující. Obecně se Rusíni považují za veselé, přímé, energické, pracovité, radostné a pokorné lidi a to vše spatřují i ve své hudbě. Málokdo z běžných posluchačů dokázal posoudit rusínskou hudbu na základě typických intervalů, souzvuků, harmonií, rytmické struktury apod. Avšak přitom přesně každý věděl, zda to či ono rusínské je.

Přes všechna výše popsaná úskalí, s nimiž se dnes tradiční hudba a Rusíni vyrovnávají, je Kamienska pořád místem, kde se uchovává mnohem více tradic, než

kde jinde. Mnoho z respondentů to zmínilo během našich rozhovorů a sama jsem tento pocit nabyla. Stále je tu totiž dostatek lidí, kteří bojují za svou identitu a za její šíření a hlavním pomocníkem je v tomto případě hudba. Děje se tak totiž prostřednictvím koncertů a vystoupení, kde se komunita schází, vezme si kroj a správně „rusínsky“ se pobaví. Ale děje se tak i v prostředí církve a úzkých rodin.

## Závěr

Cílem mé práce bylo zmapovat současný stav tradiční rusínské hudby, jak ji vnímají Rusíni, jak čelí tlaku moderní doby, jaký je přístup mladé generace a jaký to vše má vliv na formování jejich identity. Při výzkumu jsem se zaměřila na rusínskou obec Kamienka na východním Slovensku, kde jsem zjišťovala institucionální rovinu hudebních aktivit a také jsem zkoumala situaci přímo mezi tamními Rusíny.

První část práce seznámila čtenáře se stručnou historií Rusínů a specifiky jejich postavení a jazyka. Druhá část zpracovávala data o hudební situaci v obci, získaná během terénního výzkumu, a v poslední kapitole jsem shrnula vyvozené subjektivní závěry.

Již na začátku mi bylo jasné, že tato problematika je tak široká a komplexní, že by se dala uchopit z mnoha stran a vydala by na daleko rozsáhlejší a podrobnější práci. Během psaní pak vyvstalo mnoho dalších témat a otázek, které by bylo vhodné zařadit a zpracovat, ale původně mě ani nenapadlo se jimi zabývat. Také jsem zjistila, že pro velkou část respondentů bylo obtížné odpovídat na mé otázky ohledně hudby, protože měli pocit, že chci slyšet něco oficiálního nebo odborného. Zvolila bych pro příště jednodušší otázky rozdělené do více okruhů.

V práci předkládám sondu do života malé rusínské komunity, která se ze všech sil snaží zachovat své kulturní dědictví, jazyk a identitu. Je to právě hudba jako nositel všech těchto znaků, která dnes v tomto procesu hraje stěžejní roli. Reakce na tlak moderní doby a úpadek tradičních rusínských znaků vedl na tomto místě k vytvoření stabilního výchovného systému tradiční hudby v místním folklórním souboru, díky kterému se v obci daří udržet společenská rusínská setkání a zároveň stimulovat mladou generaci k zájmu. V současnosti jsou zde lidé v čele s Martinem Karašem, kteří dělají vše pro to, aby se podařilo zachovat nepřerušovaný informační tok a namotivovat mladé lidi k pokračování ve snaze udržet tuto jedinečnou kulturu a jazyk. Zda se to však podaří, je již na dalších generacích.

## **Resumé**

Práce zpracovává téma tradiční rusínské hudby na příkladu situace v obci Kamienka. Pojednává o historii Rusínů, jejich jazyce a především mapuje současnou situaci tradiční hudby a její vliv na formování a udržování identity. Autorka práce nahlédla do domácího prostředí Rusínů, kteří bojují s vlivy moderní doby a snaží se reagovat na úpadek vlastních zvyků a tradic. Součástí práce je také interpretace získaných dat z terénního výzkumu, rozhovorů a dotazníku.

## **Summary**

The thesis deals with the topic of traditional Ruthenian music on the example of the situation in the village of Kamienska. It discusses the history of the Ruthenians, their language and especially maps the music situation and its influence on the formation of traditional music and the maintenance of identity. The author of the work looked into the home environment of the Ruthenians, who struggle with the influences of modern times and try to respond to the decline of their own customs and traditions. The work also includes the interpretation of data obtained from field work, interviews and questionnaires.



## **Zusammenfassung**

Die Diplomarbeit behandelt das Thema der traditionellen ruthenischen Musik am Beispiel der Situation im Dorf Kamienska. Es thematisiert die Geschichte der Ruthenen, ihrer Sprache und bildet vor allem die aktuelle Situation traditioneller Musik und ihren Einfluss auf Identitätsbildung und Identitätserhaltung ab. Der Autor der Diplomarbeit befasste sich mit der Lebenswelt der Ruthenen, die mit den Einflüssen der Neuzeit zu kämpfen haben und versuchen, auf den Niedergang der eigenen Sitten und Gebräuche zu reagieren. Die Arbeit umfasst auch die Interpretation von Daten aus Feldforschung, Interviews und einem Fragebogen.

## Seznam použité literatury

### Knihy

DORULA, J. *Slovensko-rusínsko-ukrajinské vzťahy od obrodzenia po súčasnosť*. Bratislava 2000.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia.: *Vývin rusínskeho jazyka a dialektológia*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry 2015.

FURMANIK, Martin, Juraj PAVLIS, Mária STAŇOVÁ MICHALKOVÁ a Miroslav ŠTEVÍK. *Dejiny Rusínov na Spiši*. Spišská Nová Ves: Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi, 2020.

GEROVSKIJ, Georgij. *Jazyk Podkarpatské Rusi. Československá vlastivěda, díl III. Jazyk*. Praha: Sfinx, 1934.

HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus*; Slon, Praha 2003.

JABUR, Vasiľ, PLIŠKOVÁ, Anna: *Sučasnyj rusyňskij spysovnyj jazyk*. Prešov, 2010.

KONEČNÝ, Stanislav. *Náčrt dejín karpatských Rusínov*: Vysokoškolská učebnica. Prešov: Prešovská univerzita; Ústav rusínskeho jazyka a kultúry, 2015.

MAGOCSI, Paul R. *Národ odnikud: ilustrované dějiny karpatských Rusínů*. Užhorod: Vydavatelství V. Paďaka, 2014.

MAGOSCI, Paul R., ed.: *A New Slavic Language is Born. The Rusyn Literary Language of Slovakia./Zrodil sa nový slovanský jazyk. Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku*. New York 1996.

MAGOCSI, Paul R. *Rusíni a jejich vlast*. Praha: Česká expedice, 1996. Podkarpatská Rus (Česká expedice).

NETTL, Bruno. *The study of ethnomusicology: thirty-one issues and concepts*. New ed. Urbana: University of Illinois Press, 2005.

PANKEVIČ, Ivan. *Jazyková otázka v Podkarpatské Rusi*. Praha: Orbis, 1923.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996.

PLIŠKOVÁ, Anna.: *Rusínsky jazyk na Slovensku: náčrt vývoja a súčasné problémy*. Prešov, 2007.

POLÁŠEK, Ladislav. *Společný stát Rusínů a Čechoslováků (1919-1939)*. Nový Jičín: Ladislav Polášek 2001.

POP, Ivan. *Podkarpatská Rus*. Praha: Nakladatelství Libri, 2005.

POP, Ivan. *Malé dějiny Rusínov*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska.

RICE, Timothy. *Etnomuzikologie: velmi krátký úvod*. Přeložil Vít ZDRÁLEK. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020.

STOKES, Martin (ed.). *Ethnicity, Identity and Music: The Musical Construction of Place*. 2nd ed. Berg, London & New York, 1997.

ŠIŠKOVÁ, Růžena, Mikuláš MUŠINKA a Jozef HRUŠOVSKÝ. *Vyprávění a písně Rusínů z východního Slovenska: jihokarpatská ukrajinská nářečí v autentických záznamech*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2009.

TYLLNER, Lubomír. *Tradiční hudba: hledání kořenů*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2010

### **Studie, akademické práce**

DOŠKOVÁ, Kristýna. *Folklór jako prostředek proti asimilaci Rusínů*. ČZU v Praze, 2016. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze.

KOKAISL, Petr. (2017). *Co znamená být slovenským Rusínem? Proměna etnické identity rusínské menšiny na Slovensku. What Does it Mean to Be a Slovakian Ruthenian? A Change in Ethnic Identity The Ruthenian Minority in Slovakia*. Historická sociologie ISSN 1804-0616 (Print), ISSN 2336-3525 (Online). 2017

KONEČNÝ, S.: *Rusíni na Slovensku a vývoj otázky ich spisovného jazyka*. In: *Člověk a spoločnosť. Štúdie a články*.

KOVÁŘ, J. *Vliv politické situace na identitu Rusínů na Slovensku a Ukrajině: The Influence of the Political Situation in Slovakia and Ukraine on the Identity of Rusyns*. *Kulturní studia*, v. 8, n. 15, p. 60–83, 1 lis. 2020.

MAGOCSI, P. R. and FISHMAN, J. A.: *Scholarly Seminar on the Codification of the Rusyn Language*. In: *International Journal of the Sociology of Language*, č. 104, Berlín and New York 1992

SULITKA, Andrej (2016). *K otázce etnické identity Rusínů v České republice*. *Český Lid*, 103(3), 451–472

### **Elektronické články**

BABČÁKOVÁ, Katarína. *Rusadľe, Rusaľa, Svätá Päťdesiatnica*. *Rusynfolk.sk* [online]. © Rusynfolk, 2021 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: <https://rusynfolk.sk/rusadle-rusala-svata-patdesiatnica/>

JURČIŠINOVÁ, Naděžda. *RUSÍNSKY NÁRODNÝ BUDITEĽ ALEXANDER DUCHNOVIČ: (155 rokov od úmrtia)*. *Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove* [online]. Prešov: Inštitút histórie Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v spolupráci s vydavateľstvom UNIVERSUM-EU, 2020, 2020(č. 2), str. 143-145 [cit. 2023-02-15]. Dostupné z: [http://dejiny.unipo.sk/PDF/2020/10\\_2\\_2020.pdf](http://dejiny.unipo.sk/PDF/2020/10_2_2020.pdf)

NEŠPOR, Zdeněk. Sociologický ústav AV ČR. *Sociologická encyklopedie*. [Online] <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/N%C3%A1rod>

RUNDESOVÁ, Táňa. *Pred 18 rokmi kodifikovali rusínsky jazyk na Slovensku*. In: *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 09.12.2013 [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-18-rokmi-kodifikovali-rusinsky-jazyk-na-slovensku/>

RUNDESOVÁ, Táňa a Ivan POP. *Pred 205 rokmi sa narodil Adolf Dobriansky*. *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. 2022, 18.12.2022 [cit. 2023-02-04]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/pred-205-rokmi-sa-narodil-adolf-dobriansky/>

VASILOVÁ, Veronika. *Národné osvetové centrum a vzdelávanie 2007-2018: Spolupráca a participácia Národného osvetového centra na aktivitách v oblasti vzdelávania* [online]. Bratislava: Národné osvetové centrum, 2018 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.nocka.sk/wp-content/uploads/2020/04/NOC-Vzdelavanie-2.pdf>

### Internetové zdroje

*Dotácie UV SR: Projekt DNI RUSÍNSKYCH ZVYKOV A TRADÍCIÍ OBCE KAMIENKA* [online]. In: žiadost o grant z roku 2017 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: [https://dotacie.vlada.gov.sk/2017/formular\\_statistiky.php?id=1848&fbclid=IwAR2aW52k871I-atnU0SkbNikBdifNn9iCzlMXrF3HvCdDHZUIYcWolbVOF8](https://dotacie.vlada.gov.sk/2017/formular_statistiky.php?id=1848&fbclid=IwAR2aW52k871I-atnU0SkbNikBdifNn9iCzlMXrF3HvCdDHZUIYcWolbVOF8)

*Český statistický úřad: Národnosti v ČR od r. 1921. Český statistický úřad* [online]. [cit. 2023-02-05]. Dostupné z: [https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti\\_v\\_cr\\_od\\_r\\_1921](https://www.czso.cz/csu/czso/narodnosti_v_cr_od_r_1921).

História. In: *Barvinok* [online]. 2014 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://barvinok.webnode.sk/historia/>

Hymnické spevy Rusínov: "Mnohaja lit..." ; "Žyvite ľjudije..." *Rusyn.sk: Rusíni Slovenska* [online]. Rusyn.sk, 2008 [cit. 2023-03-11]. Dostupné z: <https://www.rusyn.sk/hymnicke-spevy-rusinov-mnohaja-lit--zyvite-ljudije/>. Překlad autorky textu.

Ľubovnianské osvetové stredisko [online]. Stará Ľubovňa: ĽOS Stará Ľubovňa, © 2023 [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.osvetalubovna.sk/>

Molody Rusyny [online]. UK Development Team ©, 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.molody.rusyny.org/>

Obec Kamienska: oficiálne stránky [online]. © 2023 | Obec Kamienska [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.obeckamienka.sk/>

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Kamienska na roky 2021-2030. In: *Www.obeckamienka.sk* [online]. Obec Kamienska, © 2023 [cit. 2023-02-27]. Dostupné z: [https://www.obeckamienka.sk/resources/File/phsr\\_kamienka.pdf](https://www.obeckamienka.sk/resources/File/phsr_kamienka.pdf), str. 28.

Radia.sk: slovenský éter online [online]. Copyright © Radia.sk, 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.radia.sk>

Rusyn FM: rusínské internetové rádio [online]. UK Development Team ©, 2016 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <https://www.rusyn.fm/>

Štatistický úrad Slovenskej republiky [online]. [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: [https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/home!/ut/p/z1/04\\_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziA809LZycDB0NLPyCXA08QxwD3IO8TAwNTEz1wwkpiAJKG-AAjgZA\\_VFgJc7ujh4m5j4GBhY-7qYGno4eoUGWgcbGBo7GUAV4zCjIjTDIdFRUBADse0bP/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/](https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/home!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfIjo8ziA809LZycDB0NLPyCXA08QxwD3IO8TAwNTEz1wwkpiAJKG-AAjgZA_VFgJc7ujh4m5j4GBhY-7qYGno4eoUGWgcbGBo7GUAV4zCjIjTDIdFRUBADse0bP/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/)

Ukrajinci a Rusíni pozývajú na prehliadku svojho folklóru. *SME Domov* [online]. Petit Press, © Copyright 1997-2023, 2007 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://domov.sme.sk/c/3324549/ukrajinci-a-rusini-pozyvaju-na-prehliadku-svojho-folkloru.html>

60. VÝROČIE FS BARVINOK. *Obec Kamienka: oficiálne stránky* [online]. Kamienka, 2012 [cit. 2023-02-26]. Dostupné z: [https://www.obeckamienka.sk/article-item-sk/60-vocie-fs-barvinok/?fbclid=IwAR2dOD7G9tHf6D8\\_SXXerA-JeS487Oii791Z9dL\\_bDvSPMYBxnqqT-Mbou4](https://www.obeckamienka.sk/article-item-sk/60-vocie-fs-barvinok/?fbclid=IwAR2dOD7G9tHf6D8_SXXerA-JeS487Oii791Z9dL_bDvSPMYBxnqqT-Mbou4)

## Seznam obrázků

Obrázek 1 Mapa Karpatské Rusi, zdroj: Magosci 2014, str. 8 .....	11
Obrázek 2 Znak Podkarpatské Rusi, zdroj: P.R.... <b>Chyba! Záložka není definována.</b>	
Obrázek 3 Rusínská hymna, zdroj: P. R. .... <b>Chyba! Záložka není definována.</b>	
Obrázek 4 Kamienska na mapě Slovenska, zdroj: www.obeckamienka.sk .....	29
Obrázek 5 Vlajka a znak obce Kamienska, zdroj: www.obeckamienka.sk.....	30
Obrázek 6 Struktura obyvatel Kamienky podle národnosti, Zdroj: Statistický úřad slovenské republiky.....	31
Obrázek 7 Struktura obyvatel Kamienky podle další národnosti, Zdroj: Statistický úřad slovenské republiky.....	32
Obrázek 8 Struktura obyvatel Kamienky podle mateřského jazyka, Zdroj: Statistický úřad slovenské republiky.....	33
Obrázek 9 Struktura obyvatel Kamienky podle náboženského vyznání, Zdroj: Statistický úřad slovenské republiky.....	33
Obrázek 11 Vyzdobená Kamienska, foto autorky.....	51
Obrázek 10 Vlajky zdobí Kamienku, foto autorky .....	51
Obrázek 12 57. festival v Kamience, foto autorky.....	52
Obrázek 13 Plakát Dnů zvyků 2023, zdroj Facebook Kamienska .....	54
Obrázek 14 Plakát puščaňové zábavy, zdroj web obce.....	55
Obrázek 15 Zdobený propagační materiál, zdroj: web obce.....	56
Obrázek 16 FS Barvinok s v současnosti, zdroj: www.barvinok.webnode.sk.....	59
Obrázek 17 Část souboru Barvinok, zdroj: Facebook FS Barvinok .....	60
Obrázek 18 Část FS Barvinok na Festivalu Rusínů a Ukrajinců Slovenska, foto autorky .....	60
Obrázek 19 Buklet DVD filmu natočenému k výročí FS Barvinok, zdroj: www.rusyn.sk.....	62
Obrázek 20 Kroj na festivalu mělo na sobě málo lidí, foto autorky .....	66
Obrázek 21 Nošení kroje na festivalu, foto autorky .....	67
Obrázek 22 Kde se nejčastěji lidé setkávají s rusínskou hudbou? (Zdroj: vlastní výzkum autorky) .....	73
Obrázek 23 Co vnímáte na hudbě rusínského? Zdroj: výzkum autorky.....	76
Obrázek 24 Jste na rusínský folklór pyšní? Zdroj: výzkum autorky .....	77
Obrázek 25 Je pro Vás důležité udržovat rusínské zvyky a tradice? .....	78

Obrázek 26 Je rusínská hudba důležitou součástí života? Zdroj: výzkum autorky ...	79
Obrázek 27 Udržují rusínskou hudbu mladí lidé? Zdroj: výzkum autorky .....	80
Obrázek 28 Je hudba důležitá pro udržení identity? Zdroj: vlastní výzkum autorky	81



## **Seznam příloh**

Příloha č. 1: Seznam respondentů

Příloha č. 2: Seznam písní aktuálně zpívaných v Kamience

Příloha č. 3: Dotazník

## **Příloha č. 1 Seznam respondentů**

A. Bilovodská, 40 nar. Kamienka, Anglie

A. Gočíková, 64 let, Kamienka

I. Furtkevičová, 47 let, Kamienka, Stará Lubovňa

J. Jedinák, 62 let, starosta obce Kamienka

M. Karaš, 38 let, místostarosta obce Kamienka

J. Kolej, 84 let, nar. Kamienka, Ostrava

A. Kolejová, 85 let, nar. Kamienka, Ostrava

K. Furtkevičová, 28 let, Kamienka, Prešov

Anonymní respondent 1, 10 let, Kamienka

Anonymní respondent 2, odhadovaný věk 18, Kamienka

## **Příloha č. 2 Dotazník**

*Identifikujete se jako Rusín/Rusnák?*

Ano

Ne

Nevím

*Hlásil/a jsem se při posledním sčítání lidu k rusínské národnosti?*

Ano

Ne

*Mluvíte doma rusínsky?*

Ano, pouze rusínsky

Občas ano

Ne, vůbec

*Je pro Vás důležité udržovat rusínské tradice a zvyky?*

Ano

Ne

Je mi to jedno

*Máte nějaké hudební vzdělání?*

Navštěvoval/a jsem hudební školu (zpěv, hra na nástroj)

Navštěvoval/a jsem folklórní soubor, kroužek ve škole apod.

Jsem hudební samouk

Nemám, zpíval jsem jen ve škole

Ne, vůbec

*Je hudba v rusínském jazyce důležitou součástí vašeho života?*

Ano

Ne

Nevím

*Co vnímáte v rusínské hudbě specifický rusínského?*

Pozitivní energie

Rusínský jazyk

Spojení s tradicemi

Rytmičnost, svižnost, melodičnost

*Hrajete, zpíváte či tančíte v nějakém rusínském folklórním souboru nebo při jiných příležitostech v rámci běžného dne?*

Ano, navštěvuji pravidelně rusínský folklórní soubor

Navštěvoval jsem soubor nebo kroužek v dětství/mládí, nyní už nemám čas

Nenavštěvuji, ale zpívám rusínský folklór pouze při určitých příležitostech (svatba, křtiny, oslavy, atd.)

Rusínského folklóru se aktivně neúčastním, ale mám ho rád/a

Ne, rusínská hudba mě nezajímá

*Udržuji podle vašeho názoru tradiční rusínskou hudbu i mladí lidé?*

Ano

Ne

Ano, ale ve změněné podobě (např. modernější)

*Kde se setkáváte s rusínskou hudbu?*

Navštěvuji folklórní festivaly

Slyším ji nejčastěji v kostele

Poslouchám rusínské rádio

Poslouchám hudbu na internetu (YouTube)

Navštěvuji rusínské instituce, např. divadlo

Rusínskou hudbu neposlouchám

*Jste jako rusín/ka na rusínský folklór pyšný/á?*

Ano

Ne

Nevím

*Je hudba důležitá pro udržení vaší rusínské identity?*

Ano

Ne

Nevím

*Odkud pocházíte?*

*Kde nyní žijete?*

*Jaké je Vaše pohlaví?*

Žena

Muž

*Jaké je Vaše náboženské vyznání?*

*Preferujete pojem rusín nebo rusnák?*

Rusín

Rusnák

Je mi to jedno

## **Příloha č. 3 Seznam písní aktuálně zpívaných v Kamiencie**

### **Písně vánoční**

Roždestvo tvoje Christe Bože náš

Divnaja novina

Božyj syn dnes narodivsja

Nebo i zemľa

Christos raždajetsia, slavite

Vo Viflejemi nyní novina

Koli jasna zvizda

Slava vo vyšnich Bohu

kto, kto Nikolaja ľubit

Dobryj večir tobi – pane gospodarju

Na nebi zorja jasna zasjala

Nova radost stala

Vo strani judejskoj

V Viflejemi dnes Marija Prečista

V Viflejemi novina

Što to za pani

Roždestvena kol'adka: Vinšyju, vinšyju na ščešča na zdravia na to Bože Narodžiňa, žeby sme ša dočekali druhoho Božoho Narodžiňa, hojniše, spokojniše, urožajniše, od Pana Boha lásky , od dobrych ľudiv prijasť, a to ja vam vinšyju a žyču zo ščyroho serdca, Christos Raždajetsja

### **Písne veľikonoční (zpívané během pôstu)**

Christe Carju spravedlivyj

Stradaľnaja maty pod krestom stojala

Pod krest tvoj stanu

Poklaňajusja, moj Christe

Puščaňa, pišččaňa

### **Písne veľikonoční (zpívané po Kristovém zmrtvýchvstání)**

Christos Voskres !

Sohlasno zaspivajme

### **Písne svatební**

Ideme ideme dražku neznajeme

Ej dajte lem nam dajte, što nam mate dati

Ej ideme ideme z hori do doliny

Otvirjaj ša brana, brana maľovana

Ostavajte zdravy mamičkiny prahy

Prikl'akaj prikl'akaj ku bilomu stolu

Vešil'a, vešil'a ej male vešil'atko

Ideme do šľubu, šľubu nam nedajut

Vlasy moji vlasy

Čepte le jej čepte, do nového čepca

Nečepte, nečepte, bo je začepena

Vydalas mja mamko za vysoku horu



### **Písňe vojenské**

V ponedielok rano raz

Idu hori dolov

Šternastyj ročok smutnyj nastav

### **Písňe rekrutské**

Od Kamjunky sypana dražočka

Hori tym Prešovom

### **Písňe drátenické**

Keď povanryjeme z Peštu do Budina

Dobri tomu drytarjovi po šviti chodity

Myla moja nič nemame

Vyprovaď mja mila, bo idu daleko

### **Písňe milostné**

Ket sobi zašpivam

Beťar tot parobok

Špivanočky moji

Červena ruža trojaka

Išli divky kolo vody

A při korčmi na brežečku

Rozprjahajte chlopci koni

Nit koho, nit koho v Kamjunci ľubiti  
Tu staň koňu tu staň, tu dobra palinka  
Ja by oral ja by sjal  
Voľare, voľare a ja voľarečka  
Jak voda v potočku ša zlivaje  
Tereň cvite, tereň cvite  
Zašpivajme sobi dvoma holosami  
S tamtoj strany jarku  
Ci tebe Haničko  
Divčino moja  
Bilyj kyň  
A tam dolo na dolyni  
Ej hory, hory  
A tam dolov pyd javorom  
Šalata, šalata  
Kročkom koňu kročkom  
Počekaj ma milyj na Kamjuskym mosti  
Kopalam studničku poziralam do nej  
Vysoka lisočka, mala ja divočka  
Vysoko myj otec, ej ploty pohorodiv

### **Písňe sociální**

Bude banovala hora i dolina

Ej pod'me divčaatočka všytky do kolečka

Kopala studničku

Rusaľa, rusaľa to pastuchyv švato

Kraju ridnyj, ridne selo

Kolesa kruťatsja

Kraju ridnyj, ridne selo

Kamjunka, Kamjunka okruhle selečko

### **Písňe žertovné**

Pila je paľunku

Kolysala baba dzada

Ej ci to kosa tupa

Šuhaju, šuhaju

Za lisom za lisom

Tam za rečkoj, za perelazom

Tu staň koňu tu staň

Cy tebe Hanyčko d'abli maľovali

Piskam sobi na lystočku

Išli kozy poza lozy kapustu saditi

### **Písňe pracovn (poľanov)**

Na poľani pri jaročku

Oj lene myj lene

Len ťa nam nezrodiv, ej ani neposchodiv

Tak mi kosa kosit

Poľana, poľana verškom maľovana

Oj ťytko, ťytko

### **Ostatn rusnsk psn, zpvan pri různých prleťitostech**

Oj nechodi Hricu

Ej, keby ja jem znala

Nepyj koňu vodu

Poľana, poľana

Idu po dedini

Zaťpivaj kohutku

Keď ťa vydavala

Za lisom, za lisom

Keby ne ja, keby ne ty

Ťvit' misjačku

A ťyja to chyťa

Horila lipka, horila

A na hori dva javory

Kolo mlina javorina

Javorovo list'a opadaje

Jiv bym, pyb bym  
Koplam studničku pozíralam do nej  
Pokošu, pokošu  
Majeran, majeran  
Veselo zašpivat v Barvinku muzika  
Žyvite ľudije na blaho svita  
Daj že Bože dobryj čas  
53 rokyv dovhyj čas  
Jak voda v potočku ša zlivaje

### **Písňe rusínské z Ukrajiny**

Tys mene pidmanula  
Byla mene maty  
Ivanku, Ivanku  
Teče voda kolomutna  
Rosty, rosty čeremšino

## **Anotace**

<b>Příjmení a jméno autora:</b>	Sára Mrázová
<b>Název katedry a fakulty:</b>	Katedra Muzikologie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
<b>Název diplomové práce:</b>	Tradiční hudba a identita Rusínů na příkladu situace na východním Slovensku
<b>Jméno vedoucího diplomové práce:</b>	PhDr. Marian Šidlo Friedl, Ph.D.
<b>Počet znaků:</b>	165 218
<b>Počet příloh:</b>	3
<b>Počet titulů použité literatury:</b>	21
<b>Klíčová slova:</b>	Rusíni, tradiční hudba, identita, zvyky, tradice, folklór, národnostní menšina

**Anotace bakalářské práce:** Bakalářská práce se zabývá současným stavem tradiční rusínské hudby a věnuje se vlivu hudby na formování a udržování identity. Cílem práce je zmapovat současný stav tradiční hudby v obci Kamienska na východním Slovensku a zjistit její vliv na formování národní rusínské identity. Práce je rozdělena do tří kapitol, přičemž první shrnuje stručnou historii Rusínů a specifika jejich národa. Stěžejní je druhá část, která přináší pohled do rusínské komunity, popisuje situaci v tradiční hudbě a její postavení a projevy v kontextu dnešní moderní doby. V poslední části jsou získaná data interpretována vzhledem k rusínské identitě a možnostem jejího zachování.